Strip Schrift

verschijnt
maandelijks
nummer 116
prijs *f* 4,95

- van voorn
- centsprenten
- van elk
- alain saint-ogan

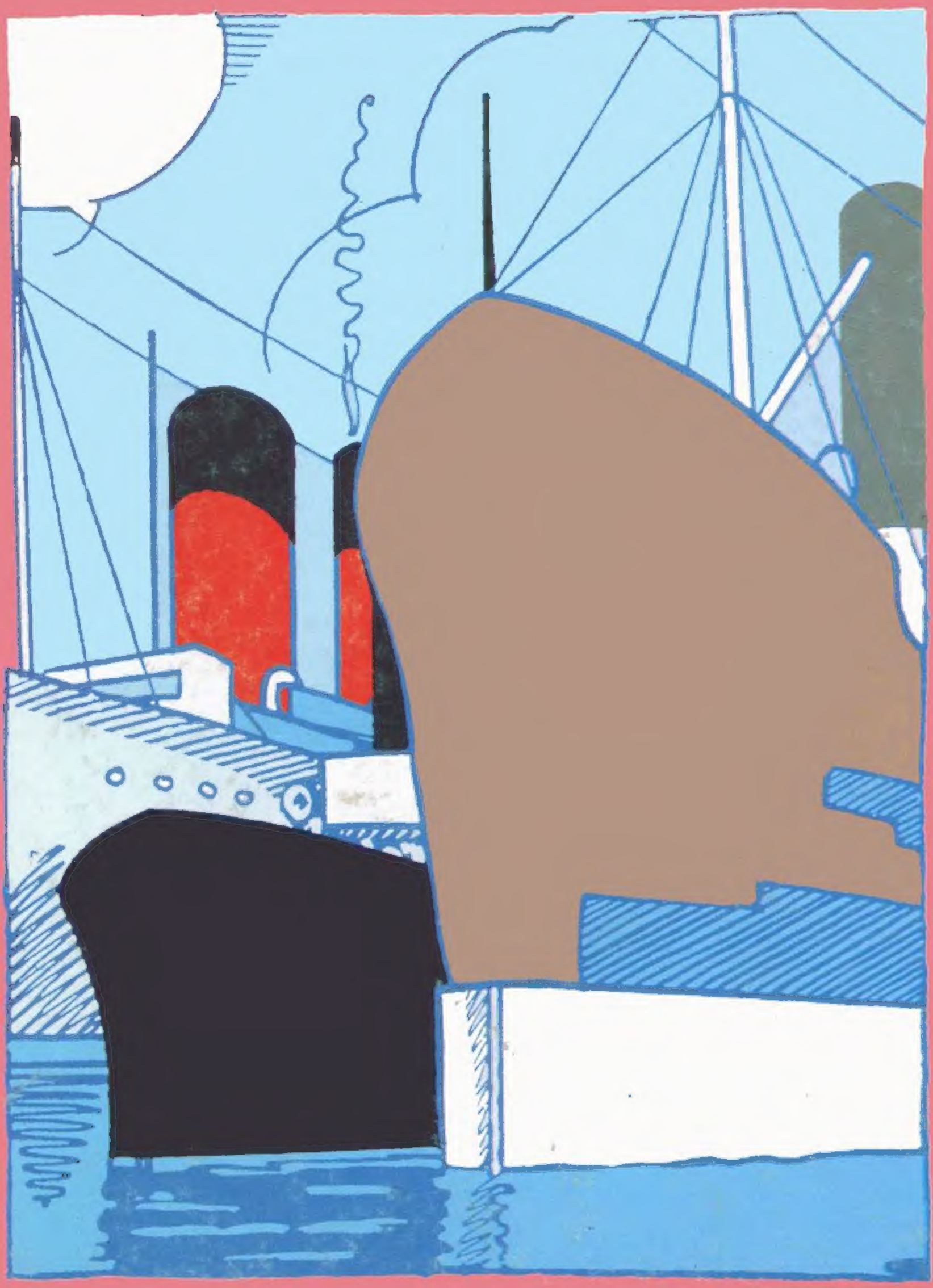

voorstraat 371
dordrecht
tel. 078-14 2012

openingstijden:
maandag t/m vrijdag
13.00 tot 17. 30 uur
zaterdag
10.00 tot 17.00 uur

nr. 116 1979
Losse nrs.: *f* 4,95 incl. btw
Uitgegeven door Vonk/Uitgevers B.V. voor Het Stripschap Nederlands Centrum voor Belangstellenden in Strips, goedgekeurd bij K.B. 30 sept. 1968.
Vonk/Uitgevers B.V.
Postbus 420 – Zeist
Tel. 030-781865
Abonnementen: Vonk/Uitgevers B.V.
Advertenties: Loes Leeman, Vonk/Uitgevers B.V.
Redaktie: Postbus 15268, 1001 MF Amsterdam tel. (020) 768948
Redaktie: Hans van den Boom, Kees de Bree, Har Brok, Rob van Eijck, Hans Frederiks, Wim van Helden, Martin Wassington
Vormgeving en prod: Loes Leeman
Vaste medewerkers: Herman Pieter de Boer, Evert Geradts, Cees de Groot, Rob Harren, Eric Hoek, Cees Kousemaker, Dick Matena, Henk J. Meier, Nico Noordermeer, Guus Ong, Ernst Pommerel, Hans Stoovelaar, Albert Tol, Leny Zwalve (U.S.A.), I. Noerdinger, Jean-Pierre Mercier (Frankrijk).
Stripschrift is verkrijgbaar: via een abonnement (jan t/m dec) à *f* 38,50 giro 209948 t.n.v. Stripschrift, Slavenburgs Bank Zeist, giro 81168, banknr. 64.38.33.416; of via een lidmaatschap/abonnement van het Stripschap à *f* 47,— giro no. 1513000 t.n.v. de penningmeester van het Stripschap te Amsterdam; in de losse verkoop à *f* 4,95. Houders van een CJP-paspoort kunnen zich bij hun CJP-buro opgeven en betalen de gereduceerde abonnementsprijs van *f* 34,50 voor een kalenderjaar.
Lopende (bestaande) abonnementen kunnen niet omgezet worden!
Abonnementen op Stripschrift die in de loop van het abonnementsjaar worden opgegeven, kunnen slechts voor een gehele jaargang worden afgesloten.
NIETS UIT DEZE UITGAVE MAG WORDEN VERVEELVOUDIGD EN/OF OPENBAAR GEMAAKT, DOOR MIDDEL VAN DRUK, FOTOCOPIE, MICROFILM OF OP WELKE ANDERE WIJZE OOK, ZONDER VOORAFGAANDE SCHRIFTELIJKE TOESTEMMING VAN STRIPSCHRIFT EN AUTEURS.
DE VERANTWOORDELIJKHEID VOOR DE GEPLAATSTE ARTIKELEN BERUST BIJ DE AUTEURS.
Stripschrift is eveneens verkrijgbaar in veel boekhandels en kiosken.
Druk: Vonk Zeist

Basismateriaal

De niet al te grote regelmaat waarmee Stripschrift in 1978 de boekhandels en brievenbussen bereikt heeft, noopte de redaktie tot het samenstellen van themanummers. Om die reden zijn wat tijdelozer nummers over detectivestrips, politieke strips, Kapitein Rob en de stripproduktie uitgebracht en ook dat heeft zijn voordelen voor de lezer. Daar staat tegenover dat de Nieuwsrubiek meer dan eens als archiefwerk te karakteriseren was. Voor dit wel zéér late nummer viel bijv. de deadline voor het nieuws begin november 1978. U begrijpt, dat is werken tegen de bierkaai.
Nét nog iets verder gaan we in deze aflevering, waarin een aantal tekenaars aan de orde komen, die geruime tijd vóór de hausse in de stripwaardering debuteerden. Allereerst de Fransman Alain Saint-Ogan, een van de pioniers van het West-Europese beeldverhaal, wiens naam onder andere in verband met Kuifje in Stripschrift meer dan eens genoemd werd. Aansluitend bij Stripschrift nr. 98 over strips uit de dertiger jaren wordt ook aandacht besteed aan Ben van Voorn, Piet van Elk, Marten Toonder en Frans Piët.
Een nummer vol geschiedschrijving dus, dat ingeleid wordt met een beschouwing over centsprenten. Nu eens niet door een notoire centsprentenkenner, maar middels een benadering vanuit stripzijde. We zullen de lezer daarbij noodgedwongen moeten vermoeien met principiële problemen over de definitie van het beeldverhaal, maar dat kan geen kwaad. Een geringe portie theorie houdt de diskussie levendig. Het blijft schipperen tussen stripverzamelaars, toegewijde fans, jeugdsentimentelen, wegbereiders en lansbrekers. Basismateriaal over strips, zoals in dit nummer bijeengebracht, kan daarbij moeilijk over het hoofd gezien worden. Voor de aktualiteit verwijzen we u overigens naar de bladzijde hiernaast.

(HB)

Van de uitgever

Dit stripschrift nr. 116 hebben wij halverwege de produktie overgenomen van de vorige uitgever. Enkele storende zetfouten konden hierdoor niet worden hersteld. Excuses hiervoor; nr 117/118 hebben wij zelf gezet en zullen dus deze problemen niet meer hebben.

INHOUDSOPGAVE

DE SAMENHANG TUSSEN CENTSPRENTEN EN STRIPS, een voorlopige inventaris door Har Brok/pagina 5

BEN VAN VOORN VAN TEKENAAR TOT SCHILDER. Dick de Boer en Cor Nijmeijer tekenden uit zijn mond onder andere de uitspraak 'Ik bewonder Toonder enorm, maar ik wil niet hetzelfde pad aflopen' op/pagina 7

PIET VAN ELK, een uitputtend interview door Kees de Bree en Martin Wassington/pagina 11

BASSIE, HET VERHAAL VAN DEN ZEEMAN!, uit het archief van Anton Hermus/pagina 17

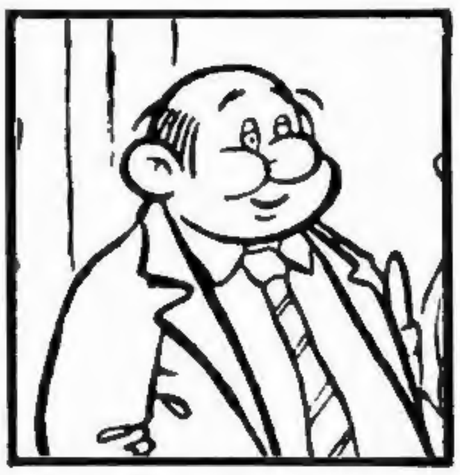

DE WIND WAAIT WEG..., door Margje Toonder: Stripschrift op de Story/Mix/Weekend-toer middels Arie Elings/pagina 19

ALAIN SAINT-OGAN, NESTOR VAN HET EUROPESE BEELDVERHAAL, een biografie door Pierre Couperie (Wim van Helden en Har Brok)/pagina 21

DE EERLOZE KRIJG. Eindelijk komt er schot in Kresse's Eric/Erwin-herdruk/pagina 25

MARTIN LODEWIJK, winnaar van de P.C. Hoofttrofee voor striptekenaars/pagina 29

HET STRIPSCHAP, LA FRANCE OH LA LA!, NIEUWS PROFESSOR PI, SIMPELMAN en andere aktuele dan wel belangrijke zaken/pagina 30

SUMMARY

This Stripschrift offers a selection of articles on strips from yesterday. Among other things you will find interviews with Ben van Voorn and with Piet van Elk, articles on 'Bassie', on Alain Saint-Ogan, etc. We also bring you regular items: Eric, News, La France.

SOMMAIRE

Ce no. de Stripschrift vous offre une sélection d'articles sur des bandes dessinées d'autan. E.a. vous trouverez des interviews avec Ben van Voorn et avec Piet van Elk, des articles sur 'Bassie', sur Alain Saint-Ogan, etc. Il y a aussi les rubriques habituelles, comme Eric, les nouvelles, la France.

Série 19. — N° 13.

LE CIRQUE DE TOTOR

IMAGERIE QUANTIN
7, rue Saint-Benoît, Paris.

Totor a été bien sage. Son papa et sa maman l'ont conduit au Nouveau-Cirque. Il en sort enthousiasmé. Mais Totor n'est pas égoïste ; il donnera à son petit frère Jacques la reproduction exacte de tout ce qu'il a vu.

D'abord le programme. En gros caractères, il en peint les détails, sur l'armoire à glace, avec le pinceau et le vernis des chaussures. C'est un gala intime...

Le tour des chapeaux par les clowns... Une avalanche de petits étuis en feutre qui, lancés d'une main sûre, tombaient tous, en rentrant les uns dans les autres, sur la tête de l'un des acrobates.

Jacques a un rôle. C'est lui qui recevra les chapeaux ; on a ramassé de tous côtés ceux de papa et de maman. Jacques n'y voit que du feu, car, du premier coup, le haut-de-forme de son père lui entre jusqu'aux yeux.

Voici le tour des assiettes. Le jongleur *select* les faisait voler, tourner en équilibre sur ses doigts. Tu vas voir, Jacques, comme c'est joli !

Une demi-douzaine d'assiettes sont aussitôt mises en morceaux ! Ce tour-là est décidément trop difficile pour Totor.

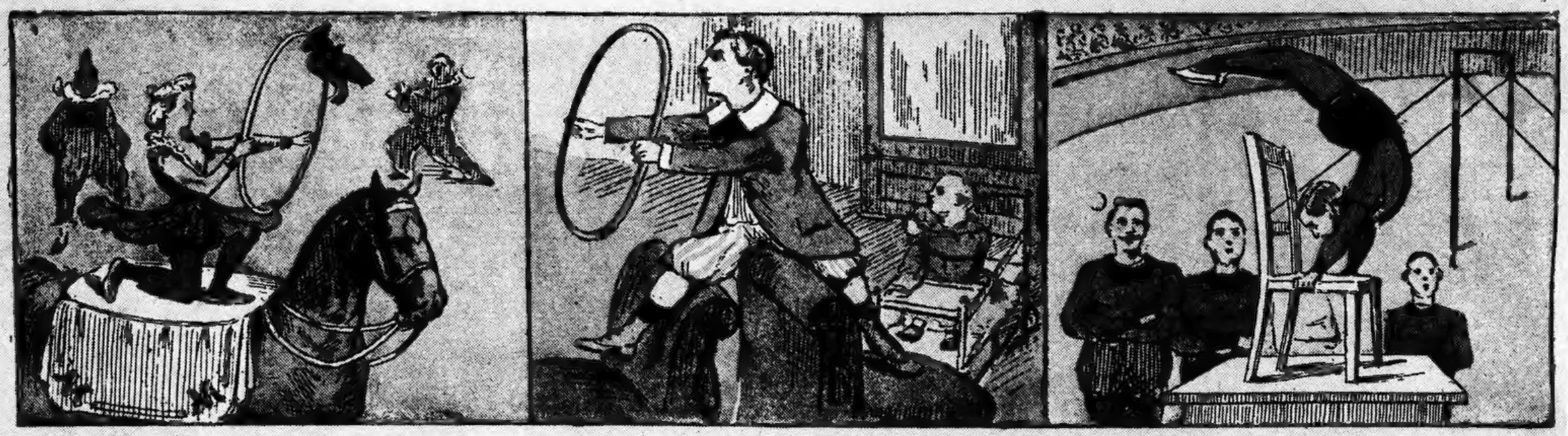

L'exercice équestre est plus attrayant, mais Totor n'aura pas la grâce de la jeune fille qui passait à travers les cerceaux pendant que le cheval trottait.

Enjambant les dossiers de deux fauteuils, il traverse... en imagination, un cerceau, et, fier de cette prouesse, il salue et descend sans danger de sa docile monture.

Boum ! Rataplan ! Tout l'orchestre ! Voici le clou de la représentation ! Le renversement ! Attention, Jacques ! Tu vas voir quelque chose de beau !

Hélas ! Trop difficile aussi, ce tour-là ! Totor perd l'équilibre, et, en tombant, brise la glace de l'armoire, qui s'écroule avec fracas.

Toute la maison est en émoi, c'est le père furieux, la mère alarmée, la bonne ahurie, Totor qui hurle ! Et Jacques, qui pense que la représentation est finie, applaudit des deux mains.

Après un pansement douloureux, une nuit agitée, Totor se trouve en face de la punition. Il aura à copier, pendant une semaine, vingt fois par jour : « *La présomption perd les hommes !* »

Le Cirque de Totor (A. Barret SIA Musse?) Imagerie Quantin (Paris z.j.) Sénie 19, nr. 13

vier

DE SAMENHANG TUSSEN CENTSPRENTEN EN STRIPS

door Har Brok

Wie de uitbrander serieus neemt die D. de Laet geeft aan J. Storm van Leeuwen vanwege zijn konstatering dat 'er voorlopig nog geen direkt kontakt is aan te wijzen' tussen de zogenaamde *centsprenten, mannekensbladen, santjes, kinder-* of *volksprenten* en het beeldverhaal in zijn huidige verschijningsvorm, kan onmogelijk overtuigd zijn door de argumenten die De Laet in zijn oppervlakkige scheldkanonnade *Het Beeldverhaal in Vlaanderen* opsomt[1]. De Laets lachwekkende besluit ('We raden Storm van Leeuwen aan onze tekst aandachtig te lezen. Nee toch!') verraadt trouwens de geringe afstand die deze langtenige skribent meent te mogen bewaren tot zijn onderwerp. Zijn doel deskundige te zijn op stripgebied wordt in dit verband potsierlijk door verwijzingen naar onderzoekers die, voor zover ik kan nagaan, nimmer absolute uitspraken in zijn richting gedaan hebben.
Integendeel.

VORM

Over centsprenten is beduidend meer geschreven dan De Laet aanhaalt, maar de rechtstreekse verbindingslijn, het aanrakingspunt met het huidige beeldverhaal wordt in dat onderzoek nooit doorgetrokken. Er zijn natuurlijk wel suggesties in die richting gedaan, maar in zulke gevallen berust het gelegde verband weer op studies van 'stripzijde', zoals bijv. het paragraafje *Die Comic strips* van Hyatt Mayor[2], die het bestáát de ondertekening R.F. Outcault van *The Yellow Kid* te lezen als R. Fouteault, en dat soort verbanden kunnen we hier beter ter zijde laten[3]. Het eigenlijke verband ligt bij gebruik van de term *beeldverhaal* wel voor de hand: de *vorm* van de centsprenten hangt nauw samen met de strip en technisch gezien benadert de centsprent zelfs de West-Europese strips met ondertekst zeer dicht. De vorm is dan ook geen enkel probleem, zoals afb. 1 bewijst. Tekstballonnen ontbreken, maar er is geen handboek dat strips zonder tekstballonnen per definitie uitsluit. Het probleem is echter dat er zich ná de centsprenten in Europa (vooral in Duitsland, Zwitserland en Vlaams België) geen *rechtstreekse opvolgers* aandienen. Niet alleen van stripzijde is dat gat, zo ronkend gevuld door De Laet, gekonstateerd[4], maar ook Van Veen heeft van de zijde van de volks- en kinderprentenkenners op verzoek van *Stripschrift* gesteld dat hij van mening is, 'dat er nauwelijks gesproken kan worden van enige relatie tussen de kinderprent die ui het midden van de 17e eeuw stamt en het stripverhaal dat start met de avonturen van Prikkebeen van rond 2 eeuwen later (. . .)'[5].

DEFINITIE

Voor een goed begrip dient in dit verband allereerst de term *strip* of *beeldverhaal* gedefinieerd te worden, want de jongste poging daartoe in *Stripdossier* van de ABN-bank[6] omvat zowel strips als een groot deel van de centsprenten in de formulering: *Een aantal gedrukte afbeeldingen die opvolgend en gezamenlijk een verhaal vertellen. Als ze van een tekst voorzien zijn, in of buiten de afbeeldingen, moet die onmiskenbaar zijn voor het volgen van het verhaal.* Zeer terecht wordt bij deze omschrijving aangetekend dat ze geldt voor het 'moderne beeldverhaal', waardoor de centsprenten automatisch afvallen. Zo'n restriktie ontbreekt al dan niet opzettelijk in de definities of omschrijvingen van Kousemaker en Willems, Storm van Leeuwen, Toonder, Mondria, Van Gils en Wendels[7]. ze willen tekststrips als *Bommel* en *Èric de Noorman* bínnen het beeldverhaal omvatten en juist daardoor weten ze zich eigenlijk alleen maar in te dekken tegen rijk geïllustreerde verhalen en niet tegen centsprenten, zo ze dat al willen. Matla, die overigens zonder te definiëren opmerkt dat de strip met ondertekst zijns inziens valt 'onder de definitie beeldverhaall'[8] zouden we beter terzijde kunnen laten, ware het niet dat hij tevens opmerkt 'De ballonstrip is duidelijk een echte strip. (. . .) Veelal is ook zonder de tekst de zin en het karakter van het verhaal te zien en te volgen'. Met dat 'veelal' verlaten we echter het terrein der definities, omdat daarin een gevoelswaarde wordt uitgedrukt en dat is een element dat niet per definitie bekend verondersteld mag worden.

BEGRENZING IN TIJD

De konklusie ligt dan ook voor de hand[9]; op grond van de vorm kunnen we er slechts i n slagen het beeldverhaal of beter de *strip* te onderscheiden door invoering van de termen 'modern', '20ste eeuws' of iets dergelijks. Deze zeer onbevredigende oplossing omvat dan een subjektief element, want 'modern' geldt slechts voor de tijd waarin men definieert. Ook hiëroglyphen waren ooit modern en wie zou nu nog kunnen beweren dat deze Egyptische schrijftaal modern is! Definities van het beeldverhaal blijken dus voor het onderscheid tussen centsprent en strip ontoereikend.
Intussen laten we ons niet van ons onderwerp verjagen. Als indelingskriterium houdt de grens 'modern' of 'twintigste eeuws' toevallig verband met materiële zaken als druk, vorm, verspreiding en eventueel inhoud. We werken dus verder met het tijdeloze begrip 'modern' en tekenen daarbij aan dat een behoorlijke tijdsoverlapping dan maar voor lief genomen moet worden. Uitlopers van de centsprenten zijn immers nog te vinden in het tweede kwart van deze eeuw, getuige bijv. de lektuur die Bob de Moor in zijn jeugd tot zich nam[10].
Een doorbraak in deze impasse lijkt me eerder 'het moderne beeldverhaal' en centsprenten binnen één definitie samen te nemen en de centsprenten uitsluitend materieel af te zonderen. Daarbij kan gewezen worden op het feit dat een centsprent een eenzijdig bedrukte bladzijde beslaat met één afgerond verhaal (of een afgeronde episode), los ter verkoop aangeboden voor een relatief lage prijs en steeds (minstens) voorzien van ondertekst.
Typerend nu voor de overgang van centsprenten naar het moderne beeldverhaal is het ontbreken van een materiële samenhang. Theoretisch gezien zet deze overweging het pleidooi voor een zuiver materieel onderscheid kracht bij. Het faillisement van de centsprentenuitgevers ten gevolge van het 'moderne' beeldverhaal kan namelijk alleen maar materieel verklaard worden, omdat inhoud en vorm van de oudste vormen van het moderne beeldverhaal ternauwernood verschilln van centsprenten (zie vooral afb. 2).
De zin van de theoretische overwegingen tot nu toe is dat ik me nu verder kan beperken tot een probleemstelling waarin alleen nog maar de praktische vraag beantwoord hoeft te worden hoe centsprenten ten grondslag kunnen liggen aan moderne strips. De overgang dus van een éénzijdig bedrukte bladzijde, los ter verkoop aangeboden, enzovoorts, naar bijvoorbeeld dagstrips in kranten, stripbladen en stripalbums. Met die praktische vraag hangt nauw samen de niet te verklaren omweg die het moderne beeldverhaal van West-Europa moest maken via Amerika: waarom heeft de centsprent zich niet in West-Europa tot moderne strip ontwikkeld?

SAMENHANG

Er is geen handboek dat de route West-Europa (Busch, Töpffer), Amerika (Outcault, Dirks), West-Europa (van *Zig et Puce* tot *Tripje en Liezebertha*) aanvecht. Evenmin rijzen er problemen in verband met de ondergang van de centsprenten met wat ik gemakshalve maar even het moderne beeldverhaal blijf noemen. Als er dus al sprake is van een probleem dan beperkt zich dat tot de transatlantische oversteek Ter zake dus.
Sinds het midden van de vorige eeuw worden centsprenten als genre ter stichting of vermaak bekonkurreerd door het verschijnsel tijdschrift. Vooral de steeds goedkopere technieken om tijdschriften te illustreren

lees verder op pagina 6...

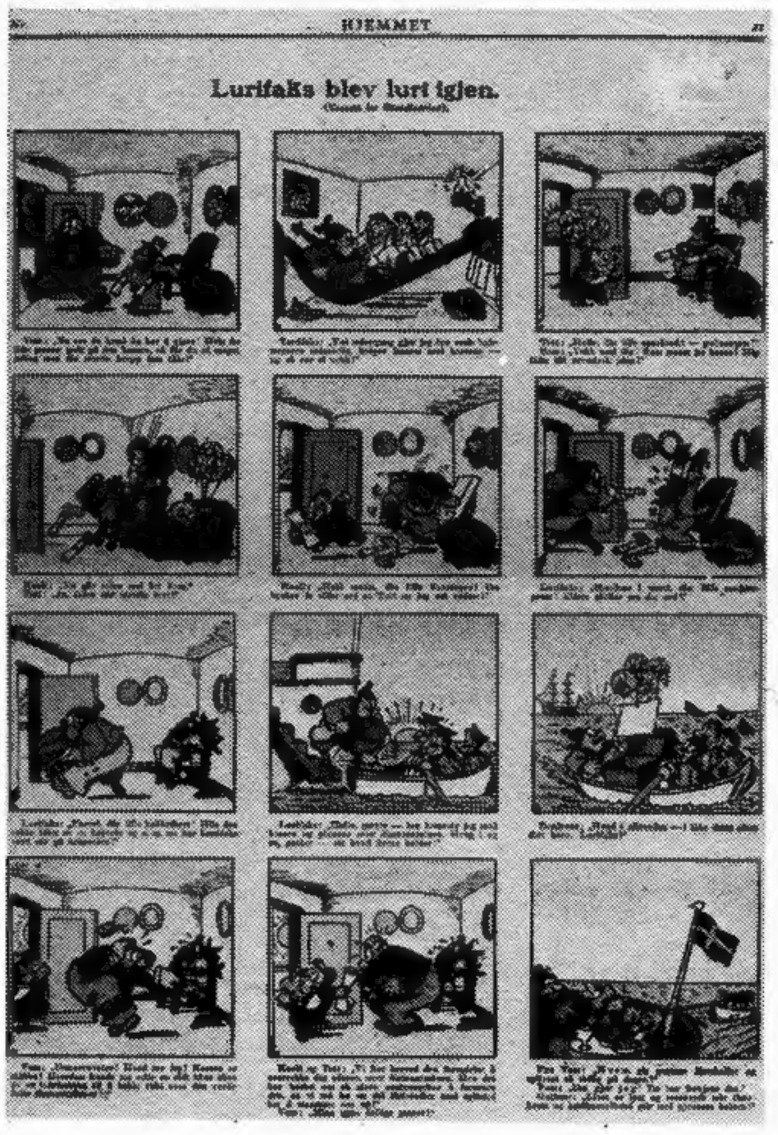

The Katzenjammer Kids (uit het Noorse weekblad Hjemmet nr. 2 (1928) blz. 21)

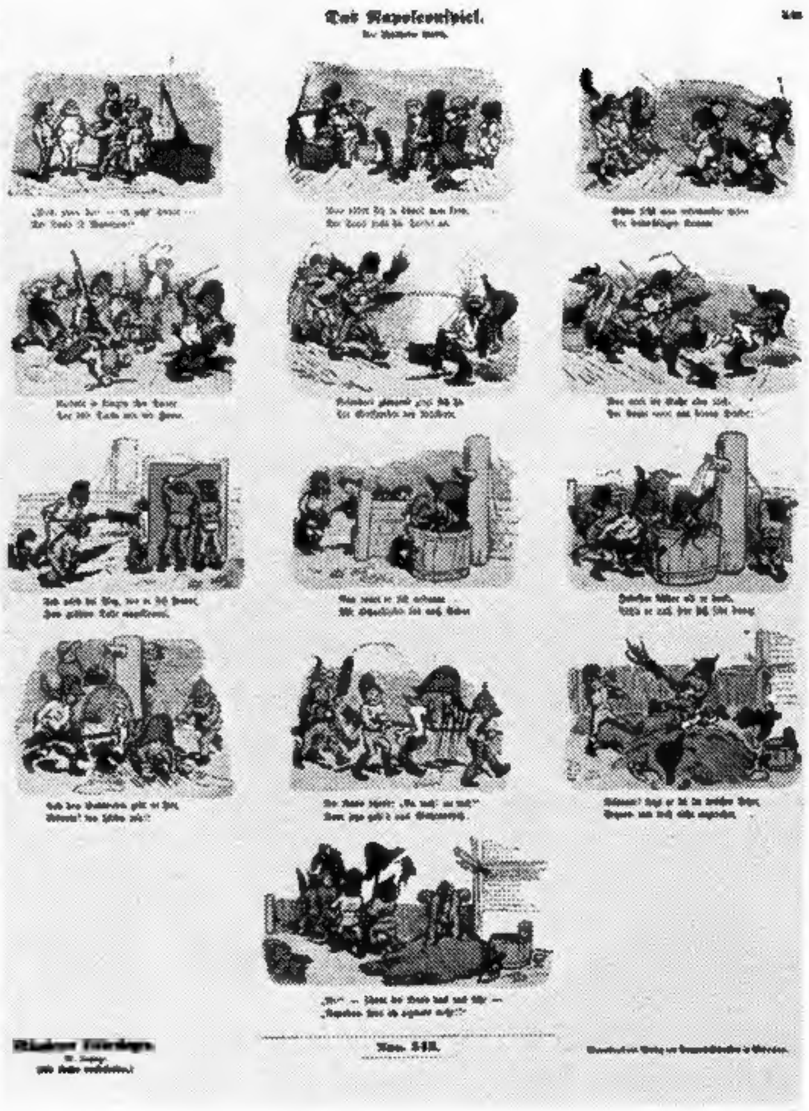

Die Hungerpille (Wilhelm Busch) Münchener Bilderbogen nro. 626 (1875)

hebben b.v. rijk geïllustreerde bladen rechtstreeks in een konkurrentiepositie gebracht met de traditioneel vervaardigde centsprenten. Ik wijs in deze fase speciaal op de toen gebruikelijke inkleuring van centsprenten met sjablonen. Het ziet er dus naar uit dat ekonomische motieven een rol spelen bij het direkte verband dat we zoeken. Een ekonomisch verband sluit wonderwel aan bij het feit dat bij de definiëring slechts materiële verschillen begrenzend konden werken.

Het belangwekkend onderzoek van Ulrike Eichler in haar monografie *Müncher Bilderbogen*[11] schetst ons in dit verband de precieze gang van zaken en ik volg haar betoog daarom hierbij op de voet. De uitgeverij Braun & Schneider van het sinds 1844 in München verschijnende, humoristische blad *Fliegende Blätter* brengt in de 60er jaren van de vorige eeuw hele geïllustreerde pagina's uit dit tijdschrift, waaronder ook 'beeldverhalen' (*Bildgeschichten*), licht gewijzigd als centsprenten in de losse verkoop. Naast de centsprenten, afzonderlijke en los verhandelde één-pagina-uitgaven, ontstond zo een variant, die een middenpositie innam en door Eichler 'Zeitungsbilderboge' genoemd wordt. Ze werden los of als ingevoegde bijlage meegeleverd met kranten en tijdschriften. De nazaten van deze 'Zeitungsbilderbogen' kan men in onze tijd identificeren als de in tijdschriften lof bijgevoegde of uit te knippen, meegeniete bijlagen in bijv. *Eppo*, de vroegere nummers van *Stripschrift*, maar ook *Avenue* of *Libelle*. Een stap verder gaat de *Hamburger Tageszeitung*, die tussen 1870-80 bijna 70 op centsprenten gelijkende bijlagen bevatte. Die prenten waren daarbuiten niet alleen lós verkrijgbaar, maar ze werden ook na beëindiging van de reeks in gebundelde vorm aangeboden. Vooral deze laatste vorm van kommercieel dubbelprofijt is een voorloper te noemen van het huidige albumbeleid van de uitgevers van o.a. *Kuifje*-weekblad, *Robbedoes, Eppo* enz.

Naast 'Zeitungsbilderbogen' als vast bestanddeel van tijdschriften bestaan in de hier beschreven periode uiteraard ook nog losse ('echte') centsprenten, maar het onderscheid wordt allengs kleiner. Steeds meer staan enerzijds de 'Zeitungsbilderbogen' los van de verdere inhoud van de tijdschriften, waarvan ze een onderdeel vormen, terwijl ze anderzijds door druktechniek, tekenstijl en thematiek de centsprenten naderen. Allengs gaan ook steeds meer tekenaars voor beide media werken, waardoor ook het artistieke onderscheidt verdwijnt.

DE OMWEG

Niet via de centsprenten, maar via deze 'Zeitungsbilderbogen' uit de laatste decennia van de vorigyeeuw loopt een direkte weg naar wat we gemakshalve het 'moderne beeldverhaal' genoemd hebben, want juist de oude representanten daarvan waren in Amerika eind vorige eeuw bij de dagbladen gevoegde Zondagsbijlage. Het verband daartussen is dan ook niet theoretisch maar kommercieel. De bekende West-Europese centsprentenuitgever Imagerie d'Epinal leverde zijn prenten aan Amerika, de hierboven genoemde Braun & Schneider leverden sinds 1857 hun tijdschriften met Engelse tekst in Amerika en bekend is door de studie van Eichler dat vooral bij de talrijke Duitse emigranten aan de Amerikaanse oostkust losse en gebundelde 'Zeitungsbilderbogen' populair waren.

WILHELM BUSCH

Een karakteristiek element van de strip in zijn huidige verschijningsvorm is de verhalende beeldvorm. Dat verhalende element is in de Europese kunstgeschiedenis vanouds bekend, maar het is eigenlijk alleen maar karakteristiek voor één van de vele soorten centsprenten. In dat genre kun je niet alleen een beeldcyclus aantreffen (waarbij het verhalende ontbreekt(, maar ook een uit totaalbeeld(en) opgebouwde pagina (waarbij de beeldopvolging ontbreekt). Dit verschil openbaart zich eveneens bij de oudste specimina van de Amerikaanse strip (vooral bij Yellow Kid), maar het is duidelijk dat het verhalende element (opeenvolging van plaatjes) ten grondslag ligt aan de strips zoals we die nu kennen.

Mag het verschijnsel 'Zeitungsbilderbogen' (dat ik in Nederlandse en Vlaamse overzichten niet ben tegengekomen) het daadwerkelijke verband leggen tussen centsprent en strips, dan nog blijft er wat te verklaren. Je kunt je bijv. afvragen wat Wilhelm Busch te maken heeft met *Buck Danny*. Het onderzoek van Eichler voorziet echter ook in dat soort vragen. Busch is namelijk een van de tekenaars geweest die naast originele centsprenten (afb. 3) ook 'Zeitungsbilderbogen' maakte, waarbij ik nog maar even afzie van zijn invloedrijke kinderboek *Max en Moritz*. Van Veen, die in Stripschrift (1977) los uit de pols wat opmerkte over het verband tussen centsprenten en strips, had zijn betoog beter kunnen onderbouwen (of ondermijnen) met afb. 3. De samenhang tussen deze illustratie en de oudste publikatievorm van *The Katzenjammer Kids* (afb.2) blijkt beperkt tot het ontbreken van kaders en zoiets heeft met het genre weinig meer te maken. Kadreren past bij lay-outen en als zodanig bij de publikatie in tijdschriftvorm.

BESLUIT

The Katzenjammer Kids, in dec. 1897 als een hele pagina bijgeleverd met de *New York Sunday Journal* wordt gezien als de eerste steen van het verkommercialiseerde flatgebouw van het moderne beeldverhaal. Materieel en artistiek valt daar veel op af te dingen en bovendien hebben specifieke zaken als tekstballonnen, de onomatopee en andere vormen van typische tekst/beeld-samenhang, dit flatgebouw aardig ondermijnd. Materieel brengt Eichlers studie het verband tussen strip en centsprent tot klaarheid. Het gaat er nu nog om het begrip 'modern' of 'hedendaags' inhoudelijk te vullen. De mate van samenhang tussen beeld en woord zal daarbij van beslissende betekenis zijn.

NOTEN

1. D. de Laet: *Het beeldverhaal in Vlaanderen.* Breda 1977, blz. 11-16.
2. A. Hyatt Mayor in *Populäre Druckgraphik. Amerika vom 16. bis zum 20. Jahrhundert.* München 1974, blz. 55-56 en afb. 101.
3. Dus ook: W.P. Dezutter 'Van volksprent tot beeldroman' in *Beeld, boek en spel in de volkskunde* (Brugge 1974) blz. 31-39 en 'Een cent voor een prent', in *Oud-Nieuws* jg. 10 (1977) nr. 3, blz. 61-62. De rest bespaar ik u.
4. J. Storm van Leeuwen: Het Nederlandse beeldverhaal', in *Ons Erfdeel* nr. 2 (1972) blz. 56.
5. C.F. van Veen: 'Centsprenten. Nederlandse volks- en kinderprenten - iets over het al of niet bestaan van een relatie tussen de kinderprent en het stripverhaal', in *Stripschrift* nr. 98 (1977) blz. 13. Ongepas in verband met zijn konklusie is trouwens de afdeling 'Antieke strips/Early Comics' die Van Veen opneemt in zijn tentoonstellingskatalogus *Centsprenten/Catchpennyprints. Nederlandse volks- en kinderprenten.* Amsterdam 1976, blz. 55 ev.
6. R. Harren (red.): *'Stripdossier ABN Bank* (Amsterdam/Essen 1978) blz. 19.
7. *Strip voor strip* (Amsterdam 1970) blz. 2; J. Storm van Leeuwen in het in noot 4 genoemde artikel op blz. 52-53 en eveneens in 'Het beeldverhaal', in *Open* jg. 4 (1972) blz. 605; M. Toonder: *Beknopte Striptologie* (. . .). Amsterdam 1962 (= Proost Prikkels 261 (blz. 1; H.R. Mondria: *Bommelbibliografie 1978* ('s-Gravenhage 1978) blz. 25; M.van Gils: *Heer Bommel en zijn komische kracht*. 's-Gravenhage (1977) blz. 9; M. Wendels: *Toonders Kukel* 's-Gravenhage (1977) blz. 9 ev.
8. H. Matla: 'Strips', in *Lezerskrant* jg. 3 (1976?) nr. 2, blz. 17.
9. Ik verwaarloos daarbij opzettelijk buitenlandse literatuur, die zich doorgaans minder uitgesproken indekt tegen dit soort problemen.
10. H. Brok/R. van Eijck: 'De onoverwinnelijke Bob de Moor', in *Stripschrift* 102/103 (1977) blz. 18.
11. Verschenen als Band 69 (1974) blz. 1-128 van *Oberbayerisches archiv.*

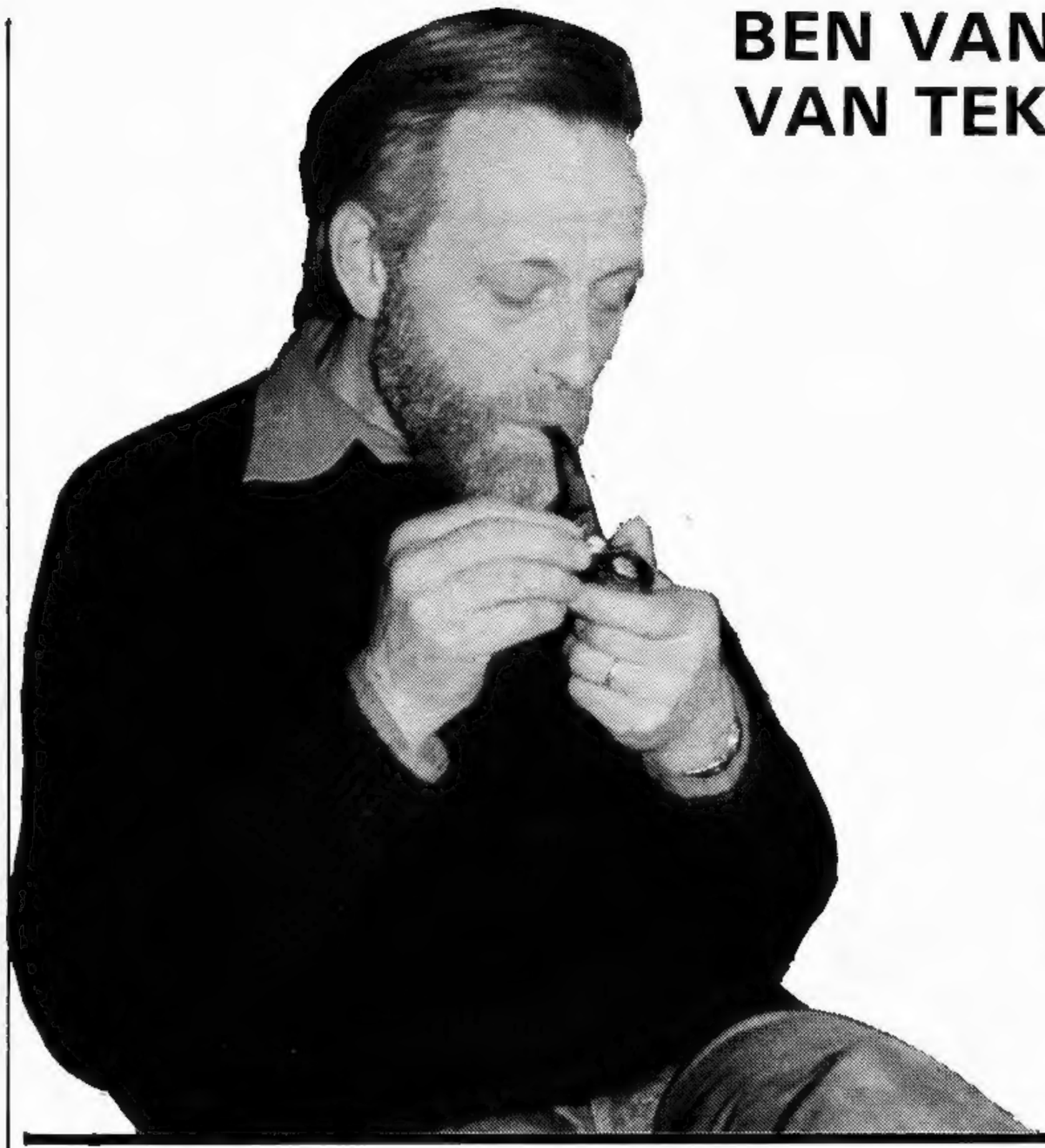

BEN VAN VOORN VAN TEKENAAR TOT SCHILDER:

'Ik bewonder Toonder enorm maar ik wil niet hetzelfde pad aflopen'

© Cor Nymeyer

door Dick de Boer en Cor Nijmeijer

Vele jonge tekenaars hebben in de oorlogsjaren en vlak daarvoor aarzelende pogingen gedaan iets van een strip aan het tekenpapier toe te vertrouwen. Hun probeersels varieerden van losse tekeningen tot complete stripverhalen, geïnspireerd door het buitenlandse of het Nederlandse werk. Tot hen behoort Ben van Voorn, bij wie je van een breekpunt tussen het vooroorlogse en het naoorlogse werk kunt spreken. Dat was overigens bij veel andere tekenaars het geval.
Er was dus al veel geproduceerd tijdens de oorlog en de jonge Van Voorn was een van de mensen die het nadien probeerden bij een tekenstudio. Dankzij het feit dat hij niet alleen in de reclame maar ook bij een stripstudio verzeild raakte kan hij bijgeschreven worden in de annalen van de voor de ontwikkeling van het Nederlandse beeldverhaal uiterst belangrijke Marten Toonder Studio's.

SCHILDEREN

Een van de tekenaars die vele jaren voor de Marten Toonder Studio's heeft gewerkt is Ben van Voorn (51). Eind 1969 zette hij definitief een punt achter zijn stripwerkzaamheden. Na een lange reis door het Middenoosten en Afrika ging hij zich geheel aan het schilderen wijden. Een enkele illustratieopdracht wordt nog wel geaccepteerd, maar de kunstenaar, die sinds 1957 in het Drentse Yde woont, is al veel verder, bezig met schilderen en het uitproberen van nieuwe technieken.
Die enkele illustratieopdrachten zijn dan wel die welke hem op normale wijze in de 'royalties' laten delen. Bijzonder slechte ervaringen heeft hij op dat gebied. Niet met Toonder, maar in zijn andere illustratieve werk.
'Als tekenaar ben je volkomen onbeschermd. Er zou een vakbond voor tekenaars moeten zijn, maar op dat gebied wordt vrijwel niets gedaan. Zijn verhaal en tekeningen in één hand dan zit je goed. Ben je alleen tekenaar dan sta je zwak.' Hij noemt als voorbeeld prentenboeken waarvan de verdiensten voor de auteur, al schrijft deze slechts een paar regeltjes, veel groter zijn dan die van de tekenaar die grote platen maakt.

Van Voorn is een uitermate vriendelijke en openhartige man, die bereidwillig in z'n geheugen graaft, wanneer je naar z'n Toondertijd vraagt. Ook al geeft hij duidelijk te kennen dat dit wat hem betreft een afgesloten periode is. Verzoeken om weer mee te werken aan strips heeft hij tot dusver resoluut van de hand gewezen.
Enkele redenen: *'Ik begon te merken dat het routine ging worden. De strips tekende ik wanneer ik vermoeid was en dat is niet goed. Bovendien vind ik dat je er veel intensiever mee bezig moet zijn en dan is er geen tijd over voor ander werk.'*

Overigens houdt hij een dagboek bij dat zo overvloedig geïllustreerd is dat het erg veel op een strip gaat lijken.
Om het contact met de buitenwereld niet geheel te verliezen geeft Van Voorn enige uren per week les aan de Academie Minerva te Groningen. De rest van de tijd brengt hij grotendeels door in het eigengebouwde atelier achter zijn huis. Kranten leest hij niet en hij kijkt niet naar de televisie. De familie bezit zo'n apparaat trouwens niet. Alleen een radiotoestelletje staat in het atelier. *'Ach, dat hoor ik alleen als ik het wil horen.'*

Reklamewerk voor Fuchs draglines

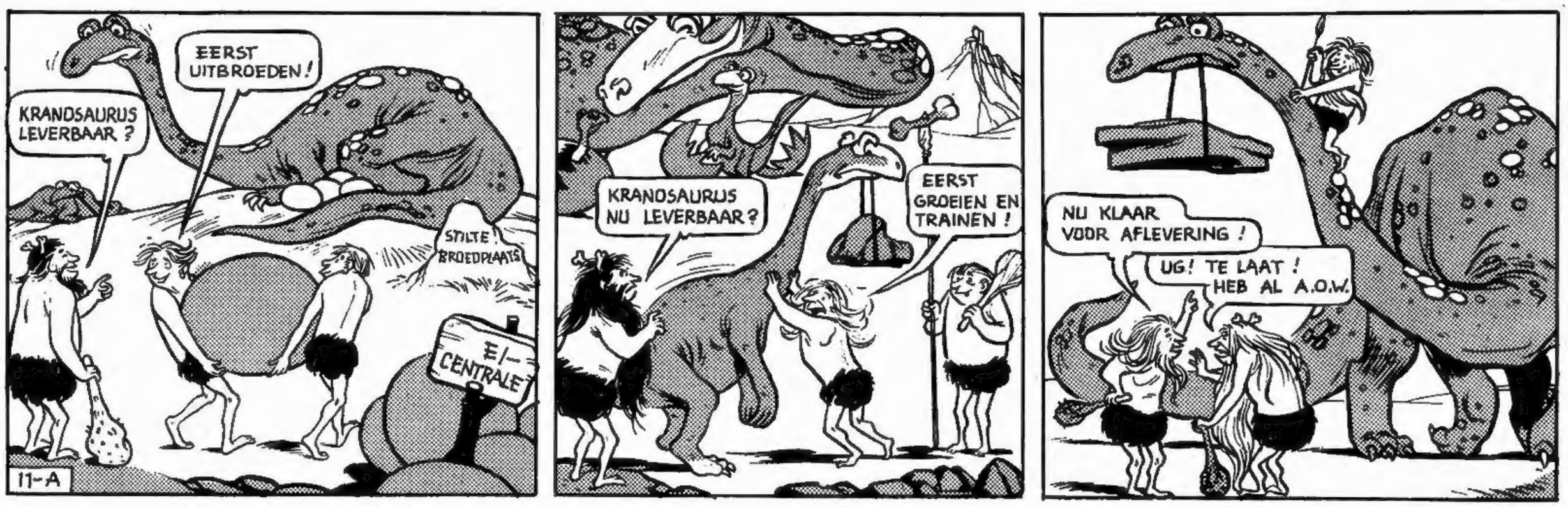

Een van de Panda-verkeerskartoons uit 1953

TOM TIPPEL

Het begin. Toen hij zo'n zestien, zeventien jaar was tekende hij zijn eerste strip, een verhaal van Tom Tippel. Er zijn helaas maar twee of drie afleveringen van over, een ervan is gekleurd in die warme tinten, die ontegenzeggelijk aan Tom Poes-ansichten en de eerste nummers van het Tom Poes Weekblad doen denken. . .
Toch stond Van Voorn toen nog niet onder Toonders invloed. Hij kende wel diens Thijs IJs-strip uit het Nieuwsblad van het Noorden en zal daardoor wellicht (onbewust) beïnvloed zijn. Het aantal tekeningen dat hij al in die tijd maakt, moet enorm zijn. Evenals tegenwoordig probeer hij alle mogelijke technieken uit. In plakboeken en schriften die we inzien is een en ander keurig verzameld, voorzover het bewaard is gebleven. Tom Tippel wordt geplaatst in Tombola, kinderbijlage van Libelle en het Duitse blad Källe (± 1953).

TOONDER STUDIO'S

Na zijn eindexamen aan de Grafische School in 1946 trekt Ben van Voorn de wijde wereld in. Hij zwerft door eigen land, Engeland en Duitsland. Alles wat hem boeit wordt op papier vereeuwigd. Van de opbrengst van zijn tekeningen die hij onderweg verkoopt voorziet hij in zijn levensonderhoud, totdat hij een advertentie onder ogen krijgt van de Marten Toonder Studio's. Er worden 'penseelsters' gevraagd. Ben van Voorn liet zijn Tom Tippelstrips zien en werd onmiddellijk aangenomen voor het in zijn ogen formidabele bedrag van 60 gulden in de week.
' Ik verdiende eerst zo'n 5 gulden, dus ik was de koning te rijk. Ze vonden dat Tom Tippel zoveel op Tom Poes leek, maar die strip had ik nog nooit gezien. Ik had er zelfs ook nog nooit van gehoord. Wel had is dus Thijs IJs gezien, maar ik wist niet dat die van Toonder was.'
Hij wilde het liefst diezelfde dag nog beginnen maar omdat dat misschien wat gek was meldde hij zich de volgende ochtend. Hij werkte onder leiding van Wim Lensen, tekende achtergronden en schetsjes voor de definitieve strip, zorgde voor de compositie. *'Zo groeide je er langzamerhand in. Dat ging vanzelf. Het bleek dat Toonder en ik veel gemeen hebben. Het kostte me dan ook geen enkele moeite om aan te voelen wat hij bedoelde. Het kwam omdat ik op dezelfde manier denk als Marten Toonder.'*
Daarnaast heeft Van Voorn ook nog voor de aardigheid eigen strips getekend. Vele daarvan werden niet afgemaakt. Zijn strip *Pimmetje Pieter* werd gepubliceerd in het Tom Poes Weekblad.
Ook de strips die Nico Noordermeer in 1975 uitgaf zijn in zijn begintijd bij Toonder gemaakt. Van Voorn heeft trouwens wel afstand genomen tot zijn oude werk. Hij zegt: *'Wat ik gisteren gemaakt heb, daar ben ik nu niet meer verantwoordelijk voor! '* Overigens is hij wel minder huiverig dan Toonder voor het heruitgeven van zijn oude strips.

SAMENWERKING

In die eerste jaren op de Toonder Studio's vond hij de voor hem ideale werksfeer.
'Wanneer ik 's middags een poos wilde zwemmen dan wandelde ik gewoon weg. Maar dat betekende niet dat ik niet aan mijn uren kwam. 's Avonds ging ik gewoon verder. Daarom zou ik er nu geloof ik niet meer kunnen werken. Alles is veel meer geregeld.'

Hoe was de samenwerking met anderen?
'Prima. Ik ben eigenlijk teveel individualist om samen te doen, maar daar ging dat uitstekend. Een goede samenwerking met de schrijver is erg belangrijk. Wat in de tekening staat hoeft namelijk niet meer uitgebreid in de tekst te staan. Met Lo Hartog van Banda heb ik heel goed samengewerkt. Dat gaat echter alleen als je elkaar steeds ziet. Niet wanneer j e thuis werkt en zo nu en dan schriftelijk iets hoort. Dan ga je 'zweven'.' Toch heeft hij een jaar of twaalf thuis gewerkt, wat hem steeds minder bevredigde.
Aan welke strip heeft u meegewerkt?
'Tom Poes en iets minder Panda. Voor het Tom Poes Weekblad heb ik voorplaten en illustraties gemaakt. Verder heb ik enkele Tekko Taksverhalen voor Henk Kabos getekend.'
Het verwondert hem tijdens dit gesprek een beetje dat wij voor al dat werk zo'n belangstelling hebben. *'Ik heb het zelf altijd als vrij onbelangrijk ervaren. Je moet je alleen in kunnen denken in een strip. Daarom heb ik er geen moeite mee een strip van een ander te tekenen. Alleen mensen die er nauw bij betrokken zijn kunnen de kleine verschillen zien.'*

Er wordt vaak gezegd dat de Tom Poesfiguren eigenlijk meer van anderen dan Toonder zijn.
'Beslist niet. Het is zijn werk. 't Idee, daar gaat het om, wat de anderen doen is vakmanschap. Ik zal nooit zeggen dat er Toonderfiguren van mij zijn. Ik heb alleen meegewerkt.'

Ben van Voorn bewondert Toonder enorm. *'Hij is heel ver gekomen. Dat zal ik nooit bereiken, omdat ik veel te versplinterd ben. Bovendien kan ik niet schrijven, hij wel. Dat is de ideale combinatie. Hij heeft zich gespecialiseerd en dat is het enige wat mijzelf tegenstaat. Ik stel het één niet hoger dan het ander.'*
Van Voorn bewondert naast de tekst vooral de sfeer van de Tom Poesstrips. De details van een tekening kunnen daaraan ondergeschikt worden gemaakt. Zo verandert de vorm van Bommelsteijn nogal omdat

Naar wij ergens lazen zou het Groninger college van burgemeester en wethouders te vergelijken zijn met de bekende wolf uit de bekende schaapskooi. Zou 't waar zijn? Dus zo?

(uit weekblad Actief 11 sept. '58)

de functie ervan in verschillende verhalen anders is. Hij heeft verder voorkeur voor Peyo's smurfen. *'Het komt in mijn buurt, zo zou ik het graag willen doen'.* Bewondert verder ook Asterix. *'Niet zozeer om de tekeningen maar om het krankzinnig overtrokken verhaal.'*
Toen hij zelf nog strips tekende las hij trouwens nauwelijks strips. Je gaat dingen overnemen zonder dat je dat wilt.
Van Voorn houdt, evenals Toonder, meer van strips met ondertekst dan van balloonstrips. Bij de laatste neemt de tekst vaak de plaats in van de achtergrond. Bij de strip Panda moesten de tekenaars de achtergrond zó tekenen dat er gemakkelijk balloons overheen konden worden geplakt voor de verkoop naar het buitenland!
Hoe ging dat, een verhaal maken op de studio's?
'Meestal kwam de tekstschrijver met het idee. Dan werd er een avondje over gepraat en dan begonnen we. Toonder gaf altijd de plot. Ik had echter de mogelijkheid in te springen wanneer ik vond dat er met de tekst iets fout zat. Dat is het voordeel wanneer je elkaar dagelijks ziet. Toen ik niet meer op de studio's werkte maar hier in Yde, stuurde Toonder me de ruwe schetsen met langs de randen een paar aanwijzingen als: 'Bommel geplet. Tom Poes loopt weg.' Ik tekende meestal de achtergronden en soms de figuren. Het aandeel van de tekenaars wisselde nogal. Als de plaatjes klaar waren werden de teksten uitgeschreven. Toonder controleerde altijd alles. Hij veranderde wel eens iets zodat niets zonder zijn goedkeuring de deur uitging. Met het inkten is dat zo belangrijk. Godhelp volgde precies de lijnen, maar Toonder ging er even naast en dan werd het volkomen anders. Met zijn andere strips bemoeide Toonder zich veel minder. Panda, Kappie en Hollewijn waren echte studioproducten.'

Van Voorn moet diep nadenken over de vraag met wie hij allemaal heeft samengewerkt. Noemt Ring, Hartog van Banda, Jan Gerhard Toonder, Waling Dijkstra, Ton Beek, Coen van Hunink, Hans Kresse, zijn chef Wim Lensen, Cees van der Weerd.
De naam Dick Matena kan hij zich niet herinneren. Wel weet hij nog dat het figuurtje Pee Pastinakel bedacht is door Ben van 't Klooster. Tekenfilms, de droom van Marten Toonder, heeft ook nog tot zijn werk behoort. Hij werkte ondermeer aan *De gouden vis.*

Wilt u nu echt nooit meer zelf een strip maken?
Van Voorn aarzelt en zegt dan bedachtzaam: *'Het zou best weer eens leuk zijn, maar ik ben er een beetje bang voor omdat het je hele tijd en je denken opslokt. Misschien zou ik er een paar maanden per jaar voor kunnen nemen. . . Het zou dan wel een heel eigen strip van mezelf moeten zijn. Het heeft me een paar jaar gekost om 'Toonder' kwijt te raken. Ik bewonder hem, maar ik wil niet hetzelfde pad aflopen. . .'*

BIBLIOGRAFIE

Deze lijst beoogt niet een volledig overzicht te geven van Van Voorns werk. Hij is samengesteld aan de hand van het materiaal dat Van Voorn zelf nog bezit en kan wellicht enig inzicht geven in het werk van deze veelzijdige kunstenaar.

Eigen strips van Van Voorn:

Tom Tippel - 60 stroken.
Gepubliceerd in Tombola, bijlage bij Libelle: 1953, nr. 1 - 1954 nr. 2 (1953 omvat 14 nrs.)
Andere Tom Tippel-verhalen zijn niet afgemaakt. (Tom Tippel en het schip in de fles; Tom Tippel als boodschapper).
Pip en de gouden sleutel; Piet Mosk; Donki Schot. Omstreeks 1950.
Gepubliceerd in een boekje, uitgegeven door Nico Noordermeer in 1975.
Kwakkie eend. Niet afgemaakt, niet gepubliceerd.
Pimmetje Pieter. Enkele afleveringen (in kleur) in Tom Poes weekblad.

Eigen reclamestrips

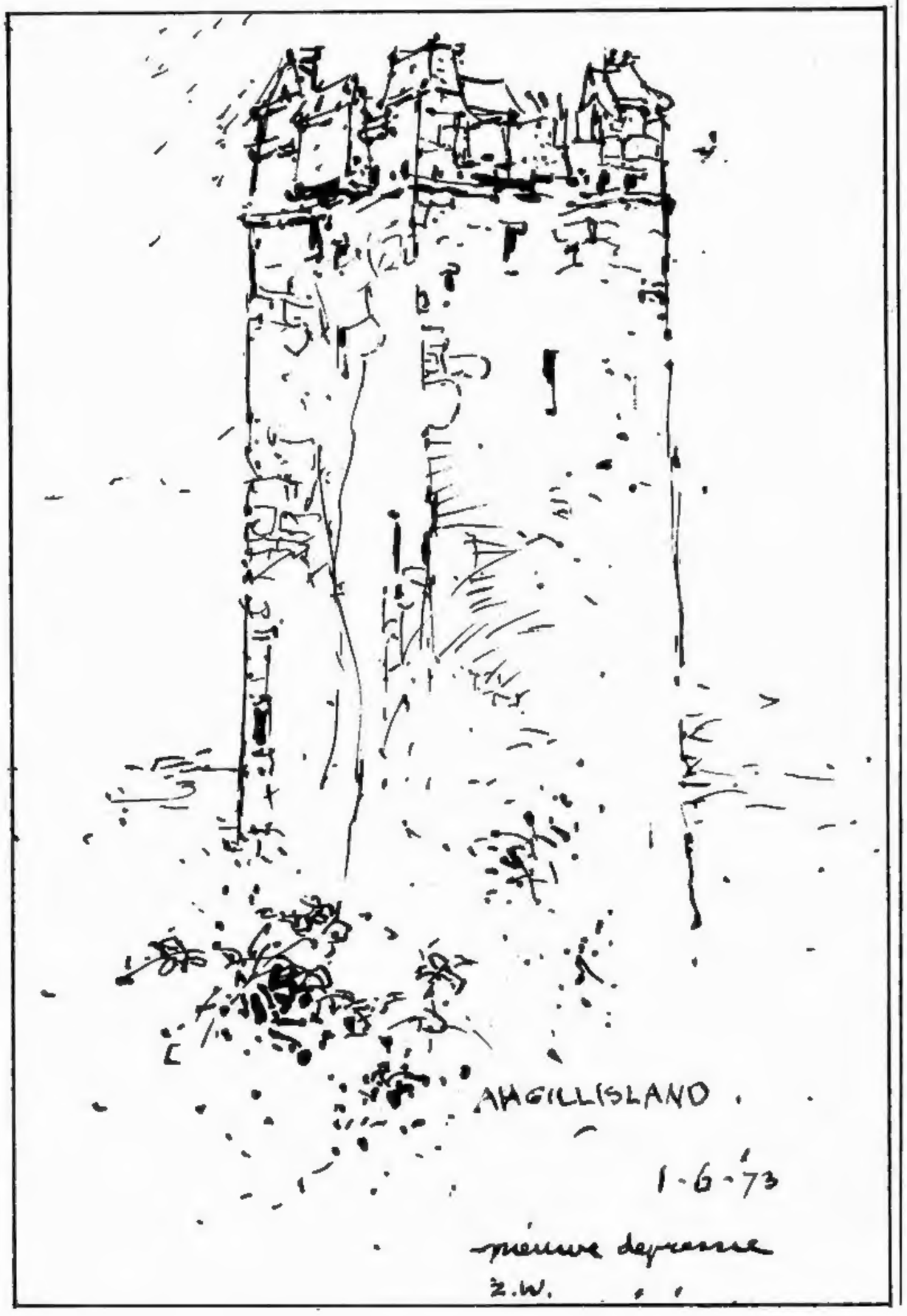

★ ... het Hof van Drenthe ...

Verzuchtingen van een overwerkt opschrijfboekje. In: Bedrijfsvervoer (uitg. van EVO) 1954; in: Het publiek en zijn HTM (Rotterdamse tram) ong. 1954.

Reclamestrips samen met Lo Hartog van Banda (tekst)

Voor Fuchs draglines 3 series: 1. Prehistorie; 2. deze tijd (van deze serie bestaat een boekje); 3. toekomst (+ kartoens oude Egypte).

Voor Boh & Böhnchen: strips achterop wikkels van blikjes gecondenseerde melk, voor export naar Zuid-Amerika.

Voor Anho: (een handelmaatschappij) stripboekje.

Strips waaraan Van Voorn heeft meegewerkt voor de Toonder studio's ('Ik wil beslist geen aanspraak maken op deze verhalen')

Tom Poes Van 1950 tot 1969 heeft Van Voorn, met enkele onderbrekingen, meegewerkt aan de Tom Poes-dagstrips. Zijn aandeel wisselde: potloodtekenen, inkten, corrigeren, alleen achtergronden, etc.

Tom Poes en de laarzenreuzen (boek, 1948): omslag.

Tom Puss in Nursery Rhymeland (boek, 1948), meegewerkt.
Tom Poes ('H.O.-boek', (1952), meegewerkt.
Tom Poes en de vliegende kalief (boek, 1952), meegewerkt; in deze boeken vooral wat betreft de kleuren.

Panda; verhalen 16 t/m 31. Uit deze periode stammen ook de boekjes van De Muinck: De Meester-edelman, etc. waarvoor Van Voorn ook omslagen maakte. Panda tekende Van Voorn voor het grootste deel alleen.

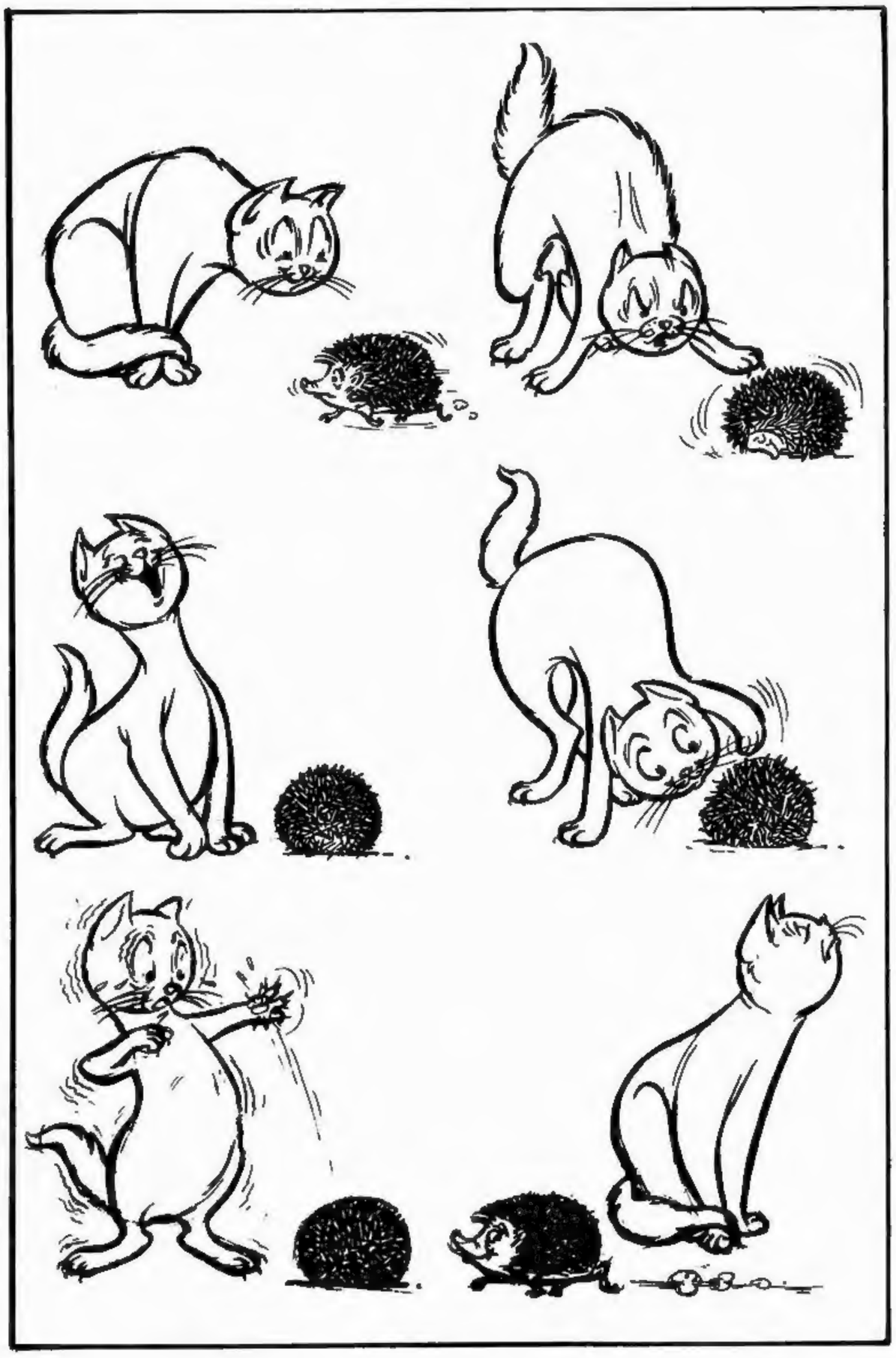

Panda verkeerskartoens.

Tekko Taks, tekst: James Ringrose. ('Kabos had het altijd te druk'); o.a. de verhalen 8, 9, 10.

Cartoonder (een soort public relations blad van de Toonder studio's, jaren '50): o.a. Nieuwjaarswens met alle Toonder figuren.

Koning Hollewijn; meegewerkt aan hertekenen 'De rechten van de mens' voor boekvorm (Van Dishoeck, 1956).

In het land van de Troegies; reclame voor Jansen en Tilanus (meegewerkt).

Het Toverkruid. Boekje, uitg. Smiths koffie en thee (meegewerkt).

Sjaakje. Boekjes, uitg. Vivo.

De gouden vis. Tekenfilm; meegewerkt aan achtergronden.

Kartoens

Voor: Bedrijfsvervoer (EVO), ong. 1954

Feit van de maand: In: Commerciële club, ong. 1969.
In: Het publiek en zijn HTM, ong. 1954.
In: Haagse Post, jaren '50; samen met Hilterman.
In: weekblad Actief.

Illustraties bij kinderverhaaltjes, in:

Tombola (1953/54); Libelle (begin jaren '60); Eva (begin jaren '60); Okki, Taptoe (begin jaren '60).

en vele reclametekeningen, pentekeningen, aquarellen, olieverfschilderijen, tegels etc.

Achtste strook van Tom Tippel's vreemde reis

piet van elk: tekenfilms zijn saai, hanna en barbera maken er soms gehakt van, rotzooi maar het is wel professioneel

foto K. de Bree

door KEES DE BREE & MARTIN WASSINGTON (m.m.v. ALBERT TOL)

Piet van Elk is één van de pioniers van de Nederlandse strip. In de jaren veertig maakte hij vooral naam met strips als Ridder Rudolf, Berry en Terry, Bim en De Drie Musketiers. Na zijn geluk beproefd te hebben in een eigen tekenfilmstudio, als binnenhuisarchitect en als medewerker van de Toonderstudio's, verwisselde hij in de jaren vijftig het kille klimaat van Nederland voor het zonnige Californië. Daar bouwde hij aan een nieuwe toekomst in de tekenfilmstudio van Hanna-Barbera, waar hij tot op de dag van vandaag naar volle tevredenheid werkt.

Als hij voor een kort verblijf in Nederland is, zoeken we hem op in zijn ouderlijke woning. Het is hartje winter en Amsterdam ligt onder een dik pak sneeuw. Als wij ons bij hem aandienen kijkt hij huiverig naar onze ondergesneeuwde gestaltes en leeft zichtbaar mee terwijl hij zijn afgrijzen over het Nederlandse klimaat in een met Amerikaanse klanken doorspekt Nederlands over ons uitstort. Hij ziet er precies uit zoals je dat van een oude rot in het tekenfilmvak voorstelt: grijs haar, blozend gezicht, een wit T-shirt met daarover een kakelbont Amerikaans overhemd. Het begin van ons gesprek verloopt wat chaotisch. Wij willen graag iets over zijn allereerste strips weten, maar een denkbeeldig pak sneeuw heeft zijn stripverleden bedekt. Voor hem is het weinig meer dan een blanco plek op zijn geestelijke landkaart. Verwonderd bekijkt hij enkele van zijn oude strips die wij hebben meegebracht. Peinzend vraagt hij of er geen mogelijkheid is om de strips te laten herdrukken. Weten wij geen uitgever? Nee, ons hoofd is nog koud en bovendien is het wat vroeg in het gesprek om onze twijfel uit te spreken over de belangstelling van uitgeverszijde.

WEEMOED

Met enige weemoed kijkt hij naar een oude Berry en Terry-strip van hem, die in een Latijns grammaticaboek is geplakt. 'Ja, zo deed je dat vroeger! Ik heb zelf nog veel Mickey Mouse-strips uit *De Telegraaf*. Vroeger had ik ze allemaal maar in de loop der jaren is er wat afgegapt door stripenthousiastelingen zoals Albert van Beek.' Hij wijst plotseling naar een *Berry en Terry*-verhaal. 'Hé, dit is de eerste serie in *Het Parool*, vlak na de oorlog.'

Dat is duidelijk te merken aan de eerste pagina's, waar het over 'moffen' gaat. Het is daar van dik hout zaagt men planken.
'O ja? Ja, gek hè, als ik die dingen zie kan ik me absoluut niet herinneren dat ik dit getekend heb. Het is ook een ontzettende tijd geleden. Ik vraag me af tot hoever dit doorgelopen heeft.'

Tot aflevering 104, dus ongeveer 4 maanden lang! Het staat op de achterkant, van 8 december 1945 tot de dag waarop Kapitein Rob startte.

'Ja, o ja! Daarna zijn een boel strips naar de bijbladen van *Het Parool* toegegaan. Ik weet niet meer welke. Ik ben in die tijd, in december 1945 samen gaan werken met Ed Bayer, Hilarion dus! Toen zijn we met de *Avonturen van Bim* begonnen. Daar hebben we 28 verhalen van gemaakt, tot aan de zomer van 1951.

Free lance of in vaste dienst?
'Nee, nee. Dat deden we zelf. We maakten eerst de strips en daarna verkochten we ze zelf aan de bladen. Dat waren de *Avonturen van Bim* en *Doki*

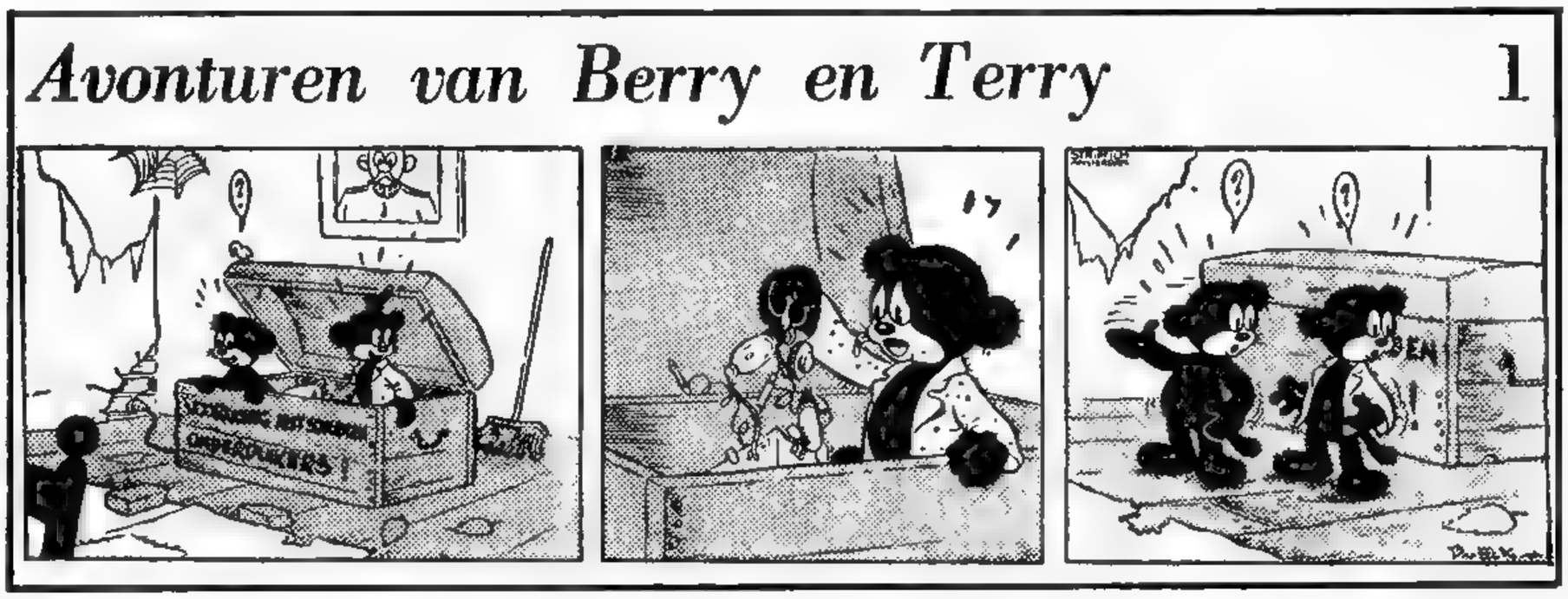

Durf en zo af en toe nog wat andere, minder belangrijke dingen. Ik kan me dat echt niet meer goed herinneren.
Voor *Trouw* hebben we eens een strip gemaakt waar ze van vonden, dat we er teveel dingen in stopten die tegen hun geloof indruisden. De avonturen van *Oem*, geloof ik, rond 1949. Zo hadden we een vliegtuigje waar hij in rond vloog en daar hing een mascotte in. Helemaal fout natuurlijk, een mascotte is 'bijgeloof' en zoiets als heiligschennis.

HET BEGIN

Wanneer bent u met striptekenen begonnen en wat voor vooropleiding heeft u?
'Nou, eigenlijk heb ik geen opleiding voor striptekenen gehad; ik heb wel een tekenopleiding gehad aan de Kunstnijverheidsschool in Amsterdam, van 1937-1941. Daar heb ik les gehad in perspectief en alles wat daar bij komt, allerlei dieren tekenen, enz. Ik heb altijd ontzettend veel belangstelling gehad voor tekenfilms en strips; als kleine jongen had ik al een projectortje. Ik veegde de beelden van de film af, zodat ik alleen maar blanke film had en dan ging ik daar plaatje voor plaatje op tekenen. Bijvoorbeeld slootjes, zoals je ze vanuit een rijdende trein langs ziet komen; een voorwerp aan de horizon blijft staan en iets op de voorgrond passeert snel; de zon die opkomt en regenwolken die langstrekken en dat soort dingen. Vervolgens plakte ik de uiteinden aan elkaar en dan kon je dat eindeloos ronddraaien. Toen ben ik begonnen met boekjes met tekeningetjes, die je snel moest doorbladeren, met streeppoppetjes. Ik copieerde ook alle Disneyfiguren: Mickey Mouse, Donald Duck, Arabella en dat paard, Bleskop. Ik had honderden van die dingen. In de oorlog, ik denk in 1941, ben ik zelf strips gaan tekenen; de eerste was *De drie Musketiers*. De strip verscheen direct in boekvorm. Die eerste strips maakte ik samen met mijn broer, die nog tijdens de oorlog is overleden. Hij schreef de verhalen, o.a. *De twee rovers* (?), *Brug over de oceaan, Ballontocht naar de Middeleeuwen* en *De drie Musketiers*. Daarnaast was er ook nog de serie *Ridder Rudolf*; dat was een strip met silhouetfiguren; er is ook een oblongboekje van uitgegeven. Dat heb ik zelf niet meer.'

Wat bent u na uw tekenopleiding gaan doen?
'Ja, dat is heel eigenaardig. Ik ben aanvankelijk in de binnenhuisarchitectuur terecht gekomen! Dat heb ik drie, vier jaar gedaan. Samen met mijn broer heb ik toen een paar meubels ontworpen, waarvan er in de oorlog duizenden zijn gemaakt in massaproduktie en het geld dat we daarmee verdienden gebruikten we om stripboekjes te financieren. We hebben toen ook een tekenfilmstudio opgezet, op 't Singel. In 1942 was dat.'

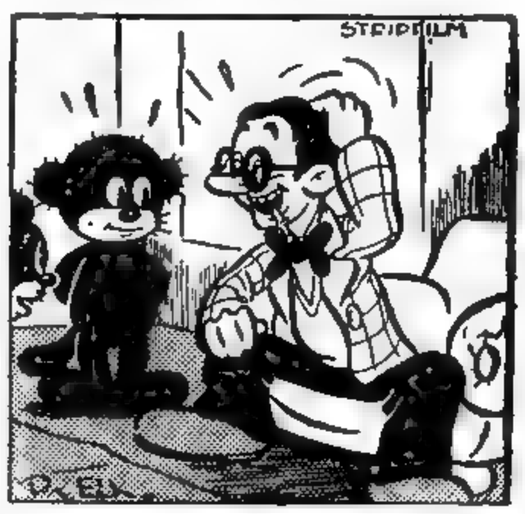

Dokie Durf

BIM

Zijn deze boekjes dan niet vlak na de oorlog uitgegeven?
'Nee hoor, sommige boekjes zijn al in de oorlog uitgekomen. De eerste Bim is voor het grootste gedeelte van na de oorlog. In de eerste verhalen is Bim nog een poesje, daarna een jongetje.'

Waarom is Bim opeens een jongetje geworden?
'Ik zou het niet meer weten. Misschien vond ik gewoon dat hij teveel op Tom Poes leek. Afgezien van de eerste verhalen heb ik deze serie samen met Ed Bayer gemaakt, die de figuur heeft uitgewerkt. Ik heb de figuur natuurlijk ontworpen, maar hij heeft het karakter uitgediept.'

Is Bim uw belangrijkste strip?
'Ja, daar is het meest van uitgegeven, ja. Er zijn, dacht ik, 28 verhalen gepubliceerd, die eerste verhalen, waarin Bim nog een poesje is, niet meegerekend. *Bim in Lemurië* werd uitgegeven door Gooische Klanken en dateert van 1947. Het tweede na-oorlogse boekje was *Hypnose onder nul*. Behalve *Bim in Lemurië* zijn alle boekjes in eigen beheer uitgegeven.'

Daar is toch wel moed voor nodig, denk ik. Hoe ging het met de verkoop
'We lieten 10.000 stuks drukken en als er meer vraag was, lieten we er nog eens 10.000 bijdrukken. We verkochten de boekjes meestal door aan een uitgever. *Bim in Lemurië*, dat dus door Gooische Klanken werd uitgegeven, liep niet zo geweldig. Ze maakten er ook geen reclame voor. Ze hadden het veel beter kunnen verkopen.'

TEKENFILM

Hoe bent u met tekenfilms begonnen?
'Ik ben in die tijd, dat ik meubels ontwierp, al begonnen met een camera-installatie te bouwen in de Titiaanstraat, waar ik toen woonde. Die was nog erg primitief. Toen we op 't Singel zaten heb ik een veel grotere camera-installatie gebouwd, waar Jan Sluyters de camera voor gemaakt heeft. Dat was een multi-plane-camera, met verschillende vlakken, wat zo ingewikkeld was, dat we alleen maar wat proefopnamen hebben gemaakt. Haast niemand gebruikt het tegenwoordig nog, zelfs Disney niet. De administratie voor het opnemen is ongelooflijk ingewikkeld en daardoor verschrikkelijk duur. En dan te bedenken dat wij nooit van een *exposure-sheet* hadden gehoord waarop lijnen en aanwijzingen staan voor de cameraman, zoals het *cell-wisselen*, het verschuiven van een achtergrond of het veranderen van camerastand. Ons systeem was in wezen wel hetzelfde, maar veel primitiever. Die camera-installatie werkte overigens prachtig. We hadden een tekenfilm opgezet, met *Bim* als hoofdfiguur en een afspraak gemaakt met Fotoluxe, dat zij 1000 copieën zouden afnemen om daarna door het hele land te verkopen. Dat was de financiële basis. Het is nooit afgekomen, want de hongerwinter kwam, de electriciteit werd afgesneden en zonder licht kon je natuurlijk geen films meer maken. Ook de boekjes konden niet meer uitgegeven worden, alles liep eigenlijk in de soep! Ik heb nog een hele tijd personeel betaald totdat het geld op was. Ik had zo'n stuk of zeven medewerkers, o.a. Albert van Beek, Henk Albers, Siem Praamsa (Jochem Jofel). Dat was het einde van de studio als business. Het pand hebben we nog wel aangehouden tot een eind na de oorlog. Na de oorlog ben ik samen met Bayer thuis Bim-strips gaan tekenen. Bayer introduceerde nieuwe figuren in de strip, o.a. de speurder Mugli Basli, die in alle volgende verhalen naast Bim de hoofdrol zou spelen.'

Hoe heeft u Ed Bayer leren kennen?
'Nou, die kende ik al heel lang. Hij was een vriend van mijn broer John. Na zijn dood zocht ik natuurlijk een andere schrijver. Ed had een geweldige, wat bizarre fantasie en hij vond het leuk om te doen. We maakten samen 16 series *Doki Durf* en de *Avonturen van Bim*.'

AMERIKA

Op een gegeven ogenblik bent u iets heel anders gaan doen, nietwaar?
'Ja, inderdaad. Hoewel de strip

Bim goed liep en ik ervan kon leven ben ik er in juli 1951 mee gestopt. Ik kreeg belangstelling in schilderen en illustreren. Ik ben toen naar Zuid-Frankrijk gegaan, terwijl ik eigenlijk naar Amerika wilde. Ik had geen zin in Holland te blijven. Het duurde in die tijd wel een paar jaar voordat je boven aan de lijst stond om naar Amerika te mogen gaan. Frankrijk fungeerde als tussenstation. In Frankrijk maakte ik honderden, misschien wel duizenden schilderijen en tekeningen, die ik aan toeristen verkocht, thuis en in het dorp, St. Paul, waar we vlakbij woonden. Oktober 1954 zijn we weer terug naar Holland gegaan, omdat men zei, dat we vlot naar Amerika konden, maar het duurde nog eens twee jaar.
Vlak voordat we naar Amerika vertrokken, heb ik enkele maanden op de tekenfilmafdeling van de Toonder studio's gewerkt, maar dat was meer om wat contacten op te bouwen. Op 11 januari 1952 zijn we vertrokken met 68 dollar op zak en een map vol tekeningen onder de arm. Daar ben ik onmiddellijk weer met tekenfilm doorgegaan.
Er was in New York een studio die met tekenfilms wilde beginnen, maar ze wisten er niets van af. Die studio heette Filmac (eigenaar was Don Mac) en was gevestigd aan de 9th Avenue. Hij bestaat allang niet meer. Het was een studio. die reclamefilmpjes en -dia's maakte voor bioscopen. Ik heb toen de tekenfilmafdeling voor ze op poten gezet. Ik heb daar praktisch in mijn eentje een twee minuten durende tekenfilm gemaakt over brandpreventie voor een State Department of Federal Government. Ik heb in die tijd ook films gemaakt voor The American Heart Association; vier van één minuut en een stuk of acht van een halve minuut. Tussen 1958 en 1962 heb ik daar regelmatig werk voor afgeleverd. Toen ben ik in 1962 op goed geluk naar Hollywood vertrokken, omdat daar veel meer te doen was op het gebied van tekenfilms. Ik wist zo'n beetje wat ik in Hollywood kon verwachten want enkele jaren tevoren, in 1958, was ik er al eens een paar maanden geweest voor de Heart Association.

Ik heb daar een paar jaar gewerkt samen met Frans van Lamsweerde, die inmiddels dood is en die ook vroeger bij Toonder gewerkt heeft. Frans van Lamsweerde was een heel goede illustrator, die in de oorlog al veel prentbriefkaarten had uitgegeven. Naderhand is hij naar Amerika gegaan en heeft daar bij Disney gewerkt. Dus die kende ik al een beetje. Ik heb twee jaar met hem samengewerkt aan allerlei dingen die geen strip waren, maar toch wel een beetje stripachtig. Dat waren dingen die werden opgenomen op filmstroken, wat ze in Amerika een *stripfilm* noemen, hetzelfde woord wat ik voor dat krantje gebruikt heb. Daar werd dan een of ander verhaaltje verteld met geluid erbij van grammofoonplaten. De een maakte dan de achtergronden en de ander de figuren.'

Bent u in Amerika ook naar Disney gestapt?
'Ja, in 1958. John Cutting, een medewerker van Disney, die ik in 1949 al eens ontmoet had, heeft ons toen een hele dag rondgeleid door de studio's. Ik ben er eigenlijk alleen uit belangstelling naar toe gegaan. Het is nooit mijn plan geweest om bij Disney te solliciteren. De werkomstandigheden op de Disney-studio's stonden niet zo hoog aangeschreven.

HANNA-BARBERA

Hoe bent u bij Hanna-Barbera terecht gekomen?
'In 1962 kwam ik bij Hanna-Barbera, maar ze hadden geen werk voor me. Ze hadden wel coloristen nodig. In die tijd was George Pal bezig met een grote productie, in cinerama, een speelfilm die *The wonderful world of the brothers Grimm* heette of zoiets. Dat was een gewone speelfilm met in het midden een stuk poppenfilm van ongeveer twaalf minuten, dat een miljoen dollar gekost heeft. Van die poppenfilm heb ik een gedeelte gemaakt. Er kwam een draak in voor en alleen die draak kostte al 10.000 dollar. Voor mij was dat een nieuwe ervaring, want ik had nog nooit iets met poppenfilms te maken gehad. Ze zaten te springen om mensen en ze zeiden dat, als ik vaak geanimeerd had in tekenfilms, ik dan die poppenfilms ook wel kon doen, al is het heel wat anders. En dat ging ook wel.
In de zomer van 1964 ben ik dan uiteindelijk bij Hanna-Barbera begonnen en daar zit ik nou nog altijd, dus.'

Als wat ben je daar aangenomen?
'De Hanna-Barbera studio's hebben allemaal afdelingen. Je hebt de animation department, de lay-out department, de background department, de ink and point department, waar voornamelijk meisjes zitten, die de cells inkleuren, en de camera department. Ik was geinteresseerd in achtergrondjes en ik had met Frans van Lamsweerde een hoop dingen gemaakt. Op de back ground department was toen een Costaricaan de baas, Fernando Monteallegro, en ze zochten mensen die naturalistisch konden schilderen. Iedereen tekende in die echte tekenfilm stijl, zoals in de *Flintstones*, en ze waren met een nieuwe serie bezig, die naturalistisch was: *Johnny Quest*. Ik werd daar

Van Elk: laatste tijd veel gewerkt aan Flintstones (L) en jabberjaw (R).

aangenomen en kwam direct onder de baas van de afdeling te werken.'
Het is misschien een onbescheiden vraag, maar wat verdiende u toen in die tijd?
'Ik verdiende toen 205 dollar in de week. Dat was dus in de tijd dat een gallon benzine 26 cent kostte! Dat kwam neer op ongeveer 700 gulden in de week. Dus het betaalde heel goed.'

Was het in het begin van de jaren '60 geen slechte tijd voor de tekenfilmstudio's?
'Toen wij in Hollywood aankwamen was het een slechte tijd. Een paar jaar later verbeterde de situatie en kreeg Hanna-Barbera opeens weer

Davy Crocket waarvoor Piet van Elk de achtergronden verzorgde

een hoop werk. In 1964 heeft Frans van Lamsweerde ook nog een paar maanden op de studio gewerkt, maar die stond het niet zo aan elke dag op een vaste tijd in de studio's te verschijnen. In 1964 en 1965 heb ik toen voor Hanna-Barbera gewerkt en eind 1965 heb ik nog een tijd voor een andere studio gewerkt, die voornamelijk documentaire tekenfilms maakte. Dat was Bracket Films. Een kleine, maar heel belangrijke studio. Daar heb ik een documentaire film gemaakt voor de Amerikaanse Luchtmacht, bestemd voor piloten in Vietnam. Het is een heel succesvol filmpje geworden.'

Wat werd er in getoond?
'Hoe je de boel moest bombarderen. Heel triest allemaal. Het was puur naturalistisch werk; Phantoms en veel jungle. Daarna ben ik weer als backgrounder teruggekomen bij Hanna-Barbera'.

Heeft u wel eens iets te maken met Hanna of Barbera zelf?
'Bill Hanna zie ik heel regelmatig, Joe Barbera heel weinig. Bill Hanna is de productieleider en Joe Barbera is de verkoper, dus die zit altijd in New York met nieuwe presentaties. Zelf tekenen ze niet meer. Wel is Bill Hanna erg geïnteresseerd in de gang van zaken. Hij komt vaak een praatje maken en loopt door de studio om te kijken of er geen geld verspild wordt!'

Hoeveel mensen werken er?
'Op onze studio 200 man, als het goed draait. Als de productie afneemt, loopt dat terug tot twintig mensen. Die bereiden dan weer nieuwe series voor, ze ontwerpen nieuwe karakters en schrijven er verhalen voor. Ondertussen probeert Joe Barbera deze nieuwe series in New York te verkopen.'
Heeft u er nooit behoefte aan gehad zelf figuurtjes te tekenen?
'Nee, eigenlijk niet. Mijn belangstelling is na de strips geleidelijk naar het schilderen verschoven. Dus die behoefte heb ik niet. In New York heb ik nog wel vrij veel van dat soort dingen gedaan voor diverse bedrijven.'

Was het erg hard werken toen u daar aankwam?
'Nee! Nu wel! Ze hebben in 1975 de background department gereorganiseerd; iedereen schilderde op z'n dooie akkertje, een of twee backgroundjes op een dag, dat ging ongelooflijk veel geld kosten. De beste tekenaars zijn toen gebleven. De tekenaar kan nu een contract tekenen voor alle achtergronden van een tekenfilm en krijgt daar dan een vast bedrag voor. Dat houdt in dat je veel meer kan verdienen, als je hard werkt. Zélf kan de tekenaar weer een gedeelte van het werk uitbesteden aan derden. Het is zo dat als je een vast bedrag per week uitbetaald krijgt, dat is tegenwoordig $ 351 voor animators en backgrounders, waarover je sociale lasten betaalt, en als je na verloop van tijd klaar bent, volgt een afrekening van het verschilbedrag. Voor de studio is dit systeem veel goedkoper: ze krijgen veel betere kwaliteit en ze weten waar ze aan toe zijn. Dit systeem hebben ze alleen bij de backgrounds kunnen doorvoeren. Op de andere afdelingen is dat niet gelukt.'

Is er een goede samenwerking tussen de afdelingen?
'Poeh, iedereen zit altijd verschrikkelijk op elkaar te kankeren. Wij zitten altijd te kankeren op de lui die de story-boards maken, want die gooien allerlei onmogelijke onzin door het verhaal, wat vreselijk ingewikkeld is om te produceren, niet alleen voor ons, maar ook voor de animators. Er is net zoals overal haat en nijd en jalouzie. Bij de lay-out Department zijn er b.v. mensen, die helemaal niet meer met elkaar praten. Daar moet dan door de anderen bij de werkverdeling rekening mee worden gehouden. De samenwerking is daarom soms vrij chaotisch. Er zijn ook altijd veranderingen, verbeteringen en re-takes enz.'

Zijn er wel eens hele verkeerde achtergronden bij een bepaald onderwerp?
'Ja, Een van de grootste struikelblokken is altijd: is het dag of is het nacht? Dat is dan niet duidelijk aangegeven op de story-board en dan maak je er maar dag van, terwijl later blijkt, dat het nacht had moeten zijn. Een andere struikelblok is de lengte van de background; dan denken ze, nou, drie fields zal wel genoeg zijn, en later blijkt, dat de actie daar niet in past, dat hij toch langer had moeten zijn. Bij *pen-backgrounds* met een *repeat*, d.w.z. dat het begin en einde van de tekening op elkaar aansluiten, komt dat natuurlijk niet voor.'

Is er geen gevaar dat de achtergrondschilder in de toekomst steeds minder werk krijgt, omdat men steeds meer achtergronden uit oude tekenfilms opnieuw gebruikt?
'Nee, bij ons wordt dat natuurlijk ook wel gedaan. Bij een serie tekenfilms met dezelfde figuren zijn er altijd achtergrondjes, die je in iedere film gebruiken kan. Wij noemen dat *stock-backgrounds*. Die worden het eerst van alles geschilderd.'

Wordt er, behalve achteraf, ook nog tijdens de productie gecontroleerd, of alles wel goed gaat?
'Als de lay-outs klaar zijn, worden ze, voordat ze naar de animators gaan, eerst op de checkers department gecontroleerd. Daar zitten ook speciale animation checkers en ink and point checkers. Je hebt zes cells boven op elkaar, zes levels, en de bovenliggende cells maken de onderste natuurlijk veel donkerder. Voor iedere level gebruiken we daarom voor dezelfde kleur een bepaalde tint; A voor het eerste, onderste, level, B voor het tweede enz. De ink and point checkers houden bij of de goede tint is gebruikt. Dat is nog vrij ingewikkeld. De animation checkers kienen weer uit op welke levels de diverse figuren thuishoren en geven dan met A, B enz. aan met welke tint ingekleurd moet worden.'

Gebeuren er desondanks nog gekke dingen in zo'n studio?
'Ja, van de zomer bijvoorbeeld. Nick Nichols, een van de *big shots*, had zich al een tijdje geërgerd aan een gele kleur voor onder-water taferelen, die in een bepaalde serie veel voorkwamen. Hij vond dat geen onder-water kleur. Op een gegeven ogenblik begon hem dat zo te irriteren, dat hij opdracht gaf alle achtergronden opnieuw te schilderen. Dat grapje heeft 20.000 dollar gekost. Eén van de grote tegenslagen dit jaar! Maar eigenlijk gebeurt er ieder jaar wel iets dergelijks. Aan een film werken meestal meerdere lay-out mensen. Het komt voor dat een lay-outer ergens in het begin van een film een interieur van een kamer ontwerpt en dat iemand anders voor een latere scène in de

film diezelfde kamer tekent vanuit een ander gezichtspunt en met een volslagen ander interieur. Als alles bijelkaar komt, ontdekt een checker ineens dat er iets niet klopt. Dan moet het allemaal opnieuw getekend worden. Dat is het risico van massaproductie! Je ontkomt er niet aan fouten te maken. Eind 1976 was de studio van Hanna-Barbera bezig met haar 83e serie. Iedere serie heeft 16 à 24 films van een half uur, dat is bij elkaar een krankzinnige productie. Bij animation komt het wel voor dat ze de kleuren van de figuren niet goed vinden, na twee of drie films, en dan moet alles weer opnieuw ingekleurd worden. Bill Hanna wordt dan helemaal lijkwit als hij het ontdekt. Eindeloze conferenties volgen dan. Iedere week zijn er wel een, of twee, aan het begin van een serie en ook er tussendoor.

Dan komt iedereen bij elkaar?
'Nee, niet de hele studio. Het gebeurt wel eens dat de hele animation department bij een geroepen wordt in de sound studio, in het midden van de studio, en dan houdt Bill Hanna een toespraakje en dan vertelt hij hoe hij het hebben wil; meestal voor de lay-out of de animation, niet voor de andere departments.'
Kunt u verschillen aangeven tussen uw eigen tekenfilmstudio in de oorlog, de Toonderstudio's en de studio's van Hanna-Barbera?
'Mijn eigen studio in Nederland was nog erg rudimentair; het was zoeken naar hoe je te werk moest gaan. Dat had weinig te maken met wat Hanna-Barbera doet. Bij Toonder was het toch een heel ander geval eigenlijk. Bij Toonder vroeg men zich altijd af hoe dit of dat bij Disney gedaan zou worden. Bij Hanna-Barbera vragen ze zich helemaal niet af hoe het ergens anders gedaan zou worden. Ze weten daar gewoon hoe alles precies gedaan moet worden. De helft van de mensen bij Hanna-Barbera heeft bij Disney gewerkt. Bij Hanna-Barbera is het veel meer een fabriek. Daarbij zijn ze veel zekerder van alles. Voordat de productie van een tekenfilm gestart wordt, is hij al verkocht. Ze maken er soms wel gehakt van, een rotzooi, maar het is wel allemaal professioneel.'

Zijn er momenteel bekende mensen, die bij Hanna-Barbera werken?
'Mo Gallop, die veel aan *Fantasia* heeft gedaan, een dierenspecialist. Jerry Hathcock, ook een oude Disney animator, die pas geleden met pensioen is gegaan; Dave Taddler, die vroeger ontzettend

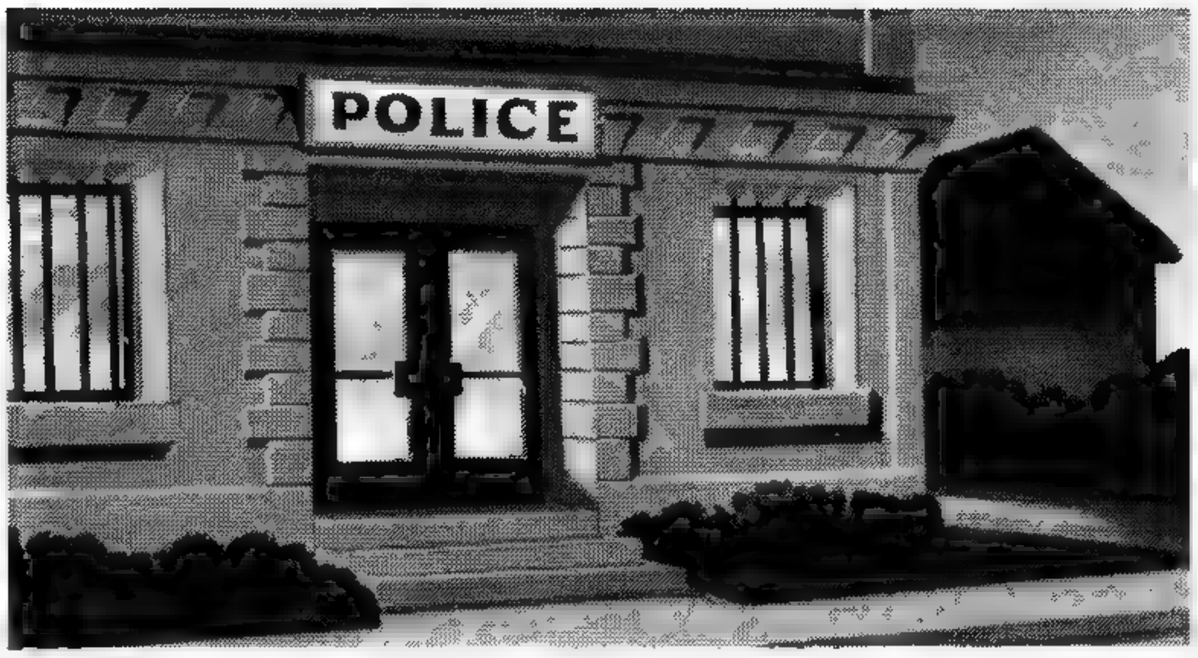

Een realistische 'Van Elk' achtergrond

veel Popeye films gedaan heeft, en natuurlijk Art Babbitt, die een aparte plaats inneemt in de studio; wat hij doet schijnt erg belangrijk te zijn.'

Wat voor achtergronden schildert u het liefst?
'Ik schilder het liefst naturalistische backgrounds en dan nog het liefst zonder huizen. Op het ogenblik zijn haast alle series met naturalistische achtergronden. Mijn smaak gaat uit naar landschappen, bergen, rotsformaties, bossen, havens met boten. Typisch voor background tekenaars is, geloof ik, dat ze niet zo geïnteresseerd zijn in het geheel. Ik zie de films nooit. Ik vind de verhalen verschrikkelijk flauw. Als je jaar in jaar uit meer dan zestig van die filmpjes gemaakt heb per jaar, dan heb je het wel gezien. Al die verhaaltjes komen op den duur ook allemaal op hetzelfde neer.'

Worden er naast die korte tekenfilms ook nog andere dingen gedaan?
'Ja. Als ik straks terugkom in Amerika, beginnen we aan de productie van een bioscoopfilm: *Heidi*, die anderhalf uur duurt. Een Walt Disney-achtige film; alleen maken ze bij Hanna-Barbera nooit zo'n goede kwaliteit. Ze willen het wel, maar als ze ontdekken dat dat miljoenen gaat kosten, gaat het toch maar niet door. Dan wordt het gewoon weer een productie, die hooguit een half miljoen mag kosten, en daar doe je niet zo gek veel mee. Daarnaast hebben we ook nog een andere grote film gemaakt: *Charles Webb.*'

Wat is de toekomst van de tekenfilm? In Nederland is een nostalgisch verlangen naar die oude Fleischer en Disney-producten uit de dertiger jaren, toen eigenlijk met redelijk veel zorg een tekenfilm in elkaar gezet werd. Bij Hanna-Barbera zie je tamelijk weinig bewegingen in de tekenfilms.
'Limited animation!'

Ja, zal daar ooit verandering in komen?
'Ik denk het wel. Dat hangt natuurlijk van een hoop dingen af. Voor televisie-producties is gewoon het geld niet aanwezig voor full animation. Dat is er alleen maar met theaterproducties. Aan de andere kant is het zo dat iedereen het toch wel weer leuk zou vinden om full animation te doen. Op het ogenblik is er binnenskamers een soort gevecht bezig tussen de mensen die het vlug eruit willen gooien en de vaklui die er eens echt een lekkere productie van willen maken. Belangrijke mensen op de studio zijn er erg voor om weer full animation te doen. Bill Hanna wil eigenlijk wel, maar uiteindelijk verandert hij toch van gedachten. Hij durft het dan toch niet aan om miljoenen te investeren. Het is nog helemaal de vraag wat het worden gaat. Er is natuurlijk een zeker risico aan verbonden. Bij zo'n dure productie moet je altijd maar weer afwachten of het geïnvesteerde geld er weer uit komt.'

FLINTSTONES

Heeft u ook meegewerkt aan een lange film als Man called Flintstone *uit de jaren zestig?*
'Ik heb wel veel aan de *Flintstones* gewerkt. Dat was ongeveer in 1971, aan de *'De Luxe' Flintstones*, een nieuwe serie, die ook hier in Holland getoond is. Die nieuwe serie onderscheidt zich van de oude door beter getekende backgrounds. Vroeger hielden ze de achtergronden heel eenvoudig, nu waren ze veel uitgebreider. Verder heb ik veel achtergronden gemaakt voor *Charles Webb*. Aan de twee lange *Flintstone*-films heb ik nooit gewerkt, wel aan *Hey there, Yogi Bear*, ook een lange tekenfilm. De afgelopen tijd heb ik vooral gewerkt aan *Dyno Mutt, Dog Wonder, Davy Crocket* en *Jabberjans* voor de t.v.'
Is het toch niet een beetje frustrerend, dat je achtergronden moet maken, terwijl je eigenlijk kunstschilder wilt zijn?
'Nee, niet erg, want het is altijd weer anders. Ik vind het altijd nog leuk werk. Ik werk niet het hele jaar door op de studio, en in de tijd dat er geen werk op de studio is schilder ik ook veel. Als het werk vervelend begint te worden, dan gaan we de stijl een beetje veranderen. Dan praten we de leiding naar een andere stijl.'

Die vrijheid is er dus wel?
'Ja, die moet je zelf scheppen. Nee, voorlopig houd ik het nog wel vol. Ik kan me voorstellen, dat als je twintig jaar precies hetzelfde doet, je er wel eens genoeg van krijgt. Daarom vind ik animation vervelend.'

Steeds dezelfde figuurtjes.
'Het is me ook te veel administratie. Je moet alles precies uitkienen: een level heeft een romp, een ander weer een armpje en de derde heeft een mondje enz. Die echte animators, de oude rotten, die vinden dat prachtig, die krijgen er nooit genoeg van. Lay-out vond ik daarentegen altijd wel leuk, want dat is toch meer creatief. De lay-outman bepaalt in feite hoe de film eruit gaat zien, alleen, het is altijd met potlood werken en dat ging mij op den duur ook vervelen.'

Wie maakt de storyboards?
'Dat doet de director, die je de regisseur zou kunnen noemen. De director maakt aan de hand van het script de storyboard. Sommige directors willen dat hun aanwijzingen precies nagevolgd worden, andere directors kan het niet zo veel schelen.'

Wie is de top-director op het ogenblik?
'Ik zou zeggen Iwo Takamoto, een Japanner; die gaat ook over de kwaliteit. Dan heb je ook nog Nick Nichols, een oude Disney-rot. Naast deze twee topmensen heb je nog Alex Lowie. Verder Paul Summer en George Singer.'

Hoe bevalt het u in Amerika. Zou u ooit nog terug willen naar Nederland?
'Nee. Hoewel ik het wel leuk vind hier; maar ik vind het toch fijner in Amerika. De levensstandaard is er hoger. Daarbij komt dat het in California nooit koud is en ik heb een hekel aan kou.'

Vergis je niet

Oude nummers van Stripschrift zijn nog steeds verkrijgbaar tegen de oorspronkelijke prijs

Vul de antwoordkaart in het hart van het blad in.

19 (f2,25): Kabouterstrips met herdruk van het **Paulus de Boskabouter**-verhaal nr. P.14, John Bakker...

20 (f 2,25) **Prins Valiant** door Harold R. Forster met een herdruk van **Aanval op de Neveleilanden** (1960); Thé Tjong Khing.

36 1/2 (f 1,50): **Mad** poster & gemengd nieuws.

38 1/2 (f 1,50): Het pikante **Lucky Luke**verhaal **Luke se défoule** (1966) op posterformaat & gemengd nieuws.

45/46 (f 3,25): Superhelden; **Octobriana; Guus Slim's** Tillieux met herdruk van **Felix; Heer Bommel en zijn Iksel** (1908-einde).

47/48 (f 3,25): Peyo met herdruk van **De groene Draak (Johan en Pirrewiet,** uit **Sprint; De Blauwbloezen** van Slaverius, Giles; herdruk **De valstrik van de Rode Kreek** (Timoer, 1956); tekenfilm en pornostrip...

51/52 (f 3,75): Alles over Marc Sleen met **Nero**-bibliografie en **Oktaaf Keunink**-herdrukken, Borge Ring; Gotlib met fraaie herdruk van een onfris verhaal...

53/54 (f 3,75): De komplete herdruk van het eerste **Baard (en Kale)** verhaal uit 1938; **Peanuts; Pep**; bijna alles over **Alex** van Jacques Martin; **Nader tot Kuifje 1** over **Het Zwarte Goud...**

55/56 (f 3,75); Special over Peter de Smet met een herdruk van de oer-**Generaal** en van zijn **Fulco en de Miesmannetjes** (uit **'t Kapoentje**); Druillet mét adembenemende herdruk (1969); striptekenaars aller landen verenigt u...

57/58 (f 3,75): Erg veel over Marten Toonder, met name zijn jeugdwerk **(Thijs IJs); Buck Danny** en dus ook Victor Hubinon; Daan Jippes (**2 voor t**) Richard Corben met een gruwelijke herdruk...

59/60 (f 3,75): 50 jaar Disneytekenfilms, een tussensprint van Kees de Bree; Daan Jippes over Carl Barks mèt unieke **Donald Duck**herdruk van Barks; **Donald Duck**weekblad en een heel klein **Kuifje...**

61 (f 2,25): **Peanuts**; Maroto; **Bernard Prince**; Marc Smeets...

62 (f 2,25). Thé Tjong Khing en Hartog van Banda mét de herdruk van het eerste verhaal van **Arman en Ilva**; Justin Green..

63 (f 2,25): De Indianenstrips van Hans G. Kresse en bovendien het begin van een herdruk van zijn **Eric de Noorman's De Wonderen van Mu** uit 1948 WALTH) (11/1-11/20); **Natasja** en Walthéry...

65 plus (f 2,25) Interview Tibet met herdruk **Rik Ringers leidt de dans** (1955); **Chick Bill; Tina;** Jay Linch door Evert Geradts; **De Wonderen van Mu** (11/33-11/44)...

66 (f 2,25): Interview Franquin met uitvoerige bibliografie én herdrukken **Guust Flater, The Spirit** van Will Eisner, Dick Matena (over de **Macaroni's); De Wonderen van Mu**(11/45-11/49)

67 (f 2,25): **Nader tot Kuifje 3** over interessante drukvarianten; interview Carry Brugman; speciaal Roba met **Bollie en Billie** en **De Sliert** en een bibliografie; **De Wonderen van Mu** (11/50-11/70)...

68/69 (f 3,75): De Marten Toonder-story deel 1 en het begin vn de herdruk van **Tom Poes en de Schoonschijners** (1610-1635), alles over **Akim** en **Tarzan**-pulpuitgaven, **De Wonderen van Mu** 11/71-11/82)

70 (f 2,25): De Marten Toonderstory deel 2 (**Panda**, Toonderstudioos); Jan van Haasteren; **De Wonderen van Mu** (11/83-einde); **Tom Poes en de Schoonschijners.** (1636-1655)...

71 (f 2,25): **Koning Hollewijn**, Lambil, Cauvin; **Tom Poes en de Schoonschijners** (1656-einde)...

72 (f 2,25): **Blake en Mortimer; Panda;** een persiflage op **Kuifje**; veel over Craenhals met de herdruk van **Fort Bravo** uit 1953...

73 (f 2,95): Legendarische beschouwingen van Domien ten Berge over Marten Toonder; **Tibor, Fulgo** en **Raka-lilliputuitgaven;** Dick Matenapersiflage op stripfanzines...

74 (f 2,95): 4 blz. **Zuiptor** van Uco Egmond, speciaal voor Stripschrift, Raymond Macherot (**Chlorophyl ,, Poezekat**); Domien ten Berge over Marten Toonder; **Professor Pi...**

75/76 (f 4,25) Uitvoerige aandacht aan Peter O'Donnell met een herdruk van zijn **Modesty Blaise**; Willy Lohmann's vochtige **Kraaienhove**persiflage..

77 (f 2,95): Special Gerrit Stapel met de nergens elders gepubliceerde strip **Mijn vriend Andries**; Aart Clerckx tekent voor **Stripschrift**...

78 (f 2,95): Speciaal voor Stripschrift 8 blz. Daan Jippes in **Intercity Incident**, interview met Forrest 'Bud' Sagendorf over **Popeye; Modesty Blaise**; algemene beschouwingen over de vloek in het beeldverhaal...

79 (f 2,95): Jules Feiffer; **Moem**, Piet Wijn onder de loep èn voor het voetlicht met een herdruk van **De Moorse Tovenaar; Tintin et moi** (Kuifje dus)...

80 (f 2,95): De **Robbedoes**-verhalen van Fournier; **The Hulk** met een herdruk; **De Tovenaar van Fop**; Vervolg & slot-herdruk **De Moorse Tovenaar** van Piet Wijn...

81/82 (f 4,25). Special Peyo, **Smurfen** met herdrukken; alles over de Dupuis-tekenaars in een overzichtelijke encyclopedie, Tillieux en een **Felix**-herdruk...

83 (f 2,95): De stripbladen **Sjors** en **Pep** (nu **Eppo**); Loriot; begin unieke herdruk van de **Dick Bos** reclamestrip **Glashard**, de populariteit van stripfiguren...

84 (f 3,60): Special **Asterix,** interviews met Goscinny en Uderzo en een unieke persiflage op **Asterix**, bovendien de historische betrouwbaarheid van deze strip aan de werkelijkheid getoetst, Borge Ring, **Dick Bos...**

85 (f 2,95), De professoren in het Europese beeldverhaal **(Zonnebloem, Barabas, Adhemar, Sickbock, Prilwytskofsky, Kalker, Lupardi**—; Harry Balm, **Kuifje**wedstrijd; Patty Klein over stripscenario's; **Dick Bos...**

86 (f 2,95): komplete inhoudsopgave van **Stripschrift** nr. 49/50 t/m 84, Eddy Paape, informatie over het SDCN...

87 (f 2,95): Alles over **Bert Bus** met een herdruk van zijn Nitokris, kartoenrubriek Ong-Gezien over **Tom Ungerer**, start van herdrukken **Simpelman, Lucky Luke** voer voor psychologen en een unieke LL-persiflage.

88 (f 2,95): **Ridderspecial: Prins Valiant, De Rode Ridder** en de Vlaamse Ridderschap van **Bob de Moor** op hun historische betrouwbaarheid getoetst. Een nummer geknipt voor het (geschiedenis) onderwijs, met Prins Valiant-persiflage van **Wood** en aandacht voor tekenfilm **Tarzoon,** de schande van de jungle

89 (f 2,95) **Uitgeverij Casterman**, met o.m. interview met **Jacques Martin, Jacques Tardi**, in de voetsporen van Jules Verne, herdruk van unieke **Tardi**-oorlogsstrip, **Kuifje en de Picaro's**, de **4 Helden**, gewogen en te licht bevonden, **Craenhals, Kresse**

90/91 (f 4,60). Zéér uitvoerige **Disney**-special met Art Babbit, Floyd **Gottfredson, Barks index**, de tekenfilm Fantasia, **Donald Duckweekblad** nader bekeken, Mickey Mouse-Donald Duckstrijden om de macht in een **Bill Elder**-persiflage, en als **extra** een kompleet nimmer in Nederland gepubliceerd MM-verhaal: **MM als oorlogsvrijwilliger.**

92 (f 2,95) **De auto in de strip**, ambivalentie t.o.v. Jean Graton's schepping **Michel Vaillant, Julie Wood**, herdruk MV-strip, Strip en werkelijkheid bij MV, en **Van strijd tot strip**, overpeinzingen bij de Nederlandse politieke plaat van Kartoenist/striptekenaar **Wim van Wieringen.**

93 (f 2,95) Start van **herdrukken** (vert. Dick Matena) van de legendarische strip **Pogo** met een artikel over schepper Walt Kelly, nog meer over **Paulus de Boskabouter**, aandacht voor Toonder's **Magister Hocus Pas**, miskend en onderkend genie. Jan Gerhard Toonder over **De Stripkunst** van Marten Toonder, **Ong-gezien** en een opzienbarende kartoen van Yraah uit VN.

94/95 (f3,60) . Alles over **2000 nummers Robbedoes**weekblad. De ontwikkeling van het blad, interview met **hoofdredacteur Karel Cavens,** de geboorte van **Robbedoes** in herdruk... **Robbedoes index** t/m nr. 2000; verder aandacht voor de dertigste verjaardag van het **weekblad Kuifje**, Pogo.

96 (f 3,25). **Jijé-special interview** met Jijé (Joseph Gillain) herdruk van zijn **Pogologie**, Jan Gerhard Toonder en Lo Hartog van Banda worden het eens en de start van een nieuwe rubriek Frans nieuws **La France Oh la la.**

97 (f 3,25). De opkomst en ondergang van de keizerstrip **Trigië,** in een interview met tekenaar **Don Lawrence, Verdwenen Kuifjes** door Har Brok teruggevonden, interview met **Selby Kelly** weduwe van Pogo-tekenaar Walt en tevens degene die de strip voortzette... herdrukken.

98 (f 3,25) Uniek **dokumentatienummer: Strips in de dertiger jaren** met: Herman Pieter de Boer over **De Toverwereld van Doe mee**, Mr. van Veen met een opzienbarende konklusie! .. over **De relatie kinderprent-stripverhaal**... De werkelijke geschiedenis van Tripje, Gerrit Theodoor **Rotman,** George van Raemdonck, **Bulletje en Boonestaak**, Honderdduizenden **Soete suikerbollen van W.G. van de Hulst en Zn., Thijs IJs**, Toonder's eerste beer... Barend Servet over zijn wederwaardigheden met **Gijsje Goochem**, GG-herdrukken.

99 (f 4,95) SUPERDIK **Amerikanen nummer** met o m. een exclusief interview met **Wallace Wood,** stripmaker **Martin Lodewijk over Milton Caniff**, unieke herdrukken **Male call** (Caniff) en **The Curse** van **Wood** en als extra **Wood-persiflage** op **Caniff-strip** Terry & The Pirates, **Trigië**, politiek gewogen, een navrante beschouwing, **Pogo** herdrukken, **Kuifje** in Rotterdam en een verslag van het **congres in Angoulème.**

100 (f 4,95) Een 64-pagina's dik jubileumnummer met onder meer een diepgravend interview met tekenaar **Hans G. Kresse**, een volledige herdruk van het 65-ste Eric de Noorman-verhaal **De stille Strijd**, een door **Toonder** zelf opnieuw bewerkte lezing over eigen werk, een interview met **Hergé**, naar aanleiding van de **Kuifje tentoonstelling in Rotterdam**, de relatie tussen **striphelden en tekenfilms** onderzocht door de Stichting **Holland Animation**, een artikel over **Cartoons** door cartoonist/striptekenaar **Wim van Wieringen**, het eerste artikel in de reeks over de opkomst en ondergang van de **Hollandse Stripschool** en een duik van **Guus Luijters** in zijn stripverleden.

101 (f 3,95). **Een scenaristen special**, interviews met **Greg, Jacques Lob, Jean Michel Charlier, Pierre Dionnet**, aandacht voor **Blueberry**, een **Pogo-persiflage** door **Wallace Wood/Harvey Kurtzman** met kanttekeningen van Evert Geradts en het begin van de herdruk van het 66ste en laatste Eric de Noorman-verhaal: **De eerloze krijg.**

102/103 (f 3,95) Extra dik (56 pag.), met aandacht voor de geschiedenis van Kuifje Weekblad, **interviews** o.a. met de schepper van Blake en Mortimer: **E.P. Jacobs, Bob de Moor en Claude Auclair.** een tekenaar van de nieuwe generatie, de Lombard-uitgaven uitgepuzzeld, een artikel van **Henk J. Meier** over **Rik Ringers** en het vervolg van de Eric de Noorman herdruk: **De eerloze krijg.**

104 (f 3,95): Sublieme omslag van **Joost Swarte** en een gesprek tussen **Herman Pieter de Boer** en **Joost Swarte**, over diens tekenwerk, een reaktie op het **Trigië**-artikel uit nummer 99, een verslag van de Kartoenale, deel 2 in de serie over de opkomst en ondergang van de **Hollandse Stripschool,** een Pogo-herdruk en het vervolg van **De eerloze Krijg.**

105 (f 3,95) Aandacht voor 'Duckman' **Carl Barks** dmv een artikel en een **tien-pagina herdruk** van een van zijn eerste **Donald Duck** verhalen, een lezing van **Daan Jippes** over het maken van strips, aandacht voor tien jaar **Stripschap, Tante Leny** plus de herdrukken van **Pogo** en **Eric de Noorman.**

door Anton Hermus

'Weet je Luis? Deze zogenaamde wilden bezitten een respectabele cultuur! Ze kunnen een ingewikkelde taxonomie. . .'
'Taxo wát? '
'Taxonomie, kerel! Herinner je je niet dat ik je sprak over Linneo, de grote naturalist? Taxonomie is dat deel van de natuurwetenschappen dat handel over de classificatie van de soorten. Zeer interessant! '
*(*Het vervloekte eiland, *Ohee nr. 492, 1972. blz. 1)*
Een dialoog die nergens op slaat maar toch wel te denken geeft. Naast wilde spekulaties over deze nieuwe tak van wetenschap bijvoorbeeld als aanleiding tot het vrijgeven van het volgende.

BLACK IS BEAUTIFUL

Wie even de moeite neemt de uitslag van de Stripschrift-enquête (nr.93) te bekijken slaat met stomme verbazing achterover: Piët is één (1) punt waard! Onze goede oude vrolijke Frans, over wie *Voges* zo smeuig kan vertellen, een Piët notabene die het humorisme in Nederland heeft geïntroduceerd, toen *Snip en Snap* nog de vlooienmarkten afschuimden op zoek naar pikante damesjurken. Piët, de pionier van de gagstrip, die onlangs met pensioen ging omdat het hem allemaal teveel naar de kin steeg (en nu in *Van der Kroft* een briljante opvolger heeft gevonden), een artist die - versta me niet verkeerd - nog ver vóór de zwarte golf tot de konklusie kwam: black is beautiful.

Frans Piët, over wie één van de weinige aardige shortstory-schrijvers die zich van tijd tot tijd wel eens in het stripriool wagen (*Geel, Komrij, Luijters),* en de interessante *Hermus*), *Herman-Pieter de Boer*, een nog aardiger stuk heeft geschreven. Frans Piët, de gemoedelijke verteller, de portrettist, een ouwe stomp die op soireetjes bovendien leuk viool speelt en nog boordevol anekdoten blijkt te zitten ook, maar die zwijgt als het graf wanneer je hem vriendelijk vraagt om zo een anekdotetje. Jammer, omdat ik nu wel eens een begin wilde maken met een artikelenreeks waarin iets als *human interest* zou doorklinken en waarin duidelijk wordt hoe de lijnen liggen: vriendschappen, kafé's, afkeren, vijandschappen, roddel; de maalstroom van het echte volle leven dus.

PIONIERS

Toen ik begin '76 frenetiek met *Nico Noordermeer* brieven wisselde over *Frank de Vliegende Hollander* en andere hoogvliegers op de internationale strippodia (*Kresse*!), praatte hij ongewild zijn mond voorbij: 'Voor Stripschrift ben ik bezig met een zgn. pioniersnummer'. Campert en de reeds opgehemelde De Boer zouden flitsende bijdragen leveren over het blaadje *Doe Mee* (waaraan zij immers de beste herinneringen bewaren) teneinde de verschraalde kost wat extra aantrekkelijk te maken. En of ik hier geen leuk idee had? Maar verdomme, ik hád een idee! Ik bezat immers een uniek boekje, waarvan ik door louter toeval een zestal exemplaren wist te bemachtigen, een *rare collectors item* dat eind '74 bij *Lambiek* zo'n 80 piek deed? Ik zou de weinig gewende lezer van stripblaadjes wel eens even van verbazing van zijn stoel laten klappen en begon naarstig te tikken.
'Zeer geachte heer Piët, Graag een ogenblik voor het volgende, omdat ik in dit figuurtje een voorloper van *Sjors* vermoed. Ik elk geval wat uiterlijke kenmerken. Klopt dat? - In 1935 is van uw hand bij de *gebroeders Keesmaat* te Haarlem verschenen het boekje *Bassie! Het verhaal van den Zeeman*. - In de met u afgestoken interviews die mij tot nu toe uit de vakpers bekend zijn heeft u aan dit werk nooit gerefereerd. Vergeet u dat steeds? Ook in bibliografieën (*Kousemaker* en *De Bree*) wordt deze titel omzeild. Achter in deze uitgave wordt door de uitgever een 2e deeltje Bassie aangekondigd (het lag in uw bedoeling een serie op te zetten?), dat echter vermoedelijk nooit is verschenen volgens de heer *Richard* van het Stripdokumentatiecentrum Nederland. Misschien kijkt u niet meer graag terug op de periode-Bassie? Hoe dan ook, voor de vastlegging van de Nederlandse beeldliteratuur acht ik het niet van belang ontbloot enige achtergronden te kennen. - Mogelijk bezit ik dan wat bruikbaar materiaal waaruit een stuk over deze Bassie is te overwegen. - Met uitzonderlijk vriendelijke groeten. . .'

Nadat de brief gepost was flitste het door me heen: geval de heer Piët de toon van zo een brief, had ik de toon niet beter moeten matigen, ja, misschien had ik een feestelijk sigaartje bij moeten sluiten? Want als ik aan iets begin wil ik het zo gauw mogelijk klaar hebben. Een héél gezonde levensinstelling, want morgen kan er wel een oorlog losbarsten. Denkt u ook aan zulke dingen, of ben ik werkelijk de enige? Hoe dat ook valt te rijmen, ik wachtte af. Na een goed half jaar wachtte ik nog immer, in moordende stilte verzonken, maar ik wist de tijd gelukkig ten nutte te maken door lopende werkzaamheden af te ronden. In elk geval had ik naast antwoord op mijn eerste vraag (ik had een sigaartje bij moeten sluiten) ook een twéédé antwoord: Piët schaamt zich voor Bassie, en ik begon me af te vragen of hij daarom soms vlak voor de oorlog hele oplagen heeft laten vernietigen, omdat deze Piëtjes tamelijk schaars zijn.

GASREKENINGEN

Van dat onthullende stuk over Bassie (namelijk dat niet *Winnie Winkle* voor *Sjors van de Rebellenclub* model heeft gestaan, maar juist Bassie, met op de achtergrond een vage schittering van *Pietje Bell*) kwam dus niks wist ik. Grote pech was dat ik geen exemplaar meer op de plank had, vanwege hoge gasrekeningen en ander taai ongerief, zodat ik, al hád Piët mij gekorrespondeerd, een en ander onmogelijk kon kontroleren. Wél lagen er enige notities klaar natuurlijk, zoals bijvoorbeeld de aantekening dat er achter Piëts ontkenning van deze potentiële Sjorsvoorloper een wereld van mysterie en geheimen moest zitten. Want iemand die herhaaldelijk iets met opzet vergeet houdt iets achter de hand, heb ik geleerd.
Ook noteerde ik van Piët een citaat uit de Bommelkoerier nr. 7, waarmee erg mooi in huis gevallen kon worden, zo kwam het me voor, gesteld tenminste dat het ooit tot een stuk kwam. 'Voor de oorlog tekende ik een strip *Jossie Jovel*, een jong meisje. Verder nog *Wo Wang en Simmie* en de *Luchtroovers van Hoitika*, daar bestaan nog boeken van, die werden te Luik uitgegeven. Maar verder alleen *Sjors en Sjimmie*. Naast de opmerking '*Bomans* was gek van Sjors' plaatste ik de noot: 'Luik, Luik? ', want als al dat stripgeschrijf ergens wel tekort schiet dan is het wel op het terrein van het bikkel-

Het zou me dan ook niets verbazen als bleek dat de Haarlemse Meester zijn stilzwijgen verbrak door zichzelf 1 punt te geven.

(Anton Hermus, 021076)

P.S. 2 punten voor de journalist *Ben Kroon* die een fascinerende dokumentaire maakte rond het triumviraat *Bomans/Pinkelman/Voges.*

Piët in schrift:
Telekleur jan. 1970; Stripschrift 17 (1970); Bommelkoerier 7, aug. 1973; Kommikkrant 1, mei 1974; Striprofiel 1, 2, 3 en 6 (= 7). 1975: Varagids 26 juli 1975; GPD-bladen 29 juli 1975; Panorama 8 aug. 1975; tekstboekje TV-uitzending (Avro) 'Frans & de Rebellenclub door Kees de Bree en Jan Kelder, druk: sept. 1975), korr.-adres: Genootschap 'Laat Zonnebloem Bloeien', Dotterbeemd 6, Blaricum.

NASCHRIFT

De illustraties bij dit artikeltje zijn geput uit Bassie *en ter beschikking gesteld door het S.D. C.N. Het gebruikte exemplaar is ongedateerd, wat voor nóch tegen 1935 pleit.*

(HB)

harde interview: 'Hoe kwam Piët te Luik verzeild geraakt, hoe werden de kontakten gelegd met dat rare uitgevertje *Protin & Vuidar*? Wát steekt hier allemaal achter? '
Gelukkig maar dat ik Bassie's signalement had genotuleerd, want anders tastte ik helemaal in het duister. 'Kartonnen kaft, grof en stug papier, 31 blzz., gedrukt in rood en zwart, tekst onder de plaatjes, 1 plaatje per pagina, bladzijdemaat: 13.3 x 19.3 cm, formaat plaatje: 10.4 x 6.5 cm.

Voorts kan ik u nog verklappen dat Bassie een opgeruimd (?) kereltje is dat thuis bij zijn moeder (stief?) inwoont, een tang van een mens dat de hele dag loopt te boenen en te dweilen. Omdat Bassie in een dergelijke verstikkende walm moeilijk kan aarden ('van zijn vader hield hij veel, maar die was bijna nooit thuis') trekt hij met zijn vriendje Siebe de havenhoofden (van Vlissingen?) op, want daar beleef je nog wel eens wat. Het tweetal ontmoet een schipper-in-ruste die naast ontzettend veel praatjes een kabouterbaardje en een houten poot blijkt te hebben. Via hem komen ze terecht in Turkije, toentertijd een land dat de verbeelding op gang bracht.

Bassie geraakt in dit onherbergzame oord dan ook gevangen, als ik me wel herinner. Hij verwondert zich over de schoonheid van de eunuchen die hem gezelschap houden. Bij het vallen van de avond wordt hij door toedoen van een dame in doorkijkbroek gered. De haremdame vindt Bassie een schat van een joch en Bassie vindt de dame een schat van een dame, meer nog dan zijn de godganse dag zeepvlokkende moeder, en er schijnt iets van een romance op te vlammen. Echt een probleemkind dus, die Bas.

Ik vond het een lulverhaal, zoals er zovelen zijn gemaakt in die tijd waarin de illusionisten voor elk wrakkig theatertje stonden te trappelen om ontredderde weesjes in een wolk van adembenemende stilte door te zagen. Maar de tekeningetjes, dié waren leuk. Het gekke is dat de stijl afwijkt van zowel de oude Sjors alswel de latere koekfabriek-Sjors.
En vervloekt nog aan toe, *was* het boekje wel gedateerd?

Staat de titelpagina me nog wel helder voor ogen en stel dat Bassie gemaakt is *nadat* Sjors al bestond, wat dan? Spekuleerde ik niet een beetje? 1935. .,. waarheid of fiktie? En welk belang heeft Piët er bij om te zwijgen? Wat is er in jezusnaam aan de hand? Luidt het spreekwoord niet immers: wie zwijgt stemt toe? Nou dan!

Voor de High Society is er natuurlijk een heel andere stijl. (Illustratie van Frans Piët in de Panorama, 15 mrt. '41)

de wind waait weg...

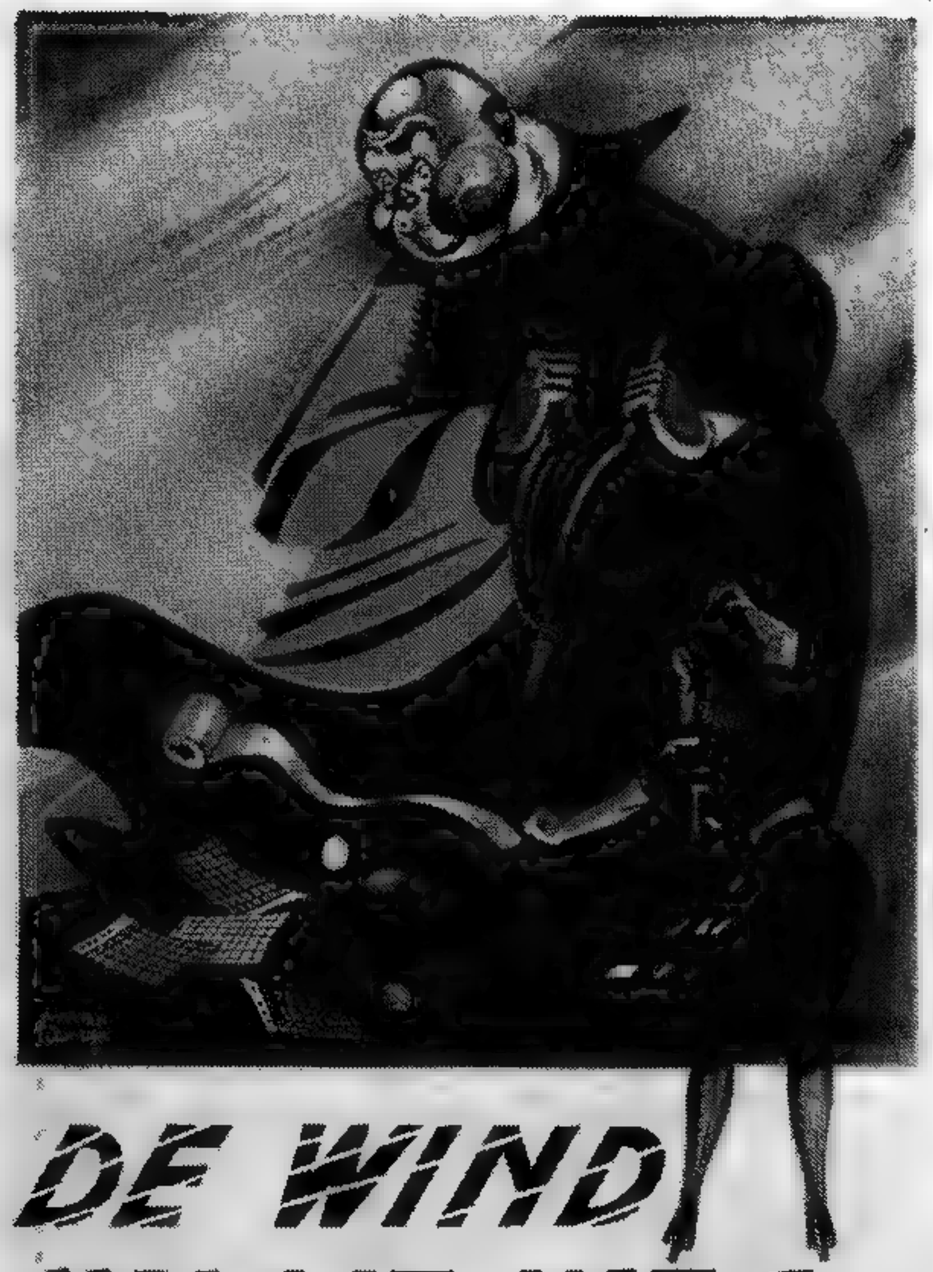

Na alle zeer wetenschappelijke uiteenrafelingen over het monumentale werk van Marten Toonder is het weer zo ver: roddels over de oorlogstijd en nog wel gebaseerd op de onthullingen van de schoonzus van het grote erelid. Want Margje Toonder heeft een boek geschreven en door toeval ben ik in het bezit van dat boek gekomen. Het gaat over *De wind waait weg. . .*, geschreven door Margje Toonder en uitgegeven door A.J.G. Strengholt in het jaar 1942! Omslag van de hand van Marten Toonder himself.

door Arie Elings

margje toonder onthult!

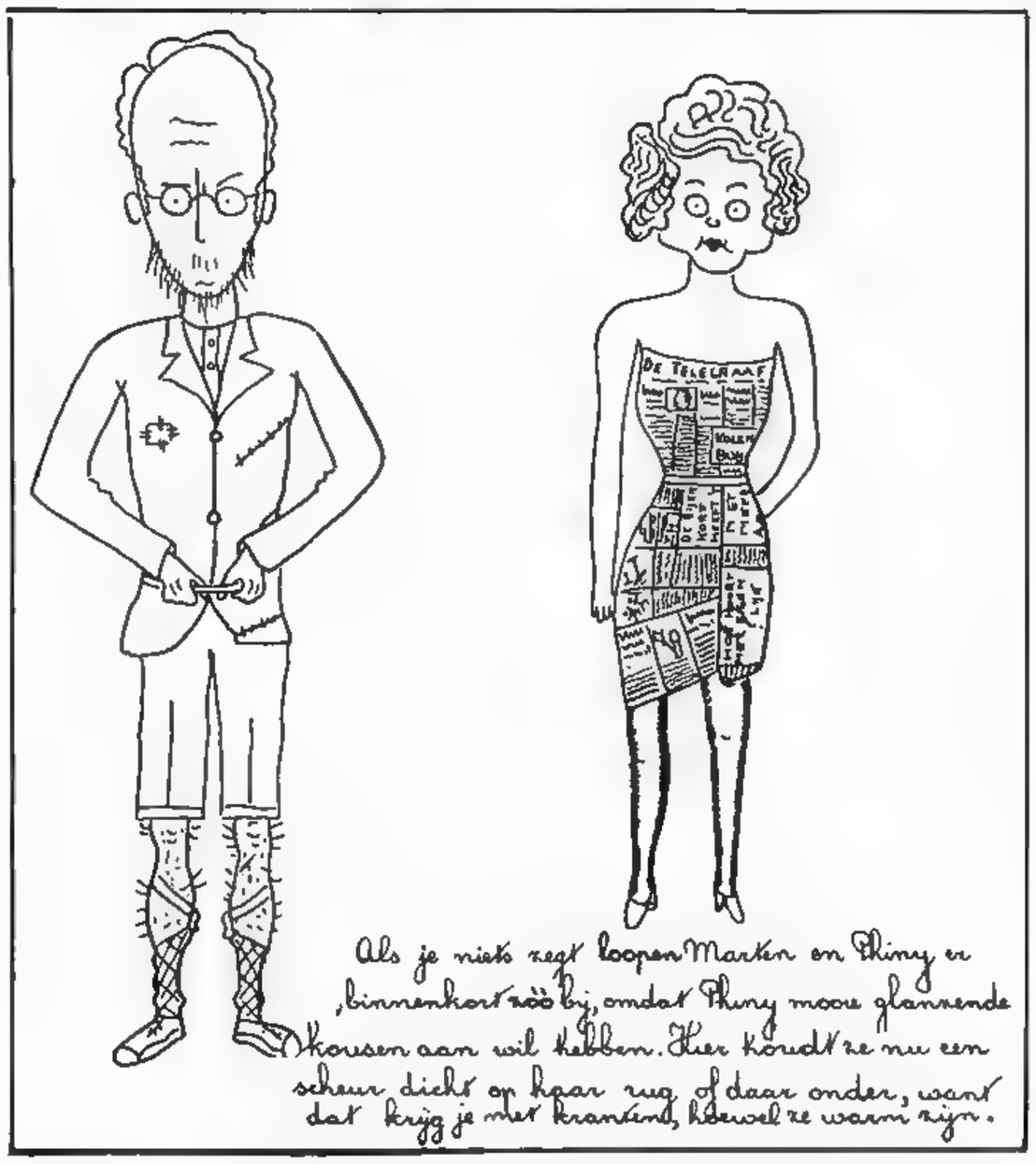
DE TELEGRAAF
Als je niets zegt loopen Marten en Phiny er binnenkort zoo bij, omdat Phiny mooie glanzende kousen aan wil hebben. Hier kondt ze nu een scheur dicht op haar rug of daar onder, want dat krijg je met kranten, hoewel ze warm zijn.

Het boek behandelt de eerste oorlogsjaren van de familie Margje en Jan Gerhard Toonder en zo nu en dan ook de lotgevallen van Marten en Phiny Dick. De uitgever Strengholt heeft mij bij monde van de heer Breitenstein toestemming gegeven te citeren (waarvoor dank, mede namens, hoop ik, u allen) en daar zal ik gaarne gebruik van maken.
De wind waait weg. . . is zeer bijzonder uitgevoerd, met voorwoorden, epilogen en opdrachten. Het geheel is uitgevoerd op geel oorlogspapier en is rijkelijk verlucht door tekeningen van Margje Toonder. Het boek is opgedragen aan Jan Gerhard Toonder, aan Marten Toonder, aan Phiny Toonder-Dick en aan 'iemand die onbekend wenscht te blijven'. Het speelt in het begin van de oorlogsjaren in de tijd dat Eiso (zoon van Phiny en Marten) 'nog niet eens boven de tafel uit kan kijken'. Het boek is ontstaan, omdat Margje bij de familie niet achter wenste te blijven. Immers de hele familie schreef. Vooral Marten heeft dat gevoel wakker gemaakt, want Marten is 'de strengste van allemaal'. Zodra Margje hem maar even ziet 'gaat hij gekronkeld op zijn stoel zitten en vraagt me ernstig: en wat heb jij vandaag gedaan, Margje? ' Het is duidelijk, de man die velen inspireerde had het volledig in zich.
Nu is het boek voor degenen die de oorlog bewust hebben meegemaakt, duidelijk herkenbaar door de sfeer (althans gezien de reakties van degenen, die ik het heb laten lezen) maar voor mij is het toch meer een huis-, tuin- en keukenverhaaltje. Wel komen duidelijk de moeilijkheden van de eerste oorlogsjaren uit, maar voor mij ligt het belang van dit boek toch meer in wat bijzondere en interessante feiten rond belangrijke personen zoals Corneille en Marten Toonder. Om ons tot die laatste te beperken en het eerste schokkende feit te onthullen: Marten spaarde voor een 'elektrisch droog-scheerapparaat', omdat de zeepbonnen op waren. Het apparaat werd na noest sparen aangeschaft, maar was binnen de kortste tijd stuk. Zo weten we nu, dat de baard van Marten 'rood en dun' was en 'dat er 's ochtends korrels van de havermout in blijven hangen'. Zo waren er meer problemen rond bonnen en het is toch wel apart Phiny te zien gewikkeld in *De Telegraaf* (zie afb.)
Met betrekking tot de opvoeding van Eiso blijkt de moderne trend reeds in de veertiger jaren in de praktijk gebracht te worden. Eiso mag alle klokken kapotmaken omdat vader Marten zegt, dat 'het leerzaam voor hem is! ' Toen het stookprobleem in huize Margje en Jan Gerhard nijpend werd, kwam er o.m. de volgende oplossing: 'van Marten kreeg ik een heele massa oude kranten die hij vol had getekend'. Verzamelaars, het spijt me, maar dit onvervangbare materiaal is definitief opgestookt.
In feite komen we op de illustraties na niet meer te weten. Ik hoop dat de familie Toonder het mij niet kwalijk neemt, dat ik deze vondst uit het voor verzamelaars moeilijke verleden aan het licht breng, want ook curiosa behoren bij het verschijnsel strip en bij Toonder kan het eigenlijk nooit curieus genoeg zijn, mits wij het met de gepaste glimlach voor de jeugdzonde niet overwaarderen.

STRIPS UIT AMERIKA EN ENGELAND

JACK KATZ - THE FIRST KINGDOM.

DE EERSTE ZEVEN DELEN VAN THE FIRST KINGDOM ZIJN NU VERSCHENEN.
DE AVONTUREN VAN TUDRON, DE HELD UIT DE SERIE, ZULLEN IN TOTAAL 24 DELEN GAAN BESLAAN. IEDERE 6 MAANDEN ZAL ER EEN NIEUW DEEL VERSCHIJNEN.
FORMAAT: 19x27 CM. 32 PAG. ZWART-WIT UITVOERING.

DEEL 1 t/m 7 - PRIJS PER STUK 4,-

SET 1. DE DELEN 1 t/m 7 TESAMEN 25,-

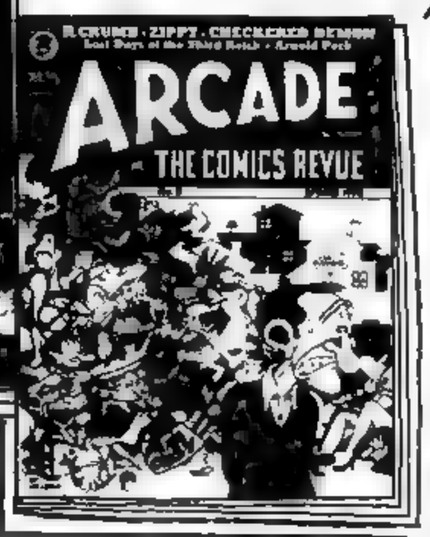

ARCADE - THE COMICS REVUE

HET HELAAS TER ZIELE GEGANE AMERIKAANSE COMIC-BLAD MET HET PUIKJE VAN DE AMERIKAANSE "UNDERGROUND" TEKENAARS, ZOALS OAAR ZIJN R.CRUMB, A.SPIEGELMAN, SPAIN, K.DEITCH, S.C.WILSON, B.GRIFFITH, J.LYNCH, E.V.A.
FORMAAT: 21x27 CM.
44 PAG. ZWART/WIT.

ARCADE 1 t/m 6. PER STUK 6,-

SET 2. DE DELEN 1 t/m 6 TESAMEN 32,90

THE YOUNG LUST READER

DE EERSTE 3 DELEN VAN DE BEKENDE UNDERGROUND COMIC "YOUNG LUST" GEBUNDELD IN EEN MOOIE BOEKUITGAVE. SAMENGESTELD DOOR JACK KINNEY EN BILL GRIFFITH. 130 PAGINA'S. ZWART-WIT UITVOERING. FORMAAT: 21x28 CM.

PRIJS: 16,25

THE ODD COMIC WORLD OF RICHARD CORBEN

EEN UITGAVE VAN WARREN, DE UITGEVER VAN CREEPY, EERIE EN VAMPIRELLA. 80 PAGINA'S DIK, WAARVAN 40 IN FULL COLOR. MET EEN VOORWOORD VAN WILL EISNER.

PRIJS: 16,25.

VOOR DE SCIENCE FICTION-LIEFHEBBERS:

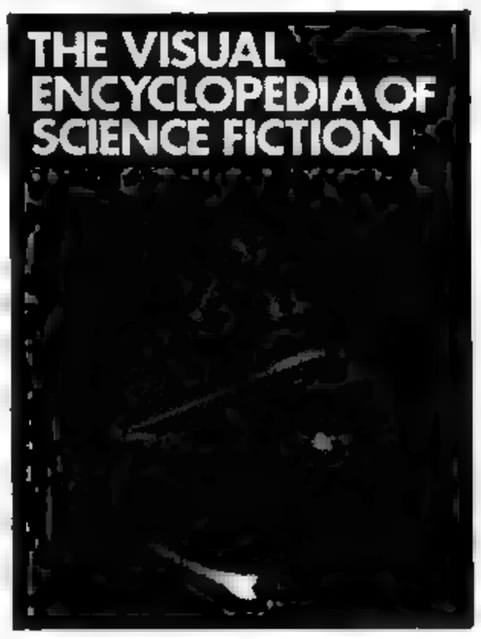

THE VISUAL ENCYCLOPEDIA OF SCIENCE FICTION.

SAMENGESTELD DOOR BRIAN ASH. UITGEGEVEN DOOR PAN. 352 PAGINA'S, RIJKELIJK GEÏLLUSTREERD. FORMAAT: 19x26 CM.
ONDERWERPEN, IN DIT BOEK BEHANDELD, ZIJN: "LOST AND PARALLEL WORLDS", "GALACTIC EMPIRES", "ROBOTS AND ANDROIDS" ETC.. HET EERSTE GEDEELTE VAN HET BOEK BEHANDELT DE GESCHIEDENIS VAN DE SCIENCE FICTION. VANAF 1805 WORDT EEN OVERZICHT GEGEVEN VAN DE ONTWIKKELING VAN DE S.F.TIJDSCHRIFTEN, BOEKEN, RADIO EN TELEVISIE, DE FILM, HET FAN-WEZEN ENZ.

PRIJS: 27,50

THE SAVAGE SWORD OF CONAN THE BARBARIAN (BRITSE UITGAVE)

NET UIT: #6 EN 7. OOK NOG TE LEVEREN #1,2 EN 3. PRIJS PER STUK: 3,90
VAN DE AMERIKAANSE UITGAVE ZIJN TE LEVEREN #22 t/m 31 PER STUK: 4,95

IEDERE MAAND VANUIT AMERIKA AANVOER VAN ALLE MARVEL- EN D.C. COMICS. (± 70 TITELS)

STRIPS UIT FRANKRIJK

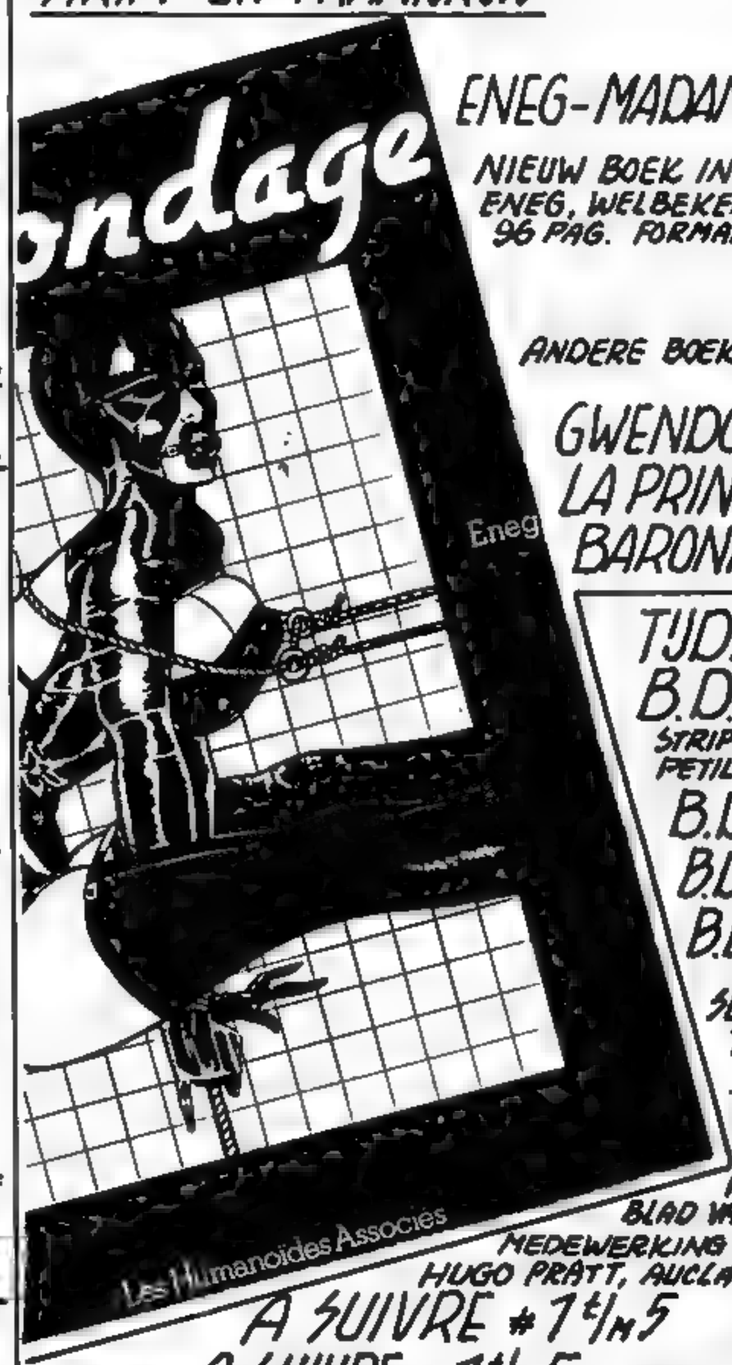

ENEG - MADAME LE BONDAGE

NIEUW BOEK IN DE SERIE GWENDOLINE VAN ENEG, WELBEKEND VAN LA PRINCESSE ELAINE. 96 PAG. FORMAAT 21x27 CM. ZWART/WIT.

PRIJS: 31,90

ANDERE BOEKEN IN DE SERIE GWENDOLINE:

GWENDOLINE - STANTON 31,90
LA PRINCESSE ELAINE - ENEG 31,90
BARONNE STEEL - JIM 31,90

TIJDSCHRIFTEN.

B.D. FRANS STRIPWEEKBLAD OP KRANTEN FORMAAT MET STRIPS VAN O.A. TARDI, CREPAX, PETILLON, BARBE, E.V.A.

B.D. # 1 t/m 17 PER STUK: 2,-
B.D. # 18 t/m 29 PER STUK: 2,40
B.D. # 30 t/m 35 PER STUK: 2,80

SET 3. DE DELEN 1 t/m 30 TESAMEN. SPECIALE PRIJS: 55,-

A SUIVRE

HET WELBEKENDE STRIPMAANDBLAD VAN UITGEVERIJ CASTERMAN, MET MEDEWERKING VAN DE TEKENAARS TARDI, HUGO PRATT, AUCLAIR E.A.

A SUIVRE # 1 t/m 5 PRIJS PER NUMMER 6,50

SET 4. A SUIVRE # 1 t/m 5 TESAMEN. SPECIALE PRIJS: 30,-

NUIT D'ENCRE — LES PAUMES — RÊVES DE SATIN

THE SPIRIT.

#1. NUIT D'ENCRE 17,60
#2. LES PAUMES 17,60
#3. REVES DE SATIN 17,60

SET 5. DE DRIE DELEN TESAMEN. SPECIALE PRIJS: 47,50

FANTASTIC VISIONS

SCIENCE FICTION, AM. FR. en NED. STRIPS, POSTERS, MUZIEKBOEKEN, BEDRUKTE T-SHIRTS.

SLAAK 18 - ROTTERDAM, TELEFOON: 010-33.17.10

GEOPEND VAN 10.00 - 18.00 UUR. 's-MAANDAGS GESLOTEN. 's-ZATERDAGS TOT 17.00 UUR.

PER POST: HET BENODIGDE BEDRAG OVERMAKEN OP GIRONUMMER 3812765 T.N.V. FANTASTIC VISIONS - R'DAM. OF: CHEQUE OF GELD (AANTEKENEN!) IN ENVELOP ZENDEN AAN BOVENSTAAND ADRES. PER BESTELLING 2,50 BIJVOEGEN VOOR PORTO-KOSTEN.

LEVERTIJD ± 10 DAGEN.

DANIEL CEPPI
LE GUEPIER
PRIJS: 17,60

CHANTAL MONTELLIER
1996
PRIJS: 28,00

WALLACE WOOD: SALLY FORTH #2.

68 PAG. GROOT FORMAAT.

PRIJS: 19,90

OOK NOG LEVERBAAR:
SALLY FORTH # 1.
68 PAG. GROOT FORMAAT

PRIJS: 19,20

ALAIN SAINT-OGAN

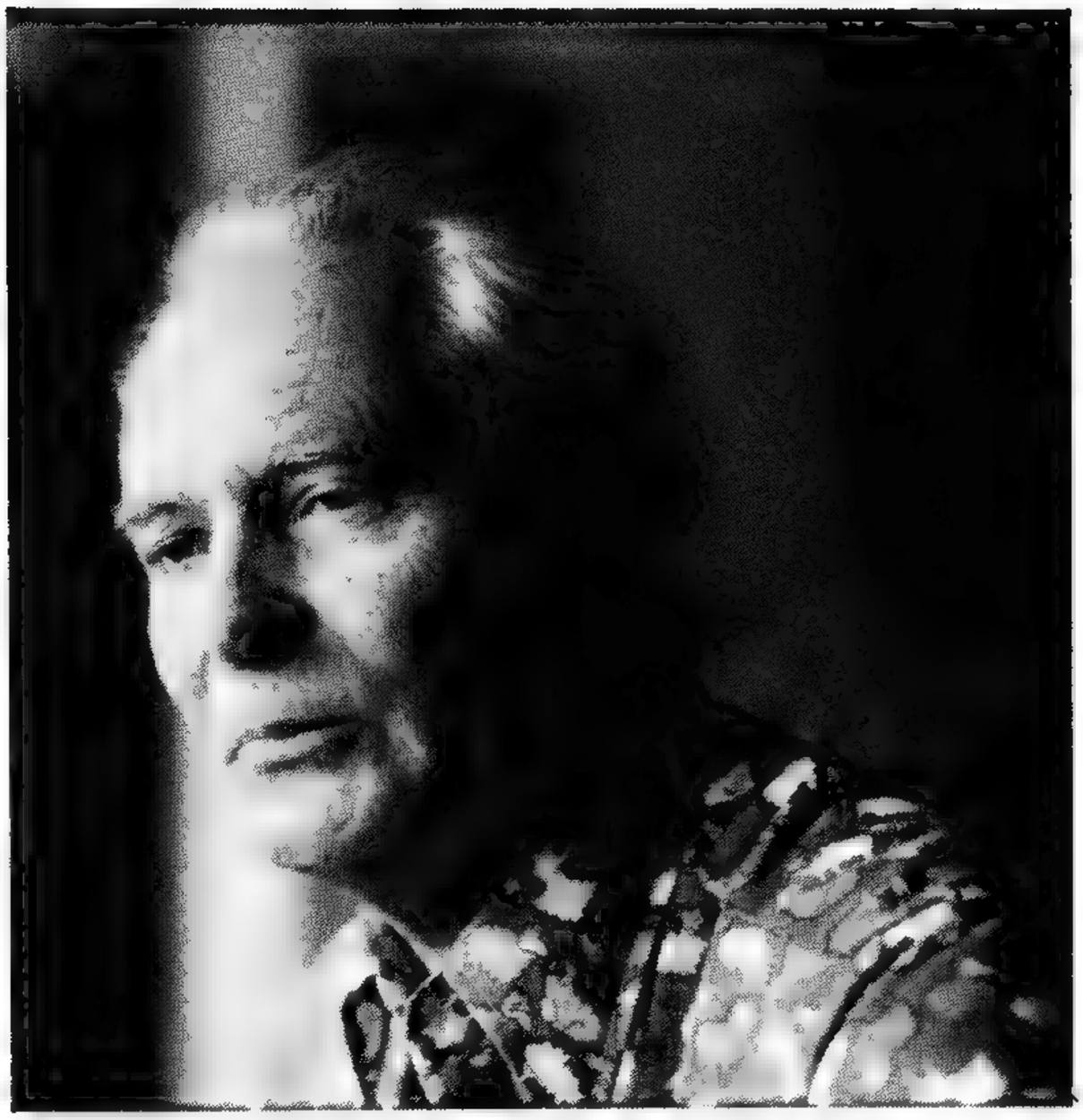

NESTOR VAN HET EUROPESE BEELDVERHAAL

door Pierre Couperie

Alain Saint-Ogan is de schepper van het moderne beeldverhaal in Frankrijk, misschien zelfs van heel het vasteland van Europa, In 1925 breekt hij als eerste met de oude vorm van tekstblokken onder de plaatjes, zoals in *Fenouillard* en *Bécassine*. en zorgt er zo voor dat de achterstand van 25 jaar die de humorstrip in Frankrijk had op de Amerikaanse comics in snel tempo wordt ingelopen. Maar het belang van Alain Saint-Ogan en zijn uitgebreide en rijk geschakeerde oeuvre gaat veel verder dan alleen de strip.

DEUX MONDES

Alain Saint-Ogan werd geboren in Colombes, bij Parijs, op 7 augustus 1895. Zijn vader was de schrijver en journalist Joseph Lefebvre Saint-Ogan. Zijn familie verhuist spoedig naar Passy, waar Alain zijn verdere leven blijft wonen. Er wonen een aantal beroemdheden op velerlei gebied in de buurt, maar de jonge Alain loopt vooral warm voor de tekeningen van Benjamin Rabier in *La Jeunesse Illustrée* en die van Omry in *Les Belles Images*. In 1906 wordt zijn vader gevraagd als hoofdredakteur van *L'Etendard égypticien* in Caïro en de familie verhuist naar Egypte. Het verblijf daar is maar kort - drie maanden - omdat de baan nogal tegenvalt. Maar niettemin is Alain Saint-Ogan hierdoor in de ban van de journalistiek geraakt. Sinds zijn terugkeer in Frankrijk droomt hij ervan een eigen krant te maken. Die eigenlijk *La Revue des Deux Mondes* zou moeten heten, maar er is al 'n krant van die naam. Het werd dus *Le Journal des Deux Mondes*, tweemaandelijks verschijnend....., enige redacteur, tekenaar en administrateur: Alain Saint-Ogan. Triomf: 2000 abonnees waaronder Fallières, de toenmalige president van Frankrijk. Hij moest dientengevolge overschakelen op de lithografie maar uiteindelijk werd het versturen van 2000 exemplaren hem wat al te veel en zo beeindigt de jonge Saint-Ogan zijn onderneming na ongeveer anderhalf jaar, op een moment dat de groei er nog volop in zit. Maar hij was inmiddels een beroemdheid geworden: *Le Matin* had een artikel met foto aan hem gewijd, en de *Daily Chronicle* uit Londen had een fors artikel gepubliceerd over de 'jongste hoofdredacteur ter wereld'. Jammer genoeg bezit de Bibliothèque Nationale geen exemplaren van *Le Journal des Deux Mondes*.

RABIER

Saint-Ogan volgt daarna een opleiding aan de 'Ecole Nationale des Arts Décoratifs' en probeert zo zijn droom te verwezenlijken: tekenaar worden bij een krant. Zijn schetsen worden geweigerd door *Le Pêle Mêle* maar Benjamin Rabier steunt hem en in juli 1913 plaatst hij een tekening in *Matin*. Dan komt de eerste wereldoorlog. Alain Saint-Ogan neemt dienst als vrijwilliger en wordt ingedeeld bij een onderdeel dat naar de Balkan gestuurd wordt. In zijn naïviteit (hij wist niet dat het eigenlijk onmogelijk was) slaagt hij erin met een convooi vrachtwagens over de Olympus te trekken. Vervolgens wordt hij ingedeeld bij een propagandakrant die flopt en tenslotte wordt hij met tyfus weer teruggestuurd naar Frankrijk.
Als de oorlog is afgelopen begint hij weer aan zijn ronde langs de dagbladen. Franc Nohain neemt hem aan bij *L'Echo de Paris*, maar slechts tijdelijk. Uiteindelijk wordt hij aangenomen bij *Le Petit Journal* en bovendien publiceert hij regelmatig in *L'Intransigeant*. In 1921, als hij al enige bekendheid geniet, gaat hij deel uitmaken van de Salon des Humoristes. Ondertussen had hij - en dat met minder moeite dan met zijn tekeningen! - enige artikelen geplaatst gekregen in de *Figaro Littéraire*. Hij stond dus op het punt om maar van professie te veranderen. Het tekenen wint het echter toch en van toen af aan begon de twintigjarige samenwerking van Alain Saint-Ogan met *L'Echo de Paris, Petit Parisien, L'Intransigeant, Petit Journal, Matin, Dimanche-Illustré, La Semaine de Suzette, Charivari, Ric et Rac* enzovoorts. Hij is al beroemd vóór hij aan *Zig et Puce* (later in Kuifje weekblad door Greg voortgezet; Nederlandse namen: *Kees en Klaas*) begint.
In het Circus Molier, waar mensen van de wereld en beroemde schrijvers de voorstelling opluisteren, vertoont zich nu ook Alain Saint-Ogan. Hij bedrijft spiritisme met Claude Farrère, brengt vakanties door bij Raimu, brengt in zijn atelier aan de Boulevard Murat een vrolijk gezelschap bijeen, waaronder Curnonsky, Alex Surchamp, Pierre Descaves, enzovoorts.

ZIG ET PUCE

Het was in die tijd, in 1925, dat de directeuren van de *Excelsior* en de *Dimanche-Illustré*, Camille Ducray en Henry de Weindel, hem om een pagina vroegen ter vervanging van een tegenvallende serie. Dat werd *Zig et Puce*, vergezeld door de pinguin Alfred (zo genoemd door hoofdredakteur Henry Méguin). *Zig et Puce*.

TRAC ET BOUM... par Alain SAINT-OGAN

C'EST CURIEUX QUE CETTE LONGUE-VUE NE MARCHE PAS À PRÉSENT QUE SES LENTILLES SONT REMONTÉES.
C'EST EXTRAORDINAIRE EN EFFET.
UNE IDÉE !... NOUS ALLONS L'ENVOYER POUR EXAMEN À "BENJAMIN"... JEAN YÉHU, LE ROI DES BRICOLEURS, NOUS DIRA CE QU'IL EN PENSE.
OUI, MADEMOISELLE... RECOMMANDÉ...
C'EST TRÈS PRÉCIEUX... SONGEZ-UN TALISMAN!

uit Benjamin (29 maart 1941)

M. POCHE... Une leçon manquée

Par Alain SAINT-OGAN

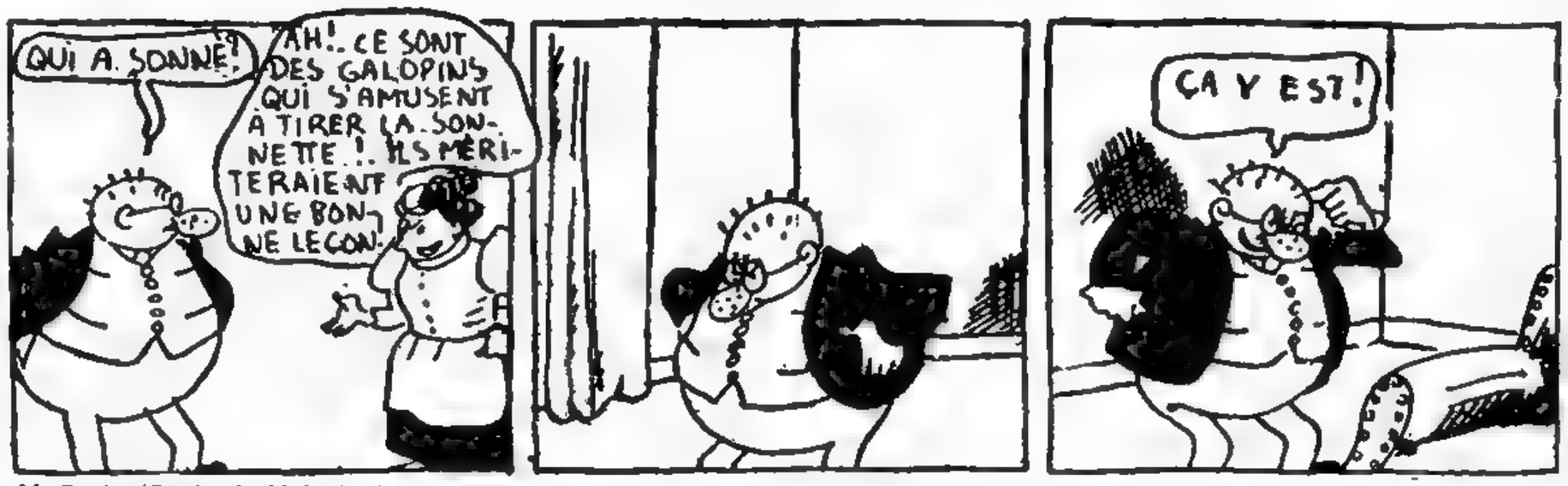

M. Poche (Benjamin 29-3-1941)

was het eerste echte Franse beeldverhaal, waarvoor alleen Winnie Winkle en The Gumps in Frankrijk gepubliceerd in de *Dimanche-Illustré* als voorbeeld hadden gediend. *Zig et Puce* had meteen een onverwacht groot en blijvend succes. Alain Saint-Ogan was verrast: 'Ik heb zoveel dingen gedaan in mijn leven; ik heb ontelbare personages geschapen, zoals Prosper de Beer. Ik heb het *Livre du centenaire de la Médaille Militaire* geïllustreerd maar iedereen wil alleen maar met me over *Zig et Puce* praten. Ik zal wel nooit precies weten waarom. Zo zie je maar dat het gemakkelijker is de oorzaken aan te wijzen voor een mislukking dan voor een succes'.
Inderdaad, de creatie van de magere Zig en de rossige dikzak Puce was het gevolg van een toevallige omstandigheid en omdat het om een kortdurende serie moest gaan had niemand ze een lang leven toegedacht. Het snelle aanslaan van deze figuren verraste zowel de redactie van de *Dimanche Illustré* als hun geestelijke vader. Maar is hun succes - en het feit dat, nu bijna vijftig jaar na hun eerste verschijnen, niemand ze nog vergeten is - werkelijk zo onbegrijpelijk?

DE SUCCESFORMULE

Twee jongens, volkomen vrij in de grote wereld, met hun kinderlijke dromen van een fabelachtig New York, of het El Dorado, en van geld als middel om er makkelijk te komen en er zich bij hun vrienden te voegen. . . . Ondanks een ongelooflijke hoeveelheid tegenslagen toch steeds optimisten; minder overwinnaars van het noodlot dan speelbal van het lot, dat ze ondanks hun moed en vasthoudendheid nauwelijks weten te beïnvloeden, handig en naïef, dapper en eerlijk, maar zonder bovenmenselijke, fysieke of geestelijke kwaliteiten; als je zó de sympathie van de lezer niet wint . . . De identificatie met de held, waar het allemaal om draait, is in hun geval erg gemakkelijk.
En dan de bijfiguren, innemend en schilderachtig! En wat een bijzondere wereld waar alles mogelijk is en alles ook weer goed komt! En hun vrienden, Alfred de pinguin, en Marcel het paard, zijn zelfs nog menselijker dan Zig en Puce zelf. Alfred, vriendelijk en slim, die de stapelgekke wereld vaak met ironie en kommer gadeslaat: hij zegt niets, maar hij denkt des te meer. Het excavaleriepaard Marcel is opvliegend en heeft een koppig karakter, maar hij kan snel weer worden opgevrolijkt door de klank van een trompet. Zou hij soms een karikatuur zijn van de gemiddelde Fransman van tussen de twee wereldoorlogen?
En wat een vrijheid en beweging zit er in het scenario, waarvan Alain Saint-Ogan vertelt dat hij het van dag tot dag schreef, geleid door zijn fantasie en stemming van het moment. Van de Noordpool naar Australië, van New York naar het Paaseiland en zelfs met twee reizen naar Venus (waarvan de eerste in 1933). De potsierlijke silhouetten van deze twee kwajongens en hun pinguin bewegen zich op de wegen der verbeelding en hun collega-striphelden, zowel zij die vóór hen als die na hen kwamen, zijn in vergelijking met hen nogal honkvaste figuren.
Dank zij Jeanne Lanvin maakt ook de reclamewereld zich meester van Alfred. Hij groeit uit tot nationaal symbool, wordt de mascotte van vliegeniers (Lindbergh, Doret, Byrd), totem van de Union Sportive du Métropolitain en zelfs gespen van handtasjes en doppen van radiateurs dragen zijn beeltenis. Bewegende poppen van Zig, Puce en Alfred sieren rond Kerstmis de étalages van de grote warenhuizen. Pierre Humble zorgt ervoor dat Thérèse Lenôtre onze drie helden kan gebruiken voor het door haar geleide Théâtre du Petit Monde.

EEN DRUK LEVEN

In 1928 begint de uitgeverij Hachette met het uitbrengen van de oranje/blauwe albums; een legendarische serie waar omheen nu, na twee generaties, nog steeds die sfeer van de vóóroorlogse Kerst hangt. Bij dezelfde uitgever begint Saint-Ogan ook z'n lange loopbaan als illustrator en schrijver![1]
Ondanks al deze aktiviteiten blijft Alain Saint-Ogan nieuwe figuren ontwerpen; in 1932 broer en zus Milou en Toti en Serpentin, hun bassethound; in 1933 Prosper de Beer voor *Le Matin*; de dikke praatjesmaker Monsieur Poche volgt in 1934, dit opscheppe-rige burgermannetje krijgt weldra (op 28 oktober 1934) gezelschap van Saloifi de kangeroe, 'n cadeautje van een oom uit Oceanië; Touitoui de dwerg (1934); Jakitou (1935); de mooie prinses Irmine die vanaf 1937 te kampen heeft met de dreiging van een afschuwelijk huwelijk; de zwervers Caloche en Bitumet in 1939 voor *Ric et Rac*. Daarnaast vindt Alain Saint-Ogan de tijd om samen met zijn broer Bertrand een tekenfilm te maken met Prosper in de hoofdrol. Deze tekenfilm kreeg echter nauwelijks een kans door de grote hoeveelheid celluloid die in die tijd door de Disney Studio's over Europa uitgestort werd. Verder vindt Saint-Ogan ook nog de tijd om aan talloze kinderprogramma's voor de radio mee te doen en om als supervisor op te treden van *Cadet-Revue*, een jeugdblad dat in 1933 door Ovomaltine werd opgericht en waarvan de oplage in zes jaar tijds van 9000 tot 70.000 steeg. In 1938 kreeg Saint-Ogan de opdracht om een pagina te tekenen voor het boek dat door mevrouw Lebrun aan het Engelse vorstenhuis werd aangeboden. In 1931 was hij met Donin, Poulbot, P.Gaxotte, Sennep, Ch.Kunstler en Paul Colline medeoprichter van *Coup de Patte*, dat echter een ééndagsvlieg zou blijken te zijn.
In die tijd werden de avonturen van *Zig et Puce* gepubliceerd in onder meer België, Italië, Spanje en Nederland. Zo kon deze strip een voorbeeld worden dat leidde tot het ontstaan van het moderne Europese beeldverhaal. Georges Rémi, 'n jonge Belg die zich later Hergé zou noemen, kwam naar Saint-Ogan toe om door hem zijn eerste tekeningen te laten beoordelen.[2]

W.O. II

En toen werd het weer oorlog. Alain Saint-Ogan werd gemobiliseerd en ingedeeld bij de . . . luchtafweer. Hij ontwerpt 'n insigne voor dit elitecorps; een hand zwaaiend met 'n paraplu boven 'n bolhoed! Dit werd niet gewaardeerd door de hoge bazen.. . Dan komt hij terecht in Montmartre, waar hij generaal-majoor, of lord-protector - voor deze opdracht bestond eigenlijk nog geen woord in het militaire woordenboek - wordt van het métrostation Abesses. Op 5 augustus 1940 wordt hij gedemobiliseerd in Clermont-Ferrand. Hij accepteert het hoofdredakteurschap van *Benjamin*, dat zo juist verkocht was aan Les Editions Sociales. *Monsieur Poche* en *Zig et Puce* beleven er hun nieuwe avonturen in, maar er

Zig et Puce

start ook een nieuwe serie met een sprookjeachtig karakter: *Trac et Boum*. Het kantoor van *Benjamin* diende echter vooral als brievenbus voor de Yatagan-organisatie, waaraan Saint-Ogan meewerkte onder de schuilnaam Lasage.

DOORZETTEN

Na de oorlog, tot 1958, wordt Saint-Ogans werk steeds fraaier. *Zig et Puce* maken hun rentree, aanvankelijk in *France-Soir Jeudi* en ook Prosper keert terug, in *Ce Matin*. Saint-Ogan krijgt het weer druk. Hij ontwerpt twee nieuwe personages Cric en Crac, die door de tijd reizen; verder maakt hij een erg leuk album met *Souvenirs* en een science-fiction boek. Bovendien verdubbelt hij zijn aktiviteiten als illustrator, maar dit alles verhindert hem toch niet om opnieuw bij de radio te gaan werken: van 1950 tot 1957 vrolijkt hij de kinderprogramma's 'Les Jeudis de la Jeunesse' op met Arlette Peters. Van 1945 tot 1958 is hij bovendien nog voorzitter van de bond voor tekenaars bij jeugdbladen (en lid van de vereniging '30 à 40' en de Société des Poètes Chevelus (het genootschap der harige dichters)! . . .). Uiteindelijk vat hij een idee dat sinds 1928 ook al voor *Zig et Puce* was gebruikt weer op: hij tekent de lange reeks *Paradis des Animaux*.
Eigenlijk zijn z'n liefde voor dieren en het idee van een oord waar dieren veilig zouden kunnen zijn voor de kwaadwillendheid van de mens dingen die in het hele oeuvre van Alain Saint-Ogan terug te vinden zijn (in *Zig et Puce*, in *Bichou*, enz.). Na een operatie, waarbij een van z'n benen wordt afgezet, moet Alain Saint-Ogan zijn aktiviteiten wat terug gaan schroeven.

Hij draagt *Zig et Puce* over aan de Belgische tekenaar Greg, een ingreep die vooral tekentechnisch een mislukking werd. Toch neemt hij bij de *Parisien Libéré* de zaken over van Pol Ferjac, waarmee hij terugkeert tot het genre humoristische tekeningen waarmee hij begonnen was. In 1961 publiceert hij een nieuw deel van *Souvenirs*. In 1966 geeft Stock de eerste avonturen van *Zig et Puce* opnieuw uit, in een luxe uitvoering. In 1967 slaat de Franse Munt een gedenkpenning ter ere van de 'grand old man' van het stripverhaal en de jeugdliteratuur in Frankrijk. Dat er van zijn talent nog niets verdwenen is bewijst hij in 1966 met zijn tekeningen in het album *Quarante Années d'Humour Alimentaire*. Deze tekeningen behoren tot de beste uit een oeuvre dat gekenmerkt wordt door een onnavolgbare mengeling van vriendelijkheid en vrolijkheid, en door haarscherpe waarneming die met ironische tolerantie de zwakheden, de poses en de ingebeeldheid van de gemiddelde Fransman benaderen, die in het werk van Alain Saint-Ogan maar al te vaak de kop opsteken. Op 22 juli 1974 overlijdt Saint-Ogan, op dat moment haast een levende legende.

Vertaald (door Wim van Helden) en licht bewerkt (door Har Brok) uit *Hommage à Alain Saint-Ogan* (zie noot 1), blz. 8-10. Een uitvoerige bibliografie van Saint-Ogan is in deze uitgave te vinden op blz. 24-25.

De eerste 5 *Zig et Puce* verhalen (1925-1932) werden in 1977 herdrukt door Stock. Een bloemlezing uit zijn kartoens verscheen in 1974 bij Editions Serg.
Phenix nr. 9 (1969) is in zijn geheel gewijd aan Alain Saint-Ogan.

NOTEN:

1. Zie de tot nu toe uitvoerigste bibliografie van Alain Saint-Ogan in *Zig et Puce au XXIe Siècle. Hommage à Alain Saint-Ogan* (z.p., 1974) blz. 24-25
2. Zie: H.Brok/E.Pommerel/J.Swarte (red.): *De klare lijn*. (Rotterdam 1977) blz. 1, 8-9.

uit: Zig et Puce au XXIe Siècle (1935). Saint–Ogan blijkt wat te optimistisch geweest te zijn over zijn sterfdatum.

Aankomst op Mars (Caddy–Caddy, 1929)

drieentwintig

sensatie

door
H G. Kresse

DE KOMPLETE WERKEN VAN

Eric de Noorman IN 20 DELEN

Met de serie DE JEUGD VAN ERIC DE NOORMAN is al een begin gemaakt met deze integrale uitgave in luxe prachtbanden. Samen met DE JEUGD VAN ERIC zal het integrale werk 20 delen gaan omvatten. Het is de bedoeling dat vanaf juni 1979 ieder kwartaal één deel zal verschijnen. De prijs van een los deel zal *f* 39,50 bedragen. Als u voor de hele serie intekent, bedraagt de prijs *f* 33,— per deel. Omdat de eerste drie delen al verschenen zijn en u deze al zou kunnen bezitten, kunt u intekenen zowel vanaf deel 1, 2, 3 of vanaf het vierde uit te geven deel. Eerst zullen alle verhalen worden uitgegeven, die nog nooit in boekvorm zijn verschenen. De planning voor de komende vier delen is als volgt:

4. juni 1979	DE HUID VAN DE BEER met: De huid van de beer – De schaduw der steppen – De vlammende gesel – Het zevende paardje
5. september 1979	DE LAATSTE SLAG met: De ring van Honoria – De laatste slag
6. december 1979	DE GEZWORENEN met: De gezworenen – De pelsjager – Het wolvenjong
7. maart 1980	DE EERLOZE KRIJG met: Het raadsel van Egil – De stille krijg – De eerloze krijg

reeds verschenen: DE JEUGD VAN ERIC DE NOORMAN in drie delen:

1. TOCHT NAAR HET GRAF VAN ERIC DE VEROVERAAR
2. PALEISREVOLUTIE IN THULE
3. JACHT OP GONDAR en Troonstrijd op de Elsnö-eilanden

Teken vandaag nog in door een briefkaartje te sturen of geld over te maken voor één of meer delen. Vermeld met welk deel u wilt beginnen.

Marie_Gabrielle de Saint_Eutrope

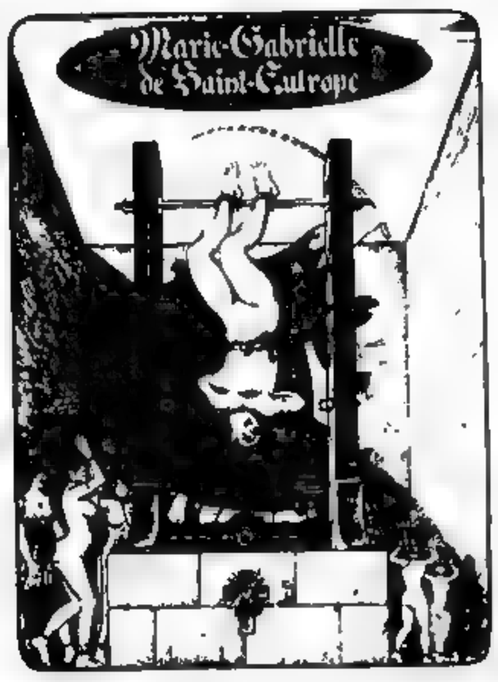

Georges Pichard

S M Beeldverhaal
Zeer luxe gebonden in full colour, 144 blz. adembenemend mooie vrouwen met klemmen, ketenen, zwiepende zwepen en vele andere verfijnde instrumenten;
nooit eerder zo duidelijk uitgebeeld. *f* 60,—

Het aantrekkelijke meisje EPOXY maakt in dit prachtig gebonden boek een droomtocht door de Griekse mythologie, waarbij alle personages zeer schaars gekleed door het verhaal dartelen. Het sluit goed aan bij het beeld van de oud-Griekse wereld, zoals dat in de beeldende kunst en de literatuur geschapen is. *f* 35,—

Epoxy

Paul Cuvelier

Strips

Chick Bill 1: Chick Bill tegen de onzichtbare		*f* 9,90
Chick Bill 2: De kat zit in de zak		*f* 9,90
Chick Bill 3: Doorbraak naar het Westen		*f* 9,90
Chick Bill 6: De vier woestijnratten		*f* 9,90
– volgende delen in voorbereiding –		
Kuifje en de Picaro's	gebonden	*f* 9,90
Kuifje-omnibus 2: Scepter/Cokes	gebonden	*f* 17,50
De gouden dolk (door Hans G.Kresse)	gebonden	*f* 15,50

Stripstudies

Stripkatalogus 1979 (Hans Matla) (waarschijnlijk maart 1979)	*f* 35,—
Het stormachtige leven van kapitein Rob. (Lex Ritman)	*f* 12,50
Heer Bommel en zijn komische kracht (Maarten van Gils)	*f* 12,50
Toonders Kukel (Marjolein Mendels)	*f* 12,50
Heer Bommel en de functie van de Ironie (Rob Godthelp)	*f* 12,50
De stripkunst van Marten Toonder (Toonder en Ten Berge)	*f* 20,50
Barks Boek (Carl Barks en Rob Stechweij)	*f* 25,50
Bommelbibliografie 1978 (Henk R. Mondria)	*f* 25,50
Bommelbibliografie 1978, luxe gebonden, groot formaat oplage 250 genummerde exemplaren	*f* 82,—
Ned. Beeldverhaal/Dutch Comic Strip (Rob Richard)	*f* 7,25

Verkrijgbaar bij uw stripspeciaalzaak, uw boekhandel of door overschrijving van het verschuldigde op postrekening 3780063 van Uitgeverij Panda Postbus 55 te Koudekerk a/d Rijn onder vermelding van het gevraagde.

Uitgeverij Panda®

De eerloze krijg

Bijna struikelend van angstige opwinding, haast Olaf de Berenjager zich – gevolgd door zijn legertroep – de helling af, naar de plaats waar – nog niet zo lang geleden – de Picten en Erwins Noren een legerkamp hadden... Lenige wolven sluipen weg in de schemering en met sinister gekras vliegen de kraaien en raven op trage wieken óp, wanneer deze grote bende krijgsvolk nadert. 'Zoek – bij de goden – deze verdoemde plek voet voor voet af, allemaal,' buldert Olaf. De angst en onrust van de grote kerel is aandoenlijk. Binnensmonds de naam van zijn dochter prevelend, scharrelt hij – evenals de anderen over het slagveld; hier en daar ligt een Noor temidden der talloze Pictenkrijgers, maar nóch Ingrid, nóch Erwin worden gevonden... 'Noorse krijgers zijn machtige vechters,' prevelt een der Picten, die Olaf als een schaduw gevolgd is, 'èn de machtigsten zijn zij die nog leven... Zuidwaarts zijn zij getrokken, nadat zij het leger der Picten overvallen hadden...' 'Hoe weet jij dat, magere?' snauwt Olaf. 'De sporen en tekens in de aarde vertellen het mij,' antwoordt de Pict. De Berenjager snuift luidruchtig. 'Luister eens makker,' zegt hij dan, 'je kunt laten zien wat je waard bent en dan mag je wat mij betreft om me heen blijven hangen, zolang je wilt. Als jij de sporen en tekens zo goed lezen kan, breng ons dan als de gesmeerde weerlicht bij mijn lief mei... eh, bij die troep Noren...' Maar Olaf de Berenjager zal zijn dochter voorlopig niet terug zien... want deze leunt op dat moment snikkend en bijkans uitgeput tegen de schouder van Eric de Noorman, die in stijgende onrust naar het verwarde verhaal luistert, dat het meisje te vertellen heeft...

'Komaan kind,' zegt Eric zacht, 'kom eerst tot jezelf en vertel alles dan nog eens kalm en duidelijk...' Hij voert haar naar een ruwe zetel nabij het knappende houtvuur in de enige kamer van de, als hoofdkwartier ingerichte Romeinse bouwval. 'Je bent nu in veiligheid,' vervolgt hij, 'en medunkt, dat je wel genoeg zult hebben van dit onzalige avontuur... Die twintig krijgers die bij jou waren heb ik voorlopig onder bewaking gesteld, dat zullen wel kerels van Erwin geweest zijn?' 'Oh, maar het zijn echte helden,' zegt het meisje geschrokken. 'Als zij niet tussenbeide gekomen waren, zou Erwin nu dood zijn en ik de gevangene van Camlech de Pictenvorst...' En in korte zinnen vertelt zij, wat hen allemaal overkomen is. 'Dus... dus Erwin leeft ook nog?' zegt Eric ademloos en even komt er een glans in zijn ogen. Het meisje knikt zwijgend. 'Maar waarom is hij dan niet hier? Hij is dus zwaargewond?' zegt de Noorman. 'Is het zijn koppigheid...' 'Nee,' onderbreekt zij hem haastig. 'Op weg naar het zuiden ontdekten wij ruitersporen, die in noordelijke richting gingen, sporen van beslagen paarden; alléén Britten hebben beslagen paarden, dus gingen enkele van onze mannen op onderzoek... Het waren geen Britten... maar Saksers! Deze ontdekking vond Erwin belangrijk genoeg om er méér van te willen weten, dus bleef hij met vijf man achter...' 'Inderdaad,' knikt Eric ernstig, 'belangrijk is het, wat wát hebben Saksers zo ver Noordelijk in het land der Picten te zoeken?'

'Haal Cuned!' beveelt Eric de Brit, die zwijgend meegeluisterd heeft. Even later treedt de oude aanvoerder binnen en het meisje en hij kijken elkaar wel even onzeker aan. Snel vertelt Eric wat hij van Ingrid te weten is gekomen. 'Een ernstige zaak,' zegt ook Cuned, 'temeer daar zij Koning Vortigern de laatste tijd behandelen alsof hij nauwelijks nog meetelt.' 'En ik had opdracht, om Vortigern te waarschuwen voor de Saksers,' zegt het meisje zacht. De Brit lacht spottend. 'Dat zou weinig helpen, vrees ik. Die brutale Saksers Hengist en Horsa laten hem geen moment uit het oog en de kans dat men de koning te spreken krijgt buiten aanwezigheid van die twee is uiterst gering!' 'In ieder geval gaan wij er achteraan!' beslist Eric opspringend. 'Dit is een zaak die ons allen aangaat en alléén kan mijn zoon niets uitrichten!'
Dat valt evenwel nog wel mee; met ijzeren wil zijn dodelijke vermoeidheid en verwonding overwinnende, volgt Erwin met zijn vier metgezellen nu al dagenlang het spoor der Saksers. Soms krijgen zij de kleine krijgersbende in het oog, maar het gevaar, zelf ook gezien te worden is té groot, niet alleen wat betreft de Saksers, ook – en dat is een veel ernstiger bedreiging – wat betreft de Picten. Volgens zijn berekening bevinden zij zich nu al hoog en breed op het grondgebied der Picten en zelfs de bedaarde Guttorm vertoont tekenen van onrust... Dan, op een middag ontwaren zij – behalve de troep Saksers een tweede groep ruiters, verder Noordelijk, welke snel nadert. Picten! De Noren brengen hun paarden in veiligheid in een droge, overgroeide rivierbedding en met twee van zijn mannen zoekt Erwin een plek, vanwaar hij de ontmoeting tussen beide groepen kan gade slaan. 'Ik gaf een aardige duit, als ik kon horen, wat ze daar aan het smoezen zijn,' gromt hij, 'het is zoals ik dacht, mannen... die Saksers spelen een of ander verradelijk spelletje...' Dan wijkt hij opeens geschrokken achteruit... 'Let op... ze keren om... het hele stel komt hierheen...'

Met kloppend hart duiken de drie Noren weg, als de bende ruiters, voorop Picten, dan de Saksers en daarachter een tweede afdeling Picten in de sporen der Saksers terugkomen... Maar geen der krijgers daar beneden is bedacht op spionnen, zover op hun gebied. Links nog rechts kijkende dendert de troep hen voorbij. En dan geeft Erwin de man naast hem ineens opgewonden een peut tussen de ribben... 'Artor!' stamelt hij, 'bij de goden... zie ik spoken? De Saksers hadden gevangene bij zich, dat zagen jullie toch ook... Die man... die gevangene was Artor!!' Ze kunnen nauwelijks wachten, tot de troep uit het gezicht verdwenen is en haasten zich verbijsterd door deze ontdekking naar de paarden terug. 'Nou weet ik zeker, dat er een vuiligheidje in de lucht hangt,' gromt Erwin met flikkerende ogen, 'de heren Saksers hebben een fijn presentje voor Camlech, hè?' 'Maar waarom keren ze dan om?' merkt één der Noren op, 'Camlech's burcht is toch verder 'Noordelijk...' Ze staren elkaar even als door de donder geslagen aan. 'Zou Camlech dan opeens zóver zuidelijk zitten?' mompelt Erwin argwanend... 'dat kan, natuurlijk, als hij proberen wil onze troep de pas af te snijden... Dan hebben we wél geluk gehad, dat wij dat Pictenleger niet tegen het lijf gelopen zijn...' Zwijgend stijgen zij op en zwijgend volgen zij het duidelijk spoor...tot zij de schare Picten en Saksers weer in het oog krijgen... en dan zien zij ook het reusachtige kamp, verder aan de horizon... 'D-dat daar... is de plek, waar Camlech kennelijk te vinden is,' prevelt één der mannen en hij krabt zich moedeloos de schedel... want wat dat betekent is maar al te duidelijk... Zij bevinden zich nu achter de linies... de terugweg naar het vrije Brittannië is versperd...'

In een weinig opgewekte stemming staren de vijf Noren naar het geweldige Pictenkamp aan de horizon. De troep Saksen en Pictenruiters die Artor meevoert verdwijnt langzaam achter een der golvende heuvels. 'Daar gaat Artor,' mompelt Erwin, 'zijn dood tegemoet.' 'En als wij verder gaan is het met ons ook gedaan,' vult een der krijgers aan. 'Wat doen we nu Prins?' De mannen kijken de jonge Noorman aan of ze van hem alle uitkomst verwachten. En bitter denkt Erwin, dat hij het is die uitkomst brengen moet, want hij was het die hen en alle anderen in dit heilloze avontuur gesleept heeft. 'O, maar we hoeven de moed nog niet op te geven,' zegt hij luchtig. 'Onze troep van 500 is er ook nog en als wij ons weer bij hen aangesloten hebben, breken we er wel doorheen.' Een kreet klinkt achter hen en als de Noren zich verschrikt omwenden, zien ze een paar gestalten op hun toerennen. Hun eerste impuls is er vandoor te gaan... maar het zijn geen Picten... het zijn Noren! Hun eigen makkers. Het drietal mannen ziet er beklagenswaardig uit en met een hevige onrust laat Erwin zich – zonder op z'n eigen miserabele toestand te letten – uit het zadel glijden. 'Prins,' roept één der kerels schor, 'gelukkig dat we jou gevonden hebben, jij zult ons er wel doorslepen...' 'Zeker, zeker,' knikt Erwin verontrust, 'waar is de troep?' 'De troep?' stoot de ander uit...' 'De troep? Wij zijn de troep. Mogelijk zwerven hier en daar nog een paar mannen rond, maar je leger... is er niet meer Prins. Weg! in de pan gehakt!!'

Alsof een mokerslag hem tussen de ogen getroffen heeft, zo staart Erwin de brenger van deze tijding aan. 'In de pan gehakt,' herhaalt hij. 'Onze flinke troep... mijn 500 Noren?' 'Vernietigd,' zegt de ander schor, 'door duizenden van die Pictenduivels. Op jouw bevel hadden wij het kamp opgebroken, de Picten wilden het verhinderen maar wij gaven hen er van langs en haastten ons – volgens afspraak – naar het Zuiden. We dachten al dat we het gered hadden, toen dat geweldige Pictenleger ons op het lijf viel. Gevochten hebben we als duivels, maar...' Moedeloos haalt de Noor de schouders op en gaat bijkans overmand door alle emoties zitten. De anderen volgen zijn voorbeeld en zeven paar ogen richten zich vertwijfeld op Erwin. 'Wat kunnen we nu nog doen Prins,' zegt Guttorm zacht. De jonge Noor kijkt bleek en strak voor zich, dan staat hij langzaam op en wendt zich om naar de lichtende gloed aan de horizon, waar Camlechs leger zich bevindt. 'Doen,' mompelt hij, 'jullie huid redden; dat is het enige wat jullie doen kunt. Mijn schuld is dit alles, hoe sneller jullie mij nu loslaten, hoe beter het voor je is, want voor mij is er nog maar één ding over... mij wreken op Camlech, Artor bevrijden en sterven...' En met een duister gloeiend vuur glijden zijn ogen over het geweldige kamp daar aan de horizon... en op dat moment staren ook Olaf en Svein aan het hoofd van een Norenleger naar het Pictenkamp. De ontdekking van het tweede slagveld – ditmaal vol Noren – heeft de dikke Berenjager haast buiten zichzelf gebracht; want wéér zijn noch Ingrid noch Erwin gevonden onder de doden. 'Bedenk goed Sakser,' gromt Olaf bits, 'het waren Noren, stomme Noren best mogelijk, net zo stom als die halfzachte schoonzoon van me; maar Noren... dit schreeuwt om wraak!! En al staan er daar 10.000 Picten, de wraak van Olaf de Berenjager zullen ze proeven!!!'

De zeven krijgers zijn het er helemaal niet mee eens om Erwin in de steek te laten en na lang aandringen, stemt de jonge Noor er in toe om bij elkaar te blijven, desnoods tot het laatst...
'Maar bedenk,' waarschuwt hij grimmig, 'hoe dan ook wil ik me wreken op Camlech, waarschijnlijk kost me dat het leven; daar heb ik vrede mee, want – hier hapert zijn stem even – Koning Eric zal dan weten, dat zijn zoon geprobeerd heeft nog iets goed te maken. Blijven jullie bij mij, dan wacht jullie misschien hetzelfde lot.'
Maar de Noren blijven bij hun besluit en zo gaan de acht op weg... Acht, die de strijd aandurven tegen duizenden... Het begint te schemeren en gebruik makend van iedere struik, iedere glooiing die het terrein biedt, naderen ze nog steeds onopgemerkt het kolossale Pictenkamp. In de beschutting van een groep donkere sparren laten ze de paarden achter en gaan te voet verder; iets wat Erwin kennelijk moeite kost maar hij uit geen klacht. Opeens maakt de jonge Noor een waarschuwend gebaar. Er bewoog iets... daar voor hem, bij het struikgewas... Dan ziet hij het weer; een hoofd... nog een... met een gehoornde helm op..., 'De Saksers,' fluistert hij zijn metgezellen toe. Het kleine troepje zit half voor het oog verborgen in een ondiepte aan de rand van een bosje. Erwin telt er zes, hun paarden ziet hij niet; ook de Picten die hen vergezelden en de gevangen Artor ontbreken. 'Ze wachten kennelijk op iets of iemand,' fluistert Guttorm naast hem. 'Dat denk ik ook,' knikt Erwin met flikkerende ogen. 'En nou schiet me opeens een geweldig plan te binnen, als we snel handelen kan het lukken. Luister!!'

Weinig op hun gemak zit het groepje Saksers bijeen in de droge rivierbedding, terwijl de duisternis snel invalt. 'Nou,' gromt er een, 'hoe lang zitten we hier nog, ik vertrouw het niet... Die Brit Artor hebben ze ingepikt, onze paarden meegenomen, wie weet wat ons boven het hoofd hangt...' Er hangt hun inderdaad iets boven het hoofd, maar dat nadert uit een andere hoek... 'Zo meteen vergeten ze ons,' grapt een tweede, maar geen van zijn makkers gaat er op in. ''t Is gek,' mompelt de eerste weer, 'hoorde ik daar wat?' Hij wil zich omwenden om over de rand van de greppel te kijken, maar op hetzelfde moment botst een grote kei hem tegen de schedel en gelijktijdig worden de totaal overrompelde Saksers bedolven onder een aantal zwijgende gedaanten. De overval komt zo onverwachts en meedogenloos dat de Saksers nauwelijks een kik kunnen geven, een paar proberen zich te verweren, maar hun aanvallers geven hun geen schijn van kans en het hele groepje is overmeesterd voor er tien minuten verstreken zijn. Terwijl zijn Noren volgens het tevoren besproken plan zich haasten de tegenstanders in het bosje te slepen, komt Erwin, die aan het 'gevecht' niet heeft meegedaan, tevoorschijn. 'Wapens en kleren omwisselen,' fluistert hij met een zenuwachtige blik in de richting van het Pictenkamp... Tot zover is het goed gegaan maar ieder ogenblik kunnen ze gestoord worden door de Picten en dan moeten ze gereed zijn... Voor het volgende deel van het doldrieste plan...

En weer zit een groepje van zes Saksers landerig bijeen in de greppel. Het is inmiddels donker geworden en dat is maar goed ook, want nu is het moeilijk vast te stellen, dat deze zes Saksers niemand anders zijn dan Erwin met vijf van zijn Noren. Zij voelen zich evenwel precies zo weinig op hun gemak als voor hen de echte Saksers, die nu gebonden en met proppen in de mond, onder bewaking van de twee overgebleven Noren in het bosje liggen.
'Waar praten we over, als we in het Pictenkamp toegelaten worden,' fluistert Guttorm. 'Nergens over,' grijnst Erwin, 'als we tegenover Camlech staan handelen we, zoals afgesproken en als we niet tot Camlech toegelaten worden, houden we onze mond tot hij ons wel ontvangt...' 'Dat is hoog spel,' prevelt Guttorm, 'laten we nog even onze namen repeteren...' 'Pas op,' onderbreekt Erwin hem gespannen, 'daar zul je het hebben, die Pict daar komt geloof ik naar ons toe...' Ze schuiven hun helmen nog wat dieper over hun ogen en slaan de naderende Pict, die met de bedaarde pas van iemand die van zijn belangrijkheid goed overtuigd is, met spanning gade... Tot ze de man opeens vreemd zijn armen zien uitslaan... En het volgende ogenblik zakt hij als een blok voorover, uit zijn rug steekt een pijl...

Nog terwijl de Noren de Pict zien neervallen, weerklinkt een oorverdovend krijgsgehuil en in minder dan geen tijd, lopen de Picten in paniek door het eens zo vredige kamp. Geen wonder, want niemand verwachtte een aanval uit het Noorden... Overal klinkt het geluid van rennende voetstappen en als de Noren – die eerst zo diep mogelijk weggekropen zijn in een greppel – voorzichtig over de rand loeren, vangen ze ook een glimp op van de aanvallers, maar die glimp is genoeg om ze allen het angstzweet te doen krijgen. Noren zijn het! En aangezien Erwins troep niet meer bestaat, moeten dit Koning Eric's krijgers zijn... 'Nou zijn we er lelijk bij,' prevelt Guttorm, 'als die ons te pakken krijgen...' Hij maakt zijn zin niet af en dat is niet nodig ook, want ze snappen allemaal dat hen niet veel fraais te wachten staat. 'Het enige wat ik hoop,' fluistert Erwin, 'is dat die Picten flink op hun kop krijgen. Hoewel het jammer is, dat ons plannetje niet doorgaat nu, want hoe graag had ik zelf Camlech...' Hij duikt snel ineen wanneer een troepje Noren met brandende fakkels voorbij holt. 'Weg moeten we hier,' zegt een van Erwins mannen schor, 'als ze maar even hier in de greppel kijken of er misschien Picten verborgen zitten... Ik geloof overigens dat Camlech en zijn bende er lelijk van langs krijgen,' grijnst Guttorm en Erwin knikt, maar hij vraagt zich bezorgd af, wat het lot van Artor is...

Artor die ook in dat Pictenkamp is. Een kleine troep Picten vlucht weg naar het zuiden; een enkele gedaante rent hun richting uit. 'Let op.' snauwt Erwin, 'die komt in ons greppeltje schuilen...' De Pict komt dichterbij en dan slaakt Erwin een doordringende kreet... Het is Camlech...'

Van opwinding en woede weigeren Erwin's benen bijna dienst, als hij uit de greppel klautert, om zijn aartsvijand te lijf te gaan, maar deze wacht daar niet op, hij wendt zich met een schichtige blik naar het brandende kamp om, en vlucht verder de vlakte in. Achter hem kruipen de zes Noren uit de greppel en op Erwin's roepen verschijnen ook de twee man die ter bewaking bij de Saksers in het bosje gebleven waren. Zijn hele omgeving vergetend stormt Erwin voor zijn mannen uit. Hij voelt geen vermoeidheid en geen pijn meer, alleen nog maar het verlangen Camlech, de Pict, te pakken te krijgen. En terwijl de Noren zo achter elkaar voortbolderen, trekt hun geschreeuw de aandacht van Olaf de Berenjager, die briesend rondspeurt naar hier en daar verborgen Picten. 'Daar gaat nog een stelletje mannen,' schreeuwt hij verhit en als een oude kudde runderen dendert het groepje Noren achter hun opgewonden aanvoerder aan... achter Erwin en zijn Noren aan... achter Camlech aan...

Ongewapend als hij is zit er voor Camlech weinig anders op dan de wijk te nemen. De troep Noren nog steeds voorafgegaan door Erwin, jaagt met de wapens in de vuist achter hem aan, en dáár achter verschijnen de eerste krijgers van Olaf de Berenjager, die in de verste verte niet weten WIE ze daar wel aan het achtervolgen zijn. Het kan niet uitblijven of Erwin moet zijn bezeten krachtinspanning bezuren. Woedend om zijn eigen onmacht, verzet hij zich taai tegen de uitputting die hem dreigt te overmannen..., maar dan stort hij neer. Geschrokken houden de overigen de pas in. 'Ga door,' schreeuwt Erwin vertwijfelt, 'laat hem toch niet ontkomen, jullie idioten... Ik red me wel. Toe kerels, grijp Camlech voor hij ontkomt... Mooiere kans krijgen wij nooit...' Nog aarzelen de anderen, maar Olafs bende komt snel dichterbij en bang dat die Noren wraak zullen nemen op de weerloze Erwin, scharen ze zich op een teken van Guttorm met de wapens gereed, rond hun gevallen aanvoerder. En terwijl het groepje Noren door het andere omsingeld wordt, verdwijnt Camlech ongestoord als een schaduw in de nacht...

STRIPSCHAPSPRIJS 1978 VOOR MARTIN LODEWIJK

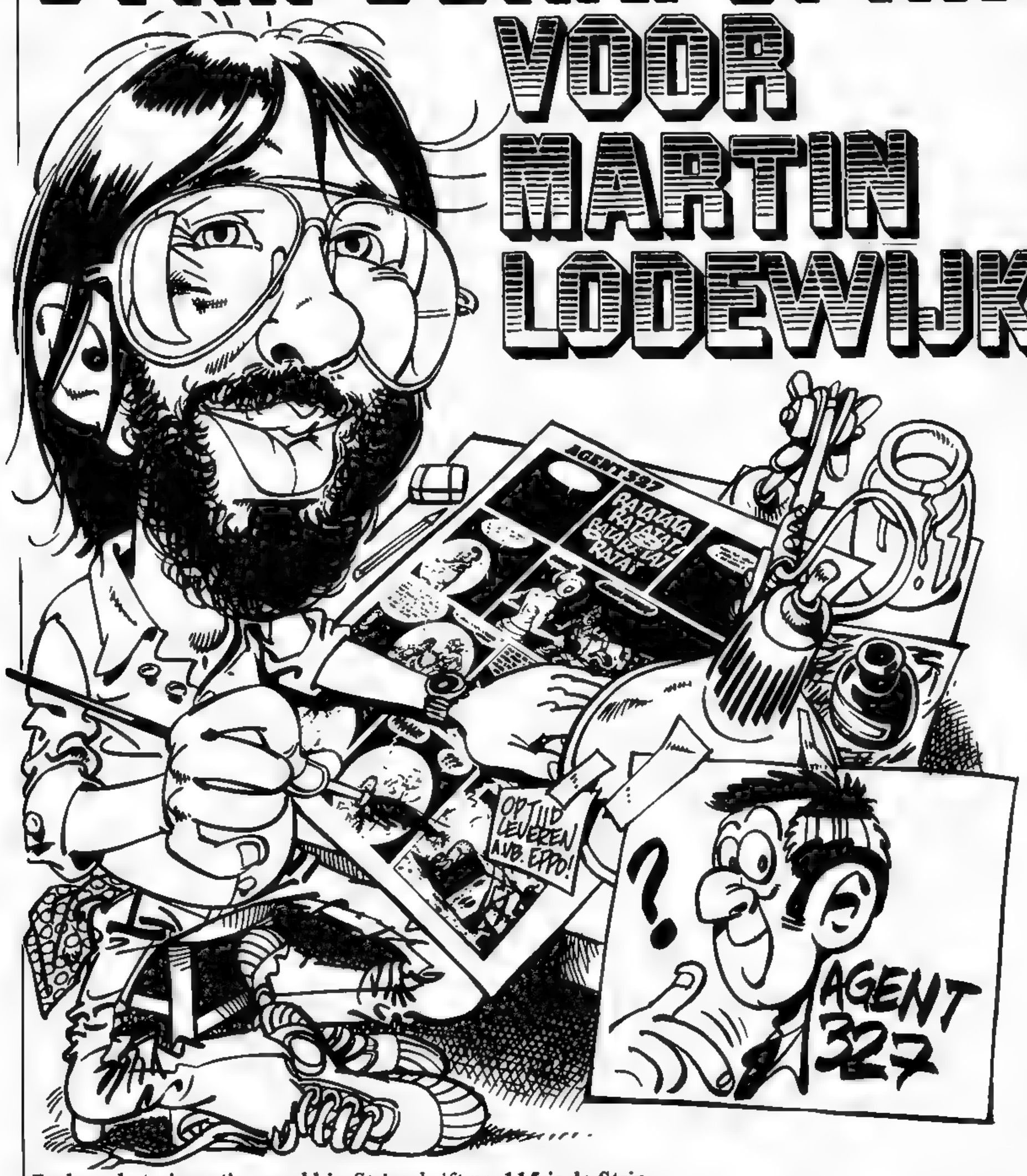

Zoals op het nippertje gemeld in *Stripschrift* nr. 115 is de Stripschapsprijs 1978 op advies van P. Hans Frankfurther, Lo Hartog van Banda, Kees Kousemaker, Hans G Kresse en Rob Richard toegekend aan de tekenaar/scenarist Martin Lodewijk. De versierselen aan deze onderscheiding verbonden werden hem op 30 september in de aula van het Rotterdamse Marnix Gymnasium en plein public overhandigd door Stripschapvoorzitter Wil Soyer. Via *NRC/Handelsblad* (2-10-78) konden we uit de mond van de zeer vereerde Lodewijk optekenen dat hij zijn onderscheiding ziet als 'de P.C. Hooft-prijs van het stripwezen'. Komplimenten over en weer dus, want de tekst op de ruim uitgemeten oorkonde die hem bij deze gelegenheid overhandigd werd luidt als volgt:

HET STRIPSCHAP verleent,
op voordracht van de Commissie Stripschapsprijs 1978,
aan de heer MARTIN LODEWIJK,
de Stripschapsprijs 1978,
wegens zijn bizondere bijdrage aan het Nederlands Beeldverhaal.

Deze prijs moge worden beschouwd als een blijk van hoge waardering van de grote schare bewonderaars voor zijn kreatieve arbeid als tekenaar/scenarist van de humoristische avonturenstrip Agent 327, alsmede als scenarioschrijver voor de strips Johnny Goodbye en Bernard Voorzichtig.

Aan het toekennen van deze Stripschapsprijs ligt mede ten grondslag het inspirerend voorbeeld dat Martin Lodewijk gaf aan nieuwe Nederlandse striptekenaars in de bloeitijd van de Pepstal (1966-1972) en tevens nog geeft als mede-redakteur vanaf het begin (1975) aan het stripblad Eppo.

Met de aantekening dat vermoedelijk onopzettelijk Lodewijks scenariowerk voor de strip *Storm* (Don Lawrence) in deze sjieke

door Har Brok/ Rob van Eyck

tekst ontbreekt, beperken we ons hier verder tot Martin Lodewijks komplete bibliografie. De Stripschapsprijs is immers toegekend op grond van zijn oeuvre en méér geïnteresseerden kunnen met vrucht het zojuist verschenen interview met Lodewijk raadplegen in *Beeldspraak* van Rob van Eijck (Breda 1978, blz. 38-49).

BIBLIOGRAFIE

Babel en Knetterton 1957
als tijdschrift met komplete verhalen van 16 pagina's
2 verhalen.

Ruimtevaartverhalen 1957/1958
als tijdschrift met komplete verhalen van 32 pagina's
1 De heersers der aarde
2 De prooi van de zon
3 Gevaar op Venus
4 Dood bij aardeschijn
5 Schipbreuk in de tijd
6 Verschrikking op Altair IV
7 Het heelal van de angst
8 Kidnappers in de ruimte
9 De dag dat de aarde trilde
10 De man van staal

Arent Brandt 1958
als tijdschrift met komplete verhalen van 24 pagina's
1 In de schaduw van het schavot
2 Muiterij op de Hell's Gate
3 De verrader
4 De broeders van de kust
5 Jungle drums
6 Goudkoorts
Beide laatste titels onder de serienaam 'Captain Kidd'

Frank de Vliegende Hollander 1959 in het Parool

Agent 327 vanaf 1966 in Pep
verhalen van vier pagina's
1966: 21, 28, 32, 39, 46, 50, 53
1967: 07, 12, 19, 27, 28, 34, 43, 52
1968: 48, 49, 50, 52
1969: 32
1972: 34
vervolgverhalen:(vanaf 4 in Eppo):
1 De stemkwadrater /44 6823-6843 Album GP 1970
2 De leeuwenkuil / 44 7011-7032 Album Overon 1973
3 Waar twee ruilen /15 7240
4 Dossier Heksenkring/22 7501-7511
5 Dossier Onderwater/22 7620-7630
6 Dossier Zondagskind/44 7706-7727
7 Dossier Zevenslaper/46 7747-7805, 7808-7819

Johnny Goodbye vanaf 1966 in Pep
tekst van Martin Lodewijk, tekeningen van Dino Attanasio.
1 Gangsters in Chicago /44 6912-6922 Album GP 1970
2 De Stille Ster / 44 7001-7022
3 De Barkerbende /44 7027-7045
4 Contra Fiddles Paganini / 44 7113-7123
5. De terugkeer van Al Capone /44 7153-7217
6 De peetmoeder / 22 7501-7511
7 De straatvechter /44 7631-7652
Deze laatste twee verhalen in Eppo.

Bernard Voorzichtig in 1972 in Pep. Tekst van Martin Lodewijk, tekeningen van Daan Jippes.
1 Twee voor thee /44 ·7233-7252

Storm in 1977 in Eppo. Tekst van Martin Lodewijk, tekeningen van Don Lawrence.
1 De laatste vechter /44 7741-7812

Diversen in Pep
Heb je wel gehoord van de zilveren vloot /4 6814
Pepspotter: Een gekwetste bevolkingsgroep / 1 7036

RARE JONGENS

Zijn ze daar in Frankrijk nu helemaal GEK geworden? Verbieden ze verdomme eerst in augustus de verkoop van AH!NANA aan minderjarigen (met als gevolg dat het blad niet meer in stationskiosken of op vliegvelden verkocht mag worden) en dan, in september bepalen ze dat *Pilote, à suivre, B.D., Metal,* en nog wat van die bladen geen *tijdschriften* meer zijn.

Geen tijdschriften meer?
Tja, in Frankrijk bestaat er een commissie van oude, onwijze mannen die de *Commission Paritaire des publications et des agences de presse* heet. Deze commissie bepaalt of een drukwerk nu wel of niet een tijdschrift is. Ben je een tijdschrift dan ben je daardoor vrijgesteld van BTW, bij de inkoop van papier, druk- en bindkosten enz. en bovendien val je voor de verzending in een goedkoper posttarief.
Ben je geen tijdschrift, dan moet je opeens wel die 17,6 procent BTW betalen. Voor de meeste bladen is dat een regelrechte doodklap. De bladen worden te duur, abonnementen per post zijn bijna onmogelijk.

De officiële reden die de commissie opgaf voor *Pilote* is dat het blad een reglement overtrad, dat bepaalt dat stripbladen voor volwassenen voor 50% moeten bestaan uit tekst. *Wat zijn we dan aan het maken?* vraagt hoofdredacteur GUY VIDAL zich vertwijfeld af in een vlammend redactioneel van het oktobernummer (no. 53):
Wie bepaalt wàt de manier van uitdrukken is? Zijn strips dat niet? En de fotografie dan? En de televisie-journalistiek.... wat is dat? Als wij door middel van strips, tekst en tekeningen de martelingen in Argentinie willen behandelen ten tijde van de wereldkampioenschappen voetbal, wat doen we dan? Geven we informatie, bedrijven we journalistiek of maken we geitekaas? Als Christin samen met Bilal het verhaal 'Les phalanges de l'ordre noir maakt over een zeker soort fascisme in het Europa van nu, dan vertellen ze een verhaal over het nu! Ze zijn bezig met de aktualiteit!
Rare jongens, die Fransen, om maar eens iets uit één van de populairste Franse stripverhalen te citeren. Het is niet duidelijk, wat er nu verder gaat gebeuren. Is er een mogelijkheid om tegen deze beslissing in beroep te gaan? Vast wel. We houden u op de hoogte.

Nog even wat over *Pilote.* In nummer 52 (van september) begon een nieuw verhaal van Bilal en Christin. Een fantastisch verhaal over sluimerend fascisme in Spanje. In ditzelfde nummer startte een nieuw verhaal van Hugo Pratt *A l'Ouest de L'Eden.* Een verhaal à la de 'Woestijnschorpioenen'. Genoeg.
Weinig nieuws over stripalbums of bladen deze keer. u moet het doen met bovenstaande sombere inleiding en onderstaande boekbespreking.

Hans Frederiks

mensuel **pilote**

N'EST PLUS UN JOURNAL!

A la mi-septembre nous apprenions que Pilote avait ete radie de la Commission Paritaire des publications et des agences de presse.
Cette radiation - qui n a ete precedee d aucun avertissement, d aucune mise en garde et qui a ete prononcee sans que nous soyons entendus - va augmenter nos frais dans des proportions telles que si cette mesure n est pas rapportee, nous serons obliges de cesser de paraitre. Car il s agit, en fait, d un assassinat par le fric
(suite page 83)

Geen tijdschrift meer?

ANGST
VAN CHANTAL MONTELLIER

Ik wilde dat ik net zo'n triomfantelijk tekstje voor Chantal Montellier's album *1996* kon schrijven als uitgeverij Espee in haar aankondiging voor het eerste in Nederland te verschijnen album van Claire Brétécher: *'triomfantelijke opmars, rechten voor Nederland, Nieuwe Revue. . .'* Maar vooralsnog zal *1996* niet voor deze datum in ons land uitkomen.
De Franse vakbladen zijn er laaiend enthousiast over en Philippe Druillet en Jacques Lob noemen het nu al hun favoriete stripalbum.
Wie is deze tekenares waarvan slechts enkele vage foto's in omloop zijn?

Vage foto's in omloop

Ze is oorspronkelijk begonnen als schilderes en deed zes jaar kunstacademie in Saint-Etiene. Net als zoveel andere kunstenaars in dit soort stadjes voelde ze zich geïsoleerd en daarom vertrok ze naar Parijs. Hier had ze enkele exposities.
Op een gegeven moment had ze het gevoel dat ze niet veel verder kwam met het schilderen. Ze begon aan een aantal tekeningen met de bedoeling ze uit te gaan geven. Ze ging op bezoek bij Eric Losfeld (uitgever). Hij had wel interesse, maar er was geen konkreet resultaat. Daarna ontmoette ze Alain Scoff, die het stuk *J'ai confiance en la justice de mon pays* geschreven had. Hij vond haar tekeningen mooi en stelde voor om een stripverhaal te gaan maken, naar een scenario dat hij al had liggen. Dat verhaal verscheen in '74 in *Charlie.* Daarna begon ze voor *L'Humanité Dimanche* te tekenen. In de herfst van '76 ontmoette ze Jannick Dionnet die een stripblad volgetekend door vrouwen wilde beginnen. Ze was onmiddellijk enthousiast want ze vond zelf al een tijd dat vrouwen zo weinig mogelijkheden hadden om zich via strips uit te drukken. Zo ontstond AH!NANA.

Via AH!NANA raakte ze betrokken bij de Humanoïdes Associés. Ze tekende voor elk nummer van AH!NANA een aflevering van *Andy Gang* een strip met een smeris in de hoofdrol, en voor *Metal Hurlant* ging ze de strip *1996* tekenen.
Deze strip begon in eerste instantie met korte afgeronde één-pagina verhaaltjes. Later kwamen er drie-pagina verhalen met tenslotte een vervolgstrip van 40 pagina's. Deze verhalen zijn nu in albumvorm verschenen.
De thema's van de strips zijn zeer geënt op Kafka of Orwell: zeer sombere toekomstvisies. Het leven in *1996* is niet erg vrolijk: Big Brother is watching. Het centrum voor ideologische heropvoeding werkt op volle toeren, desnoods met operaties. Op straat niet buiten het bereik van de Kamera lopen! Fabriekssluiting? Arbeidersdesintregratie!
Alle angsten die je voor de toekomst kan hebben worden hier doeltreffend in beeld gebracht, het blijft steeds bloedserieus, ze relativeert weinig! Een nachtmerrie-achtige toekomst. Het wordt zeer sober en helder in beeld gebracht. Ze heeft een beetje een stijve manier van tekenen; vette stevige lijnen. Een beetje zoals Guy Peellaert (*Pravda*) tekende, maar dan niet zo vrolijk.
1996, een boek dat niemand onberoerd kan laten.....

1996, Chantal Montellier
uitgave Les Humanoïdes associés
prijs in Nederland f 25,60

Hans Frederiks

love me. . .hold me

TU PARS ?

OUI, JE VAIS Y ALLER...

NE RENTRE PAS TROP TARD, JE M'IN_QUIÉTERAIS ...

ET SOIS PRUDENT!

MAIS OUI, À CE SOIR.

OÙ ON VA ?

AU LAC ?

OK! IL PARAÎT QU'IL EN VIENT BEAUCOUP EN CE MOMENT !

OK !.. ALLONS_Y !

...Love me, hold me, love me, hold me, I'm free any old time to get what, I want I'm...

I'm free to choose who I see any old time... I'm...

free...

BEAU COUP DE FUSIL, NON ?

PAS MAL... PAS MAL

T'ES DRÔLE_MENT DIFFI_CILE...

UN PEU MAIGRE POUR MON GOÛT, LA VOLAILLE !

HiHiHi

ECT.. ECT..

HEY! C'EST UNE FEMELLE!

SPECIALE UITGAVEN
Postbus 11335, 1001 GH
Amsterdam
Ledenservice: Ruud Booms

Parbleu een rektifikatie

Even een puntje van orde (sic!). Het Stripschap geeft aan zijn leden 10% korting op de albums en niet zoals onze goede uitgever in *Stripschrift 115* heeft vermeld 40 %. Fout, fout.

Praw, nog een rektifikatie

Uitgeverij Oberon heeft m.i.v. de albums 25 en 26 (zwart/wit) de prijzen verhoogd van f 5,25 naar f 5,50.
Dat betekent dat u om in het bezit te komen van deze albums f 11,– (leden 10% korting) dient over te maken op de postgirorekening van Het Stripschap.

DRUKWERK

Bij deze bezige Uitgeverij is onder de subtiele titel 'Wie zeurt, krijgt een beurt' een brok nostalgie naar de zeventiger jaren verschenen. Voor dit stuk informatie zorgden Elsa Botenbauwer en Molly Moff, terwijl Harry Buckinx zorgde dat het geheel een strip werd. Keurig verzorgd met een harde 4-kleuren omslag kost het boekwerk f 16,50 (leden 10% korting).

Elsa Botenbauwer en Molly Moff
WIE ZEURT KRIJGT EEN BEURT
OUDE EN NIEUWE AVONTUREN VAN
Elsa Botenbauwer
en Molly Moff
Een GRUWELIJK tijdsbeeld van de VROEGE Jaren Zeventig
DRUKWERK

SOCIALISTIESE UITGEVERIJ NIJMEGEN (SUN)

Verschenen als Supschrift 132 *Hoe lees ik Donald Duck* in het Chili van Allende geschreven door Ariel Dorfman en Armand Mattelart en vertaald door Arie Sneeuw.
De auteurs proberen duidelijk te maken dat zij dit boek geschreven hebben 'als een indringende kritiek op de heilige koe van de kindercultuur: DE DISNEY-MYTHE'.
Om te weten te komen of Donald Duck aan de macht komt en wat Kwik, Kwek en Kwak in Vietnam hebben uitgevoerd kunt u dit boek voor f 15,– bestellen bij Het Stripschap (leden 10% korting).

Bovengenoemde uitgaven kunt u bestellen door overmaking op postgiro 3291121 tnv Het Stripschap, Speciale Uitgaven, Postbus 11335, 1001 GH Amsterdam.

Ruud Booms

IN 1979 ELKE MAAND EEN STRIPSCHRIFT!!!

Aan de abonnees, leden abonnees en andere lezers van ons blad.
Op 1 januari 1975 gingen wij enthousiast met uitgeverij Thespa in zee en werd een overeenkomst aangegaan voor het uitgeven van Stripschrift.
Dankzij de hulp van Ger van Wulften verschenen in 1975 in Stripschrift komplete nieuwe strips van Dick Matena, Uco van Egmond, Willy Lohmann, Aart Clerkx en Daan Jippes.
In 1976 bracht Stripschrift speciale nummers uit zoals Auto in de strip, Bert Bus, Weekblad Robbedoes, een Riddernummer en als hoogtepunt een Disneynummer met de strip Mickey in Wereldoorlog 2. Verder werden indexen van Stripschrift 1973-1975 en Robbedoes 1938-1976 gepubliseerd.

In 1977 ontstond een kentering in de regelmatige verschijning van Stripschrift. Vele, vele telefonische en schriftelijke klachten van abonnees, adverteerders en handelaren kregen wij te verwerken. De nummers, die verschenen waren desondanks van kwaliteit, Tigrië specials, Strips in de 30-er jaren, terwijl vanaf Stripschrift 100 met een 4-kleuren cover kon worden begonnen. Met dit mooi 4-kleuren cover kwamen sublieme nummers van Joost Swarte, Edgar P. Jacobs, Donald Duck en Hugo Pratt van de persen rollen.
Begin 1978 werd het duidelijk, dat er geen verbetering in het onregelmatig verschijnen te verwachten was. Op de Algemene Ledenvergadering in Arnhem van 22-4-1978 werd derhalve aan het bestuur van Het Stripschap opgedragen naar een andere uitgever om te zien. Als gevolg hiervan werd de overeenkomst met Thespa opgezegd en eindigde deze per 31-12-1978.
Hoewel Thespa kontraktueel de jaargang vol diende te maken, konden wij géén garantie van Thespa krijgen, dat de resterende nummers 116 en 117/118 op korte termijn zouden verschijnen en werd het kontrakt per nummer 115 beëindigd.
De jaargang 1978 eindigt derhalve met nr. 115 'Strips en Politiek'.
Voor 1979 is een kontrakt afgesloten met Vonk/Uitgevers B.V. Deze reeds 77-jaar oude gerenommeerde onderneming met 50 man personeel zal in het vervolg garant staan voor een regelmatig verschijning op technisch evenhoog niveau.
Al diegenen, die geabonneerd waren voor 1978 hebben echter nog 3 nummers tegoed. Het doet ons genoegen dat Vonk/Uitgevers deze 3 nummers in 1979 allereerst wil uitgeven en krijgen alle abonnees van 1978 deze eerste 3 nummers van 1979 toegezonden als kompensatie voor de 3 ontbrekende nummers van 1978.
Het eerste nummer 116, het januarinummer van 1979 heeft u thans in uw handen, het februarinummer wordt een dubbelnummer 117/118.
Vanaf het maartnummer 119 gaat dan pas het nieuwe abonnement in en doet het ons genoegen te kunnen mededelen, dat **de abonnementsprijzen voor dit nieuwe abonnement gelijk zullen blijven aan 1978.**
Vanaf maart zullen dit jaar nog 12 nummers verschijnen, te weten 8 normale nummers en 2 dubbelnummers. In 1979 zullen derhalve 15 nummers verschijnen, 9 normale nummers en 3 dubbelnummers, zodat **er elke maand een Stripschrift zal zijn.**
In dit eerste door Vonk/Uitgevers uit te geven nummer willen wij allereerst onze dank uitspreken voor de mensen van Thespa, Cees Smook en Thea Spanjer, waarmede wij 4 jaar hebben samengewerkt. Het technisch kwalitatief hoge niveau hebben wij aan hun te danken.
Ook gaat onze dank uit naar de redaktieleden Hans v.d. Boom, Kees de Bree, Har Brok, Rob van Eijck, Hans Frederiks, Wim van Helden, Nico Noordermeer en Martin Wassington alsmede de overige vaste en losse medewerkers, die ondanks de slechte verschijningsfrequentie toch zodanig gemotiveerd bleven, dat de redaktionele inhoud op het bekende hoge peil bleef, waardoor in 1978 zulke fantastische nummers als Kapitein Rob, Franka, Stripprodukties, Strips en Politiek en The Spirit tot stand kwamen.
Als laatste en meest belangrijke danken wij echter de abonnees en andere lezers, die ons in massa trouw bleven en hun ergenis vergaten, zodra er een nummer van Stripschrift in hun bus rolde. Wij zullen deze trouw niet vergeten.
De toekomst tenslotte, ziet er zeer rooskleurig uit en zien wij vol vertrouwen de prestaties van de mensen van Vonk/Uitgevers B.V. tegemoet en **zal er in 1979 elke maand een Stripschrift zijn.**

Het bestuur van Het Stripschap
Wil Soyer, voorzitter; Hans Stoovelaar, secretaris; Theo van Anraad, penningmeester; Ruud Booms, ledenservice; John Willemse, evenementen

Op **zaterdag 15 striptember 1979** zal de 11e Dag van het beeldverhaal ge-

Dronten

houden worden, 'De Meerpaal' in Dronten zal het centrum zijn voor de Stripboekenbeurs, Stripboekenruilbeurs, Stripschapprijsuitreiking, Forum en gesprekken met Striptekenaars, Film, Dia's enz. enz. De 11e Dag zal in het teken staan van 150 jaar Kuifje, 200 jaar 'Casterman'. Meer nieuws volgt.

Vul dan deze bon in en knip hem uit. Opsturen aan Stripschrift, antwoordnummer 420, Zeist (postzegel plakken hoeft niet).

Ja, ik neem een abonnement op Stripschrift, voor één jaar, en ontvang alle nummers van 1979.

naam: _____

adres: _____

postkode: _____

plaats: _____

handtekening:

_____

hier afknippen

EEN MAN EEN AVONTUUR

HUGO PRATT

DE MAN VAN CARAÏBEN

ZINGT NU MET ZANG VAN BLIJDE TONEN

Hé, die stripmensen lachen om uw eventuele economische crisis hoor meneer Van Agt!
Nauwelijks is Prinsjesdag voorbij met geruststellende berichten van uw vriendenclubje voor de ondernemers of pang daar brak het particulier initiatief al los. Daar verschijnt er bij Drukwerk een nieuw blad *Talent* voor f 7,–, daar gooit Espé er bij *Gummi* even f 2,– op, hatsikidee!, en verderop vinden de Belgen dat wij de zaken te sloom aanpakken en komt Ciso-Stripgids uit voor een prijs van f 14,– (ja, veertien gulden, geen franken stomkop) kanonnenpoepie, dat is pas professioneel.
We zitten toch in het pakhuis van Oom Dagobert dus grabbelen en kopen maar jongens!
Toch maar meteen even de brandverzekering verhogen, anders zien we nog mooi met enkele vlammen onze hele investering in rook opgaan.
Zijn ze nou helemaal belazerd? En die Matla dan, die mag wel uitkijken met zijn katalogus, die zal maandelijks moeten verschijnen, anders moet Panda straks nog alles onder de prijs van dat moment verkopen.
Wie had dat durven dromen, ha, ha, ha!
Hoe moeten nu onze nieuwe oplettende lezertjes, alsmede studenten, aan de wonderbaarlijke beeldenreeksen van de geestelijke vaders komen?
Yeach! Yeach!
Bah! Of moet iedereen soms zo snel mogelijk professor-meester-doctor worden, of direkt maar zwart gaan werken?
Tja, wie te dom is of te eerlijk om dat te doen, moet maar van een man, vrouw, kinderen of auto afzien, hoor!
In ieder geval pleit alles weer voor een stripsupermarkt van Het Stripschap, waar alles met korting tegen gehalveerde prijzen kan worden gekocht want dit is bestiaal! En zullen de handelaren de paar grijpstuivers op deze uitgaven echt missen? Kijk, daar heeft men weer zoiets: een voormalig antikwaar op het stripoorlogspad. Met de Matla-katalogus in de hand moet hij zich wat hooggenoteerde onuitgegeven strips hebben uitgezocht of zou hij een monsterverbond hebben aangegaan met die verderfelijke Belg met zijn cowboycot-hoed?
Want verdomd als het niet waar is, daar heb je *Pom en Teddy voor de camera* in zwart-wit, voor een prijs van negentiengulden-negentig (f 19,90), en dat terwijl ik een kleurentoestel heb en mijn kijkgeldverhoging al ruimschoots betaald heb!
Kelere jongens dat kan niet meer hoor, waarom moet zoiets nou in 'hard-cover-edition', wie is daarmee gediend? En dan weten we best dat het om een kleine oplage gaat hoor, maar hoe kunnen we nu *Jari na zijn eerste doelpunt* gezellig ontvangen als de kachel uitmoet? Of is het wachten soms op *De Erfenis van Jari*?
Het moet toch wel anders kunnen gezien de *kleuruitgaven in harde kaft* van Tijdschriftenhandel Noord en *de zwart-wit uitgaven* van Oberon BV, tenslotte als daar een bladmanager alleen al naar een album kijkt wordt de produktie twee keer zo duur!
Zeg zullen we al die bladen waar al die mensen zich voor nop een ongeluk aan werken, zoals De Vrije Balloen, Stripofiel en Stripschrift, maar ineens op f 49,95 zetten dan zijn we de trent voor, het publiek schijnt toch alles te slikken!
Dan kunnen de gezamenlijke redacties ook eens een keertje de bloemetjes buiten zetten in Torremolinos!
Olllléééé, roept u maar!
WAM! WAM!

STRIPSCHRIFT 117/118
brengt u o.m.:

***Blanc-Dumont**
***Jijé**
***Jerry Spring**
***Paulus de Boskabouter**

uitverkocht

FANZINES EN MAGAZINES

door Martin Wassington

STRIPS

Strips is behalve de titel van een handboek over het beeldverhaal dat geschreven door redacteuren van uw onvolprezen Stripschrift weldra door Oberon B.V. voor een aantrekkelijke lage prijs op de markt zal worden gebracht, de titel van een stripfanzine.
Strips dus, ging een jaar geleden in Nieuw-Zeeland van start onder de bezielende leiding van Rollo TReadway en Colin Wilson. Het is sindsdien een veelbelovend tijdschrift over strips geworden. Niet zo zeer door baanbrekende artikelen, er bestaat nog nauwelijks een stripcultuur daar, als wel door de opgenomen strips.
De teksten bestaan nog vooral uit weinig diepgravende interviews, boekbesprekingen en typisch op de verzamelaar gerichte informatie. Maar sinds onze medewerker Eric Hoek in Nieuw Zeeland zo succesvol boomgaarden bewerkte, lijkt de redactie ook het oog te richten op Europa. Het is echter niet te hopen dat het uit Phenix (Stripschrift?) overgenomen interview met Giraud uit 1970, maatgevend zal blijken voor de actualiteit van die inte resse.
Wat de strips betreft, toont 'technisch redakteur' Wilson aan prima te kunnen tekenen, al zal hij nu wel heel snel de *Maroto, De La Fuente, Corben Claeys* en *Moebius* invloeden uit zijn werk moeten bannen of moeten sublimeren tot een eigen stijl.
De tot nu toe verschenen acht nummers weerspiegelen de hobby's van de redakties: science-fiction, fantasy en sex.
Wat dat laatste betreft lijkt Barry Linton de underground ontdekt te hebben in zijn wip-strip met harde tepels en pik-tussen-de-rits humor en tekent Joe Wylie de *wèl* met Tante Leny kwaliteit overeenkomende avonturen van Maureen Cringe.
Engels, ook Nieuw-Zeelands, is een makkelijke taak en het blad is verkrijgbaar bij veel stripspeciaalzaken in Nederland voor een prijs van f 2,–; proberen is dus alleszins de moeite waard.
Verdere informatie over Strips: Ron Foort, Postbus 649, 1180 AP Amstelveen.

BILD & BUBBLA

Bild & Bubbla dat voorheen door het leven ging onder de titel THUD is het vier maal per jaar verschijnende blad van SERIE FRAMJANDET het Zweeds Stripschap. Dankzij een bijgevoegde Engelstalige summary zijn we nu ook in staat te onderscheiden wat het fraai verzorg de tijdschrift inhoudt. Wat no. 2 van dit jaar aangaat betekent dat: een artikel over de subsidiering van literatuur en lectuur die in Zweden evenals in Nederland broodnodig blijkt om op stripgebied tenminste nog enig tegengas te kunnen geven tegen de onbeperkt binnenstro mende (goedkope) buitenlandse produkties. Hoe mooi zou het zijn als dat in Nederland ook van de grond kon komen. Of zou dat als protectionisme op verzet stuiten? Verder in B & B 'You draw as good as a man , een stripbelijdenis van een tekenares en Amerikaanse comics voor vrouwen, een combinatie van feministisch geweld en traditie, verder een uiteenzetting over kaders en vlakverdeling, aan dacht voor de start van een Zweedse vereniging voor Animatie en een pleidooi voor de opname van meer uren creatieve vakken in de lessentabel!
Bild & Bubbla, is een uitgave van Seriefrämjandet, Västmannagatan 48, S-113 25 Stockholm.
Lidmaatschap en abonnement: SKR 30.– per jaar.

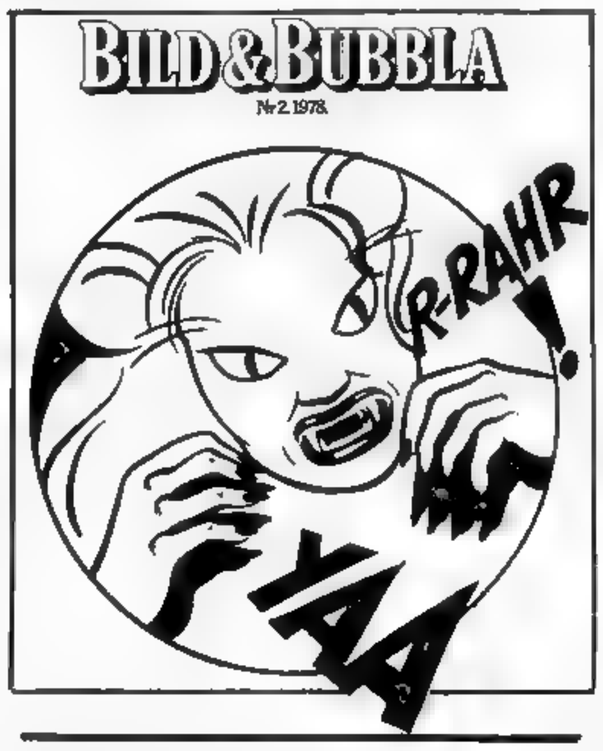

HOLLAND ANIMATION BULLETIN

Het oktobernummer (vijfde jrg. nr. 6) van dit blad is bijna uitsluitend gewijd aan Ottawa '78, het deze zomer gehouden animatiefilmfestival. Behalve aandacht voor de Nederlandse animator Niek Reus die er met zijn film *Jorinde en Joringel* een tweede prijs kreeg in de

categorie 'films voor kinderen', uitvoerig aandacht voor een andere winnaar: de Engelsman Bob Godfrey, notities bij het jureren door het Nederlandse jurylid Paul Driessen en beschouwingen van Börge Ring over het festival.
Verder goede berichten over de Australische animatiefilm, een universitaire opleiding voor animatie in Oakville bij Toronto en de moeilijkheden tussen de overkoepelende animatieorganisatie ASIFA en de Franse vereniging voor animatie AFCA.
Beweging dus genoeg in het tekenfilmwereldje. Berichten over komende tekenfilmfestivals nemen we uit het bulletin over:

FESTIVAL te LEIPZIG

De 21. Internationale Leipziger Dokumentar- und Kurzfilmwoche für Kino und Fernsehen vindt plaats van 24 november tot 1 december 1978. Dit festival heeft een belangrijke categorie voor animatiefilms. Inlichtingen: Komitee Internationale Leipziger Dokumentar- und Kurzfilmwochen für Kino- und Fernsehen, Christburger Strasse 38, 1055 Berlin, DDR. Tel. 4.39.19.02

ADA 78 te GRENOBLE

Dit is een nieuwe manifestatie geheel aan de animatiefilm gewijd. ADA is een afkorting van 'animation dessins animés'. Er worden geen prijzen uitgereikt, maar er worden veel films geprojecteerd in 41 programma's voor 2000 toeschouwers. Er is een expositie en een workshop onder leiding van de bekende Jean Allainmat. 1-15 december 1978. Inlichtingen: Manuel Otero, Cinemation, 14, avenue du Maine, 75014 PARIS, France, tel. 548.41.08.

FESTIVAL D'ANNECY 1979

Dit festival zal plaats vinden van 12-16 juni 1979. De naam Annecy is voor velen reeds een begrip geworden, zodat een aansporing om dit festival te bezoeken nauwelijks nodig is.

HOLLAND ANIMATION BULLETIN is een uitgave van de Nederlandse Vereniging ter bevordering van de Animatiefilm en verschijnt 8x per jaar. Secretariaat: Cornelis Kapsenberg, Kruisbeklaan 11, 2566 CL Den Haag.

TALENT

Onlangs verscheen het eerste nummer van Talent, visueel vakblad (!) gewijd aan lijntjes in de ruimste zin. Op het eerste gezicht een nog wat onoverzichtelijke combinatie van *Tante Leny's*-resten en het fraaie, maar onleesbare layout blad van Piet Schreuders *Furore*. Een blad Talent noemen en het dan vervolgens bijna geheel zelf voltekenen en schrijven, lijkt trouwens knap op hoogmoed, maar wellicht was dat voor het eerste nummer wel noodzaak. Maar laten we ons bepalen tot de inhoud: na een warrig redaktioneel en een ingezonden brieven-rubriek twee pagina's strips van Smeets en Geradts die behalve doet hunkeren naar de tijd dat Hergé zelf nog iets aan Kuifje deed ten overvloede de eeuwige belofte Smeets aantoont. Hopelijk weet iemand hem nog eens zo ver te brengen dat er af en toe een strip van enige omvang uit zijn handen komt.
De bespreking van *Crumb's Sketchbook* en het zeer oppervlakkige, dus volkomen overbodige interview van Noordhoek met Crumb, worden door de Amerikaanse meester zelf al het best getypeerd: 'Alles wat ik te zeggen heb staat in mijn strips, de rest is gezeur'. Het aardige is dat dat direkt ook al wordt bewezen in de herdruk uit 1975 *Zo gaat dat*.

Vervolgens zes pagina's Amerikaanse dagdromen van Piet Schreuders in de bekende zoekplaatjes-puzzle en hetgene dat deze eerste aflevering van Talent de moeite waard maakt: de terugkeer van Jan Zeiloor in *Ex Machina*, een met veel allure en zwier verteld verhaal van de schaakmachine, Evert Geradts op z'n best.
Een uitgebreide samenvatting van de heruitgegeven Fleischer Story van Leslie Carbage, twee pagina's akeligheden van Ciso-prijswinnaar Kamagurka en een veelbelovend verhaal van Ben Jansen completeren het geheel.
Maar de aangekondigde Pin-Up kalender met tekeningen van Clerkx, Pontiac, Jansen, Rijff, Smeets, Geradts, Noorda, Neary, Vanderloo, Brockerhof en Buckinx is de grootste vondst sinds de Stripkalender van Het Schap.
Met Talent dus (nog) niets nieuws onder de zon.
TALENT, visueel vakblad is een uitgave van Drukwerk, Amsterdam. Prijs f 7,– voor 68 pagina's.
Abonnement voor vier nummers f 25,– over te maken op postgiro 3124786 tnv Drukwerk, onder vermelding Talent m.i.v. nr. . . . .

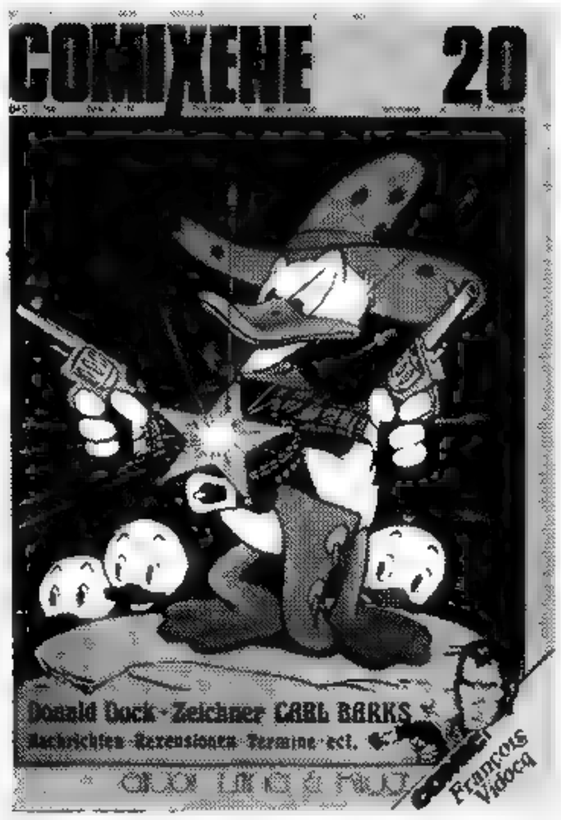

COMIXENE

Comixene, het tweemaandelijks verschijnende Duitse stripvakblad is hard op weg de jarenlange achterstand van de Duitsers op strippublikatiegebied weg te werken. Het blad heeft de 'Heimat-periode' naar het schijnt definitief achter zich, verzekerde zich van geschoolde medewerkers als Fuchs en zette een uitwisseling op gang met Stripschrift. Hoewel het blad vooral wat layout en konstante kwaliteit van de artikelen betreft nog veel verbetering behoeft ziet haar toekomst er in een stripontwakend Duitsland uitstekend uit.
Nummer 18 van maart/april jl besteedde aandacht aan Will Eisner en The Spirit met een interview, en een herdruk uit 1952, en bracht verder internationaal bekende rubrieken als ruiladvertenties, boekbesprekingen, een INCOS (Duits Stripschap) rubriekje, brievenrubriek en veel nieuws. Een artikel over The Shadow sluit het nummer af.
Nummer 19 juni/juli heeft als hoofdthema Westernstrips, met een uitgebreid hoofdartikel van Paul Burgdorf (lehrer an eine Hauptschule), beschouwingen over de opvoedkundige waarde van de Europese Westernstrips door uitgever Knigge zelf, aandacht voor Kresse's Indianen, een reprint van Al Crane van Lauzier en Alexis en een kennismakingsinterview met Morris. Verder vervolg herdrukken van The Spirit en de bekende rubrieken
Nummer 20 van aug/sept j.l. verscheen met een bekende omslag en uitgebreide interviews met Carl Barks en Disneyspecialist Dr. Horst Schröder, maar ook met kanttekeningen bij het gebruik van Disneyprodukten. Verder de strips in Japan; veel geweld en sex door Burgdorf en de inmiddels antieke Vater und Sohn-strip van Tesckow.
Meest opvallend natuurlijk de start van de herdrukken van Kresse's Vidocq. Het is wel even wennen hoor dat 'Verhaftung und Flucht'. In de gaten houden maar dat blad, ook al omdat de taalproblemen miniem zijn.
COMIXENE, das Comicmagazin is een uitgave van Edition Lehner & Knigge, Podbielskistrasse 29, D-Hannover – Abonnementen voor zes nummers ad DM 27.– via postrekening 32 72 80-301 te Hannover onder vermelding.

ROBBEDOES

Gaat het weer de goede kant op met het Robbedoesweekblad? Je zou het zo zeggen. Van Sirius is n.l. sinds 28 september j.l. (Robb. 2111) een nieuw Timoer-verhaal *De Huurlingen* opgenomen, en van George Mazure, een man die in eigen land nog steeds niet voldoende bekend is, (waarvoor de redactie van dit blad zich best mag schamen) startte in hetzelfde nummer de veelbelovende avonturenstrip rond de mecanien, Guy Martin, *Sahara*.
Verder natuurlijk als bekenden o.m. *De Blauwbloezen, Baard en Kale, Jess Long* en *Guust Flater*. Gauw dus maar weer even een abonnement in orde maken.
Robbedoesweekblad, abonnementen via postgiro 211714 tnv Uitg. Dupuis Sittard.
Kosten: Jaarabonnement f 62,40 (ongeveer de helft van b.v. een Haagse Post-abonnement en veel vrolijker, een half jaar f 31,20 en drie maanden f 15,60.

KUIFJE-WEEKBLAD

Kuifje weekblad van 26 september j.l. is gewijs aan het vijfentwintig jarig bestaan van de strip Chick Bill. Naast een inleiding, een stukje van Greg over de strip, en veel felicitatie tekeningen van o.m. Roba, Leloup en Morris, een verhaal van Chick Bill's verjaardag, een Chick BIll wedstrijd en poster en een knipoog van Ernst naar de populaire cowboy.

KUIFJE WEEKBLAD jaargang 33 nr. 39, f 1,35. Kuifje Nederland, VVC-Kuifje, Postbus 60, 3417 Montfoort.
Abonnementen: per jaar f 60,– per kwartaal f 15,50.

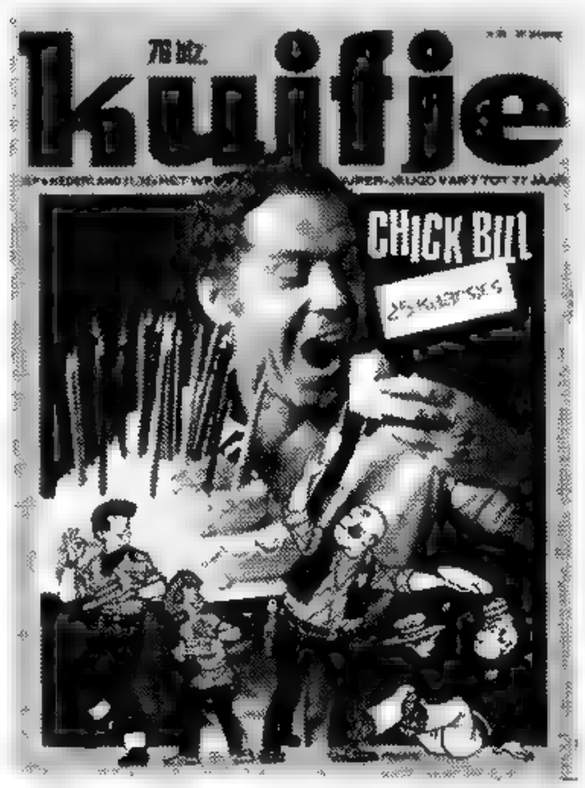

NIEUWS

Nieuwsredactie:
M.Wassington

UITGEVERIJEN

HELMOND B.V.

Op veler verzoek een overzicht van de uitgebrachte albums van deze uitgeverij over de afgelopen periode *Dan Cooper*. De Muur van de Stilte, Crash op 135! Paniek op Cape Kennedy, Verdwenen Piloten, Zeetijgers, De Black-Jets, Vliegende Schotels, en Het Geheim van Dan Cooper. *Jonathan* nr. 3. Blootsvoets onder de Rodondendrons. *Jugurtha* nr. 3. De Nacht van de Schorpioenen. *Michel Vaillant*. De witte Prins, *Rik Ringers*, De Vijand door de Eeuwen heen, Het Mes op de Keel, *Roze Bottel*, De Trompet van de Stilte.
Simon van de Rivier, Mailis, De Pelgrims.
Toenga. De Vuurgod. *Alain Chevalier*, De Rivalen.
Bernard Prince, Doel Cormoran, De Narrenhaven.
Bob Morane, Het Rijk van de gele Schaduw.
Buddy Longway nr. 6. De Eland, en nr. 7, De Winter van de Paarden.
Chick Bill, Paniek in de K.O. Corral, De Getuige van Rio Grande, Het raadselachtige Tibet, Roze Stormwind, *CHlorophyl*, nr. 1. – en de Samenzweerders, nr. 2. Geen Lekkernij voor Lorelei.
Corentin nr. 1. De fantastische Avonturen.

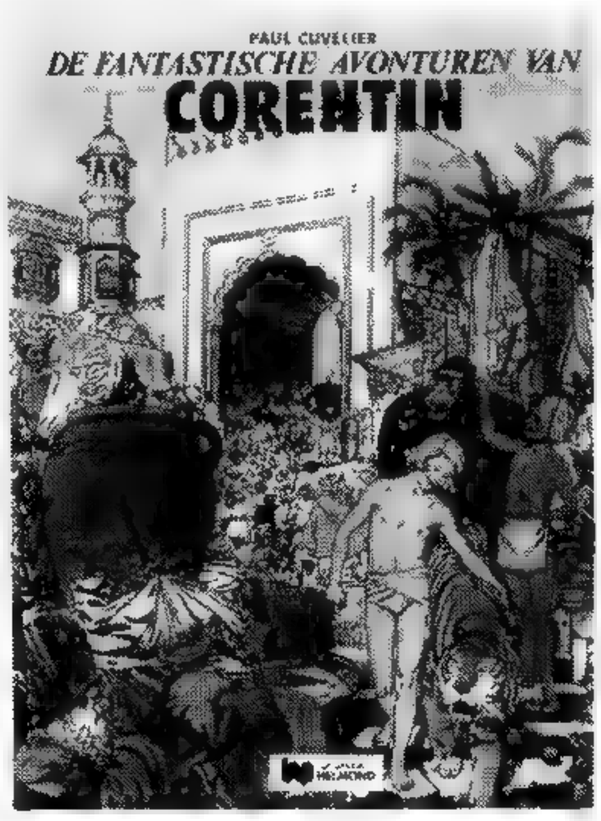

Kenners wisten het al: in dit overzicht zijn opgenomen een aantal felbegeerde herdrukken.
Op het programma staan verder nog:
Ringo, Drie Schurken in de Sneeuw *Roze Bottel*, Karveel van heb-ik-jou-daar, *Clifton*, Dear Mr. Wilkinson en De lachende Dief, *Maarten Milaan* IJs voor de Maharadja en De Zwervers van de Jungle. *De Brokkenmakers*, Operatie Mammoeth. *Dommel* Een kluif voor Dommel.
Luc Orient, Aambeeld van Bliksem.

Per 1 november werd de prijs van de albums van f 5,25 op f 5,50 gebracht.

MW

DUPUIS

Verschenen *Robbedoesalbum* nr. 147, *De beste verhalen uit Robbedoes* deel 1. Kerstverhalen. *Steven Sterk* deel 7. Fetisj, *Bollie en Billie* nr. 15. Billie Potdorie! *Baard en Kale* nr. 17; Tegen de Cobra, nr. 18. De vervloekte Rots (herdrukken). *Jerry Spring* nr. 17. De grote Vredespijp. *Geschiedenis in Beeldverhalen* nr. 7, Godfried van Bouillon. Voor het eerste trimester van 1979 staan op het programma: *De Krobbels* 2, *Isabelle* 4, De Melkmuil, *De Blauwbloezen* 14, *Jeugdzonden* nr. 6
Blondie en Blinkie (Kamiolia), *Buck Danny* nr. 40 Ghost Queen, *Geschiedenis in beeldverhalen* deel 8. *De beste verhalen uit Robbedoes* nr. 2.
Yoko Tsuno deel 9. Dochter van de Wind.

MW

OBERON B.V.

Verschenen (Eppogroep) deel 1 van *Les Histories Fantastiques* van Bilal (*Er was eens een voorbijganger, deel 1*) Het Dorpje dat ging vliegen, *Blueberry* nr.18 Angelface, *Storm* deel 1, De diepe Wereld.
Luxe Asterix-uitgave deel 1. De Galliër, Het Gouden Snoeimes, De Gothen en de Gladiatoren. (29,95), en de Friese *Asterix* 'Un ferhaal fon Asterix de Goljer', *Trigië* 7. Het boze Oog, *Sjors en Sjimmie verhalen-boek 3*. De Plaaggeesten, *De Generaal* 4. De Generaal zoekt het hoger op. *Roel Dijkstra* 4 Gevaarlijk Spel. *Familie Achterop* deel 3. *Kuifje-Special* nr. 2. *Zwart-wit serie* 25. De Slavenkoopman van Pompeï en 26. De Strijd om de ronde Tafel en De Kwelling van Tantalus.
Lucky Luke De Ballade van de Daltons, *Strips in zicht*, een handboek over strips, met harde en zachte omslag (f 14,95/f 9,95)
Agent 327 3. Dossier Zevenslaper, *Mc Coy* deel 1. De legendarische Alexis Mc Coy, (Palacios). *Luxe Asterix deel 2. en 3.* (december 1978).
Op het programma voor het eerste kwartaal 1979 staan:
Johnny Goodbye 6 'Gangster in Chicago'
Trigië 9 'Op leven en dood'
Flippie Flink 2
Luxe Asterix deel 4
Conan deel I.
Olivier Blunder 6 'De schat van Viridiana'
Lucky Luke herdrukken
Spiderman paperback nummer 1
Leonardo 2 'Leonardo is 'n. . . ja, wat?. . .
Spiderman album nr. 1
Er was eens een voorbijganger deel

NIEUWS

2 'Het schip van steen'
Fantastic Four paperback nr. 1
Luxe Asterix deel 5.
The Partners I 'Dodelijke erfenis'.
Tangy en Laverdure:
1. De verloren raket.
2. Eerherstel voor een lafaard
3. Gevaar in de lucht
4. Spionnen en sabotage
5. Mirages te koop
6. Gevaar op Groenland
Steven Severijn deel I 'Het vertrek'
De vier Verdedigers album nr. I.
Hulk Paperback nr. 1.
Agent 327 deel 4 'Dossier Stemkwadrater'
Hulk album nr. 1
Luxe Asterix deel 6.
Bovendien werd de serie 16/22 (16 x 22 cm – half albumformaat) van Dargaud overgenomen, de eerste delen zijn:
– De zieleroerselen van Sonetteke
– Waanzin, waanzuit 1
– Olivier Blunder 'praatmaker'
– Het betere werk
– Time is money 'de trans-tijd-hande laar
– Film Fun 1

Verschenen: (Duckgroep) in de serie *De beste verhalen uit het weekblad Donald Duck* deel 10. Donald Duck als muzikant en *Douwe Dabbert* deel 4 De Poort naar Oost. Bij de Tina groep tenslotte een stripalbum rond *Abba*,

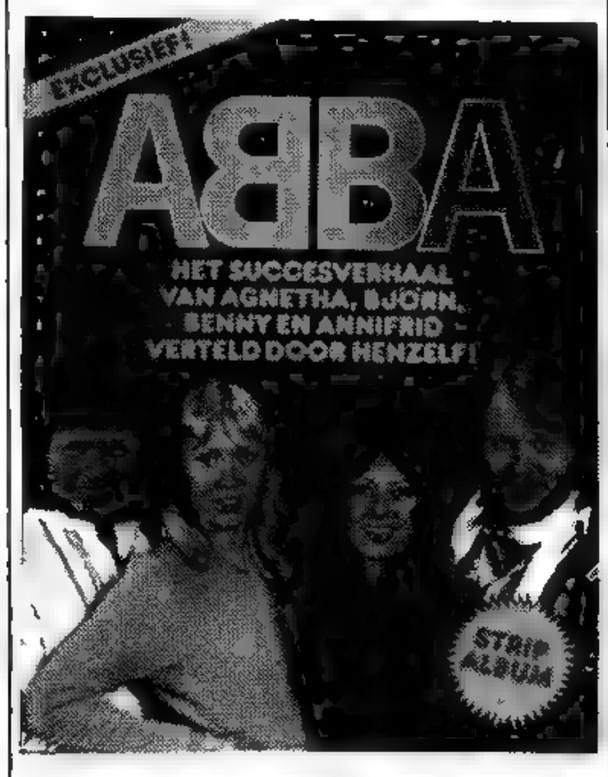

waarin Agnetha aanzienlijk minder fraai uitkomt dan ze in werkelijkheid moet zijn, *Het Groot Tina Winterboek*, met veel strips, puzzles, verhalen, etc. en in de serie *Tina Topstrip* verschenen deel 4 *Monique*, Het Geheim van Oom Robert'.

MW

KAPITEIN ROB

Wie dacht dat aan het einde van de Kapitein-Rob musical in Stripschrift no. 107/108, ook het doek viel voor de tot dan toe legendarische zeeman, had het mis! De kracht van legendes is nu eenmaal dat ze blijven terugkeren. Zo ook dus die van onze onkreukbare zeeman.
Na de sombere berichten van de NCRV-tv-programmaleiding dat de omroep ook financieel te klein was om de nu al zo lang beloofde televisieserie rond Kapitein Rob te verwezenlijken, klinken er nu toch weer vrolijke stripnautische geluiden. Er zijn namelijk alweer enige tijd hoopgevende onderhandelingen gaande tussen de fam. Kuhn (erven. tevens copyright-houders) enerzijds en gegadigden voor verfilming en tv-produktie van de serie anderzijds. Nu maar hopen dat de onderhandelingen snel en soepel verlopen, want volgens de laatste berichten wordt het nu al minstens 1980 voor we eens kans maken 'De Vrijheid' en haar reisgezelschap op het tv- of bioscoopscherm te mogen aanschouwen.
Wie niet zo lang kan wachten zal het moeten doen met de papieren Kapitein die trouwens zijn lezers nooit laat zitten. Rond de tijd dat dit Stripschrift uitkomt zal nl. deel 4 in de Panda-reeks stripstudies op de markt zijn en uitsluitend handelen over juist het stormachtige leven van Kapitein Rob!
Het werkje is van de hand van Lex Ritman en dat betekent in brede stripkringen dat de aanpak solide en serieus is. Een uitgave die geen enkele Kapitein Rob-liefhebber dus mag missen!
Ook in het buitenland staan Kapitein Rob-uitgaven op stapel, het gaat daarbij om de strip zelf. De grote uitgever Carlson (Reinbek-Duitsland) heeft namelijk interesse getoond voor een gecombineerde Duitse, Deense en Zweedse heruitgave in albumvorm, waarbij zelfs inkleuring wordt overwogen!
Wellicht dat we door hem de kater die we overhielden aan het vorige Duitse avontuur, dat immers volledig de mist in ging, toch nog een oorlam kunnen wegspoelen!
Al zullen we wel erg lang op de heruitgave van 'Het Geheim van de Bosplaat' moeten wachten!

M.W.

Lé6

Met ingang van het schooljaar 1978-1979 introduceert het N.B.L.C. 6 lesboekjes op MAVO/LBO-niveau over populaire lektuur onder de reekstitel *Lé6*. Wie in staat is de woordspeling *Lé6* uit te spreken als 'lees eens' (en dat zal wel de bedoeling zijn) zal vermoedelijk méér dan MAVO/LBO hebben, maar daar gaat het hier niet over. Naast lesboekjes over Jules Verne en Herman-Pieter de Boer is namelijk in de eerste jaargang gepland een deeltje over *Asterix*, dat naar zich laat aanzien begin 1979 zal verschijnen. In de tweede jaargang is voorlopig een deeltje over *Kuifje* gepland. Het adres: NBLC afd. abonnementen, Antwoordnummer 567, 2500 XM Den Haag.

(H.B.)

TINTIN EN SUISSE

Na *Stripschrift* (nr. 109/110) en andere bladen hebben in september 1978 ook *Stripgids* (ex-Ciso) 17/18 en *Comixer* 8 nog eens 13 pagina's afgedrukt van de verboden *Kuifje* persiflage *Tintin en Suisse*. Inmiddels publiceerde uitgeverij *De Lange Afstand* (volgens *Vrij Nederland* gewoon *De Arbeiderspers*) een strippersiflage met o.a. *Suske en Wiske, Asterix* en *dezelfde Kuifje*. Kunst ditmaal, want de prijs van dit produkt bedraagt meer dan 200 gulden gemiddeld per eksemplaar. De 'mislukte kunstschilder Hergé' (Aart Clerx) heet voor zover beken op deze lukratieve uitgave niet gereageerd.
Voor de liefhebber: de titel van deze uitgave is *Padvinders en honden vinden altijd de weg terug*, de auteur is Joost Veerkamp.

UIT DE ARCHIEVEN VAN STRIPSCHRIFT!

28 september 1971(!), Avant-gardistisch ge-hoeba-hoeba-hop van twee vrienden met een gouden hart!

WÀÀT??
OBELIX BEN IK TEROP – WERKER ??
IK WORD VERSCHRIKKELIJK BOZERIG VAN JE, WEET JE DAT? GELEP MIJ GAUW 'N KUSJE!!
O, MENEER HEEFT VAN STONEHENGE GEHOORD? MENEER DENKT DAT HIJ LEUK IS??
AH, MEVROUW DENKT ZICH ALLES TE KUNNEN PERMITTEREN!
DE GROOTE KEER DOET HET PETUUD EEN BEETJE PIJN!
WAAROM IS PIZZOP?
IK BLIJ JE MET ASH TAKKE!
LAAT ZAKKEN DIE BROEK!!
VIEZE STEENTIJDKUKEL!
KUGGRRRR!
DOE JE BROEK OMHOOG!
ALS WE DEZE STORM OVERLEVEN ZAL IK JE LEZERS AFZUIPEN!
1999999 SESTERCIES!!
EN NA 'N MOEILIJK MOMENTJE...

NIEUWS

CARAMBA

In *Stripschrift* nr. 112/114 (nieuwsrubriek) werd al even aandacht gevraagd voor het blad *Caramba*. Na een paar nummers proefdraaien heeft dit blad een tweewekelijkse verschijningsdatum per abonnement aangedurfd (Rozenstraat 77, 1016 NN Amsterdam). Het eerste officiële nummer van dit voornamelijk aan popmuziek gewijde blad is voor stripliefhebbers interessant omdat er enkele platen afgedrukt worden van de ex-*Donald Duck* tekenaars S. Lijmer en K.Lootzak (bekend van het blad *Gezellig en Leuk*) tot in Denemarken gewaardeerd en door nieuw werk van Aart Clerx onder het belachelijke pseudoniem W. von Eschenbach jr. *Caramba wil naast pop ook film, strip, toneel en andere kunst tot zijn terrein rekenen.*

(H.B.)

JAAP VEGTER

Voor het eerst sedert 'Niet doen, kleine man , zijn er weer strips van Jaap Vegter gebundeld. Vegter tekent voor bladen als Sekstant, de Consumentengids en De Tijd. Wie deze bladen niet regelmatig volgt, mist daarmee ook Vegter's wrange humor. Via zulke boekjes kan dan in een dergelijk gemis worden voorzien.
Het boekje dat nu door Bert Bakker is uitgebracht bevat enig recent werk uit De Tijd. Helaas is verzuimd om er de verschijningsdata bij te zetten. Maar het enige dat het werkje werkelijk ontsiert is de onbeschaamde self-advertising van ene Hemmo B. Drexhage, helemaal voor in het boek. Dat achter de naam van Jaap Vegter, United Dutch Dramatists staat lijkt ons al erg genoeg. Dat wij ook nog worden opgezadeld met de 'general manager' en met diens adres schiet ons bepaald het verkeerde keelgat in. Het wordt hoog tijd dat iemand deze figuur eens tot de orde roept. Met dat al is nog niets gezegd over de aard van Jaap Vegter's strips en dat zal ik ook nu nog niet doen. Zijn werk houdt een soort kruising in tussen dat van Willem Holtrop (o.a. in De Nieuwe Linie) en de cartoons van Stephan Verweij. Vegter schaart zich daarmee onder de weinigen die, zonder rechtstreeks op de actualiteit te hoeven inhaken, wel degelijk de publieke opinie mobiliseren voor zaken die ons allen aangaan. Hij doet dat, zowel naar vorm als tekst, volstrekt functioneel. Ons zou het niets verbazen indien Het Stripschap hem nog eens zijn jaarprijs waardig keurde.

PHF

BEELDENSTORM

Wie bij de boekhandel begint te bladeren in het royaal uitgevoerde album Beeldenstorm en daarin reproducties aantreft van *De thuiskomst van Theo Kraat*, het stripverhaal waarmee Democraten 66 in 1972 zijn verkiezingscampagne ondersteunde, raakt vooreerst niet uitgekeken. Terecht stelt samensteller Steef Davidson van deze historie van de politiek strip over de periode 1965-1975: al naar gelang de maatschappij ingewikkelder en mechanischer wordt, ontstaat er een toenemende behoefte aan eenvoudige informatie daarover.
Aan de hand van niet minder dan 344 voorbeelden uit die periode, uit alle hoeken van de wereld afkomstig, toont Davidson aan dat 'links' even goed als 'rechts' gebruik maakt van zowel de meest knullig getekende producten als het meest geraffineerde vakwerk. Ietwat ondeugend verwijst hij naar een voor het publiek toegankelijke collectie politieke beeldverhalen, bij de afdeling Sociale documentatie van de Amsterdamse U.B., hoewel hem niet onbekend kan zijn dat het met die toegankelijkheid maar matig is gesteld. Gezien het vaak ondergrondse karakter van de publicaties waarbij de strips in zijn verschenen ontbreekt in vele gevallen de naam van de kunstenaar.
Davidson heeft de stof verdeeld over 17 hoofdstukken, waarbij het gedeelte dat gewijd is aan de meidagen van 1968, nu 10 jaar geleden dus, zeker niet het minst interessante is. Wanneer men tegen dit standaardwerk, dat zijn f 29,50 meer dan waard is, één bezwaar zou moeten aantekenen, is dat wel dat men er de tijd niet bij geleverd krijgt die nodig is om de tekst naar waarde te schatten. Optimistisch geschat zit er zeker voor 30 uur een kijk- en leeswerk in, waarbij het vergrootglas niet in alle gevallen even overbodig is.
Door de omzwervingen die het werk achter de rug had voor het uiteindelijk terecht kwam bij Van Gennep verschijnt het pas drie jaar na het afsluiten van de inhoud. Aan de betekenis doet dat echter niets af. Zeker mag het als een blijk van waardering voor Davidson worden beschouwd dat Penguin nu al belangstelling heeft getoond voor de mogelijkheid, een Engelse versie over de hele wereld te verspreiden. In dat geval zal niet te ontkomen zijn aan een vertaling in het Engels van de talrijke Nederlandse voorbeelden, Theo Kraat incluis.

PHF

ANTIKWARIATEN

Wat strookt er toch aan bij onze stripsuperbaasjes? Drinken ze teveel? Of steeg het sukses ze op Strip 78 naar de bol? Ga maar na: WOUT. De bebaarde heer Verkuijl, die altijd boordevol aardige en vrolijke initiatieven zit, kleurde op zijn stand voor het oog van zijn cliëntèle op onnavolgbare wijze twee zwartwit Kuifjes in met de rode inhoud van één wijnglas.
Naar verluidt gebeurde dat om ze Har Brok in de maag te kunnen splitsen! Een fabelachtige actie!
PANDA: Het anders toch zo geslepen tweetal Henk Hieper en Hans Super knalde op weg naar een eenvoudige, voedzame Italiaanse maaltijd, met de bedrijfsauto's met kostbare ladingen op elkaar. Naar men zegt om een tram te ontwijken. Wij weten wel beter! Altijd maar opvallen die twee!
LAMBIEK: De gezette heer Kousemaker, die nog maar net het door hem geleide forum over strips en politiek had afgesloten met de gevleugelde woorden 'Laten we nu maar een eind maken aan dit oeverloos geleuter. . .' sloeg op weg naar zijn nederig onderkomen in de provincie een zandpad in, waardoor de dienstwagen een uitlaat verloor en veranderde in een bolide. De Vaillants zullen weer in prijs moeten stijgen!
Zou thuisblijver RICHARD dan toch de slimste antikwaar zijn?

MW

SHOCKPROOF

Acht-maal-elf (!) cartoons van Yrrah lezen betekenen voor mij enkele uren volkomen afgesloten zijn van de direkte omgeving. Van de direkte omgeving, maar niet van de wereld daar zorgen de diep indringende tekeningen wel voor. En dat je voor die achtentachtig cartoons enkele uren nodig hebt, komt omdat Yrrah's werk zich laat lezen als een enerverend boek; er staat veel meer dan er staat! Eenmaal begonnen bij de eerste cartoon, is de lezer gevangen voor het gehele boek, ontsnappen is niet meer mogelijk. Lammertink die met zijn voornaam in omgekeerde volgorde, ondertekend, lijkt dat nu meer dan ooit in bloed te doen.

De melancholisch stemmende, spijkerharde tekeningen van Yrrah, in deze bundel met de veelzeggende titel Shockproof, geven met de scherpte van een scheermes zijn wrange kijk op onze wereld weer.

Wanhoop, dood, misdaad, geloof, zelfmoord, sex en militairisme worden tot in hun bizarre essentie vlijmscherp geportretteerd, terwijl heel soms en dat is broodnodig om op adem te komen een gewone (?) grap is ingevoegd.
Gedeeltelijk hebben we de cartoons uit Shockproof al leren kennen uit Vrij Nederland. Zoals de ophefmakende plaat van de zwangere non die ook na herplaatsing in Stripschrift de uitgever van het blad nog abonneeverlies opleverde.
Het is voor de vaderlandse en internationale cartoonwereld te hopen dat Harry Lammertink zelf nog heel lang 'shockproof' zal blijken.
SHOCKPROOF, een akelig goede bundel cartoons die niemand mag missen is een uitgave van E. Querido's Uitgeverij B.V. Amsterdam.
Formaat 19 x 26 cm, prijs f 14,90.

MW

PIETSIE PI

In een tijd dat ieder antikwariaat zijn eigen huisorgaan lijkt te krijgen, is Kousemaker, die het idee lanceerde, ambitieus bezig met de laatste voorbereidingen van Het Striplexicon der Lage Landen voor uitgeverij Het Spectrum. Tijdens de moeizame, omvangrijke organisatie daarvan heeft hij echter toch nog kans gezien een wens van veel Stripliefhebbers en zeker de redaktie van Stripschrift te verwezenlijken. Het antikwariaat is namelijk gekomen met twee sublieme uitgaven van Bob van den Born's professor Pi, als vervolg op de in 1971 uitgebrachte eerste bundel.
Opnieuw dus een pietsie toegevoegd aan de heruitgaven van de belevenissen van de onverstoorbare professor in zijn absurde wereld. Het is te hopen dat de twee bundels, waarvoor zeker ook in het buitenland belangstelling zal zijn nu snel door meerdere delen gevolgd worden. De opgenomen cartoons zijn vooral gekozen uit afleveringen van de late jaren van de periode dat

NIEUWS

de strip nog dagelijks in Het Parool verscheen en vormen dus geen doublure met de veel oudere al jaren in uw Stripschrift gepubliceerde afleveringen!
In totaal verschenen van 2 januari 1957 t/m 9 september 1965 rond de 2700 afleveringen, Lambiek kan dus nog even voort. Het wachten is op het antikwariaat dat als eerste de strip Pogo, die ook al jaren in Stripschrift wordt gepropageerd, in Nederlandse vertaling durft uit te brengen.
PROFESSOR PI CARTOONS, deel 2 en 3, uitgaven van Stripantikwariaat Lambiek, Amsterdam. Prijs f 12,50 per stuk. MW

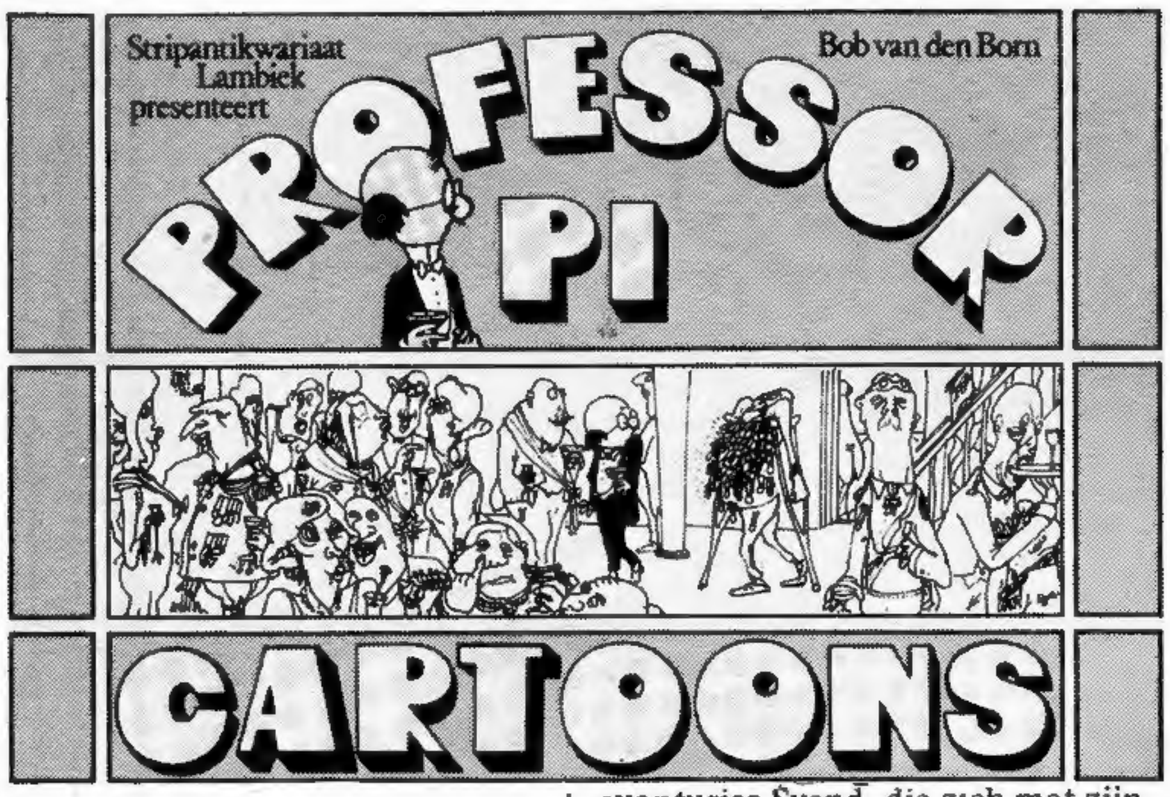

TIJDSCHRIFTENHANDEL NOORD

Noord blijft opzienbarende dingen doen; verschenen eerder dit jaar bij deze kersverse uitgeverij al de twee eerste delen in de serie *Een Man een Avontuur*, o.m. in harde kaft editie, nu al zijn de volgende twee delen op de markt gekomen. De van oorsprong Italiaanse albums (Edizione CEPIM, Milaan) werden ook uitsluitend door Italianen volgetekend.
Het is een reeks rond helden en heldendaden met een grote dosis geweld (hoe kan het ook anders, je verricht niet zo maar een heldendaad!), waarin authentieke gebeurtenissen sterk geromantiseerd worden weergegeven. Die voorvallen worden overigens in uitvoerige, goed gedocumenteerde inleidingen uiteengezet.
Deel 3 (?) *De Man van Zoeloeland*, handelt over de ontwakende opstand tegen het Britse kolonialisme in Afrika en met name over de tot legende verheven slag bij Rorke's Drift, waarbij een honderdtal Engelse militairen heldhaftig de voortdurende aanvallen van vier duizend Zoeloes weerstond. De hoofdrol van het toch wel boeiende verhaal wordt opgeëist door de niets en niemand ontziende handelaar Reich, maar eigenlijk draait alles om de verheerlijking van de Engelse militaire geschiedenis!
Hoewel de uitgave er perfect uitziet, herbergt ze nogal wat onzorgvuldigheden: onregelmatig, afgesneden pagina's, een slecht gecorrigeerde inleiding, een van elk gevoel voor strips gespeende vertaling en ook is de nummering in de binnenomslag in tegenspraak met die op de cover.
Waarschijnlijk heeft men te snel willen produceren.
Hetzelfde geldt, zij het in mindere mate, voor deel 4 (?) *De Man van (de) Caraïben*. De strip van Hugo Pratt heeft echter veel meer sfeer en dat zeker niet alleen door de fraaie inkleuring (Anna Pratt). Het verhaal, oorspronkelijk *Svend* geheten lijkt wat geforceerd, – alsof men Pratt nu eenmaal niet passeren kon –, in de reeks opgenomen. Het ontbreken van de inleiding en een tastbare historische plot wijzen daarop. Ook is de avonturier Svend, die zich met zijn luxe jacht in laat huren door iedereen die over voldoende liquide middelen beschikt, een man die vooral zelf zijn lot bepaald en dat kan van de vorige hoofdrolspelers niet gezegd worden.
In het avontuur is Svend gehuurd door een steenrijke Italiaan die zich met een kleurlinge, waarin hij zich tragisch heeft vergist, van de Kleine Antillen naar Jamaica laat vervoeren. Het Caraïbisch gebied wemelt echter van de opstandelingen, waarmee men het voortdurend aan de stok krijft.
Een boeiende meer psychologische strip, waarin het Pratt, zoals in al zijn strips, om de personages gaat. De weinig vloeiende vertaling past redelijk in de sfeer van de strip, maar tijd om de lettering te corrigeren heeft men niet genomen, getuige de vele storende spelfouten! Overigens natuurlijk alle lof; ook wat de prijs betreft. Hetzelfde verhaal verscheen in 1976 in oblong formaat en in zwart-wit uitvoering bij Editions de Vaillant en was in Nederland verkrijgbaar voor f 18,95 (Behalve de verschillen in prijs, formaat en kleur zijn een zestal platen die in de Franse uitgave over twee stroken waren verdeeld teurg gebracht tot één, storend is dat zeker echter niet).
Ondanks de kleine schoonheidsfoutjes, een album om hard mee naar huis te lopen en in een gemakkelijke stoel te lezen!
Inmiddels zijn we in afwachting van deel 5. *De Man van Klondike* van Alarico Gattia en deel 6 *De Man van Texas* van Aurelia Gallepini. Het is te hopen dat de fraaie uitgaven met meer professionele zorg worden begeleid, ze lijken het me waard! Met de op stapel staande heruitgaven van *Modesty Blaise* (Miranda, zie ook Ss 75/76 en 78) wordt een jarenlange smeekbede van de redaktie van Stripschrift verhoord. Bravo!
Wellicht dat een vorm van samenwerking met het Algemeen Dagblad dat de strip al jaren voert, een jarenlange reeks uitgaven kan garanderen!
Een Man een Avontuur dln. 3 en 4, zijn uitgaven van Tijdschriftenhandel Noord, Postbus 3061, 3003 AB Rotterdam. Prijs f 5,25 per deel; in harde kaft f 9,90.
MW

RUIL ADVERTENTIES

Prijs *f* 1,75 per ca. 25 letters. Zie invulkaart in het hart van dit blad.

AANGEBODEN
OBE 1.1; 1.2; 1.4; 1.7; 1.8; 1.9; 1.10; 1.11; 1.12; 1.13. OKA 1, 2, 4, 5, 6/ PEP 4, 6, 9, 10/ JEU 74, 81, 98, 100, 106/ PES 1, 2, 3, 4/OFA 3, 14, 16, 20, 21/FAV 1, 2, 4, 7, 16, 17, 22, 29, 42, 43, 49.
Alle Helmond Promotions; ROL 1; SJO 4.1; TAN 6, 12, 18; ZOR 3; SML 1; KUI 16bz; BLU 10; BER 4, 5.

Goede tot zeer goede staat; de meeste eerste druk. Zoek strips van jaren 20, 30, 40, 50 (begin) 60.

Jan Cornelissen, Vaartweg 76, Dongen. Tel. (01623) 12768

AANGEBODEN
Pep 1969 vanaf no. 16 (1 deel) 1970 (2 delen), 1971 (2 delen) 1972 (2 delen) 1973 (2 delen) 1974 (niet ingebonden) 1975 (idem), EPPO 1976 (idem), 1977 (idem).

GEVRAAGD
James Hond Knipsels.
Klaas van der Spoel, Henri Dunantlaan 81. 9728 HC Groningen. Tel. (050) 255791.

AANGEBODEN
Practisch complete DAGSTRIPS PROF. PI uit Het Parool eerste t/m laatste publicatie (2/1/57 t/m 9/12/65), uitgeknipt en gedateerd. Totaal 2691 strips.
Smeets, Sittard. Telefoon (bij voorkeur 's avonds) 04490-1 48 48.

AANGEBODEN
Stripschrift nummer Nul, dec. 1967, eerste jg. nr. 1 febr. 1968 tot en met de nooduitgaven 6 en 7 van 1969 en dubbelnummer 8/9. Gave exemplaren.
H. de Beunje, Eikbosserweg 87, Hilversum.

GEVRAAGD
Reclamefolders van Eric en Matho Tonga; de Gouden Dolk 2 (uitgebr.versie), de Groty Otter; Stripschrift nr.6, de Schap-kalender '75; Ditto (en de draak in de grot); Eric (Frans) 3, 4; Per atoomraket naar Mars; Donald Duck '54 nr. 21, 25, 27, 28, 34, 35, 38, 39.
John Wigmans, 't Keern 145, Hoorn. Tel. (02290) 1 67 06.

Wat je moet doen om een van deze boeken cadeau te krijgen?
GEWOON EVEN EEN NIEUWE ABONNEE OPGEVEN!
Daarvoor kun je de antwoordkaart uit het hart gebruiken. S.v.p. invullen en opsturen!

professor pi simpelman

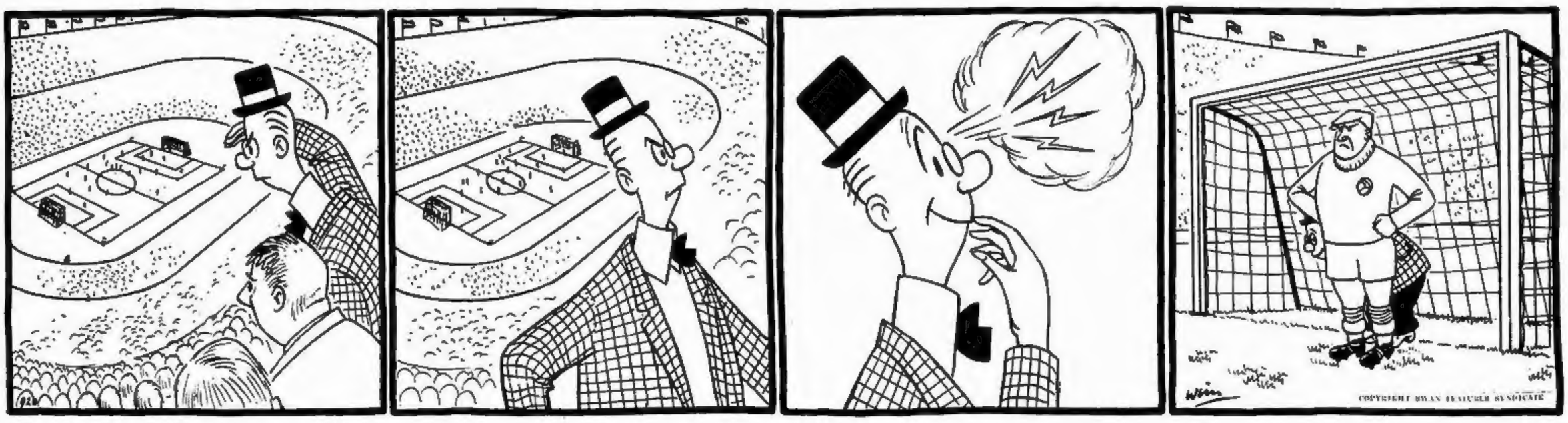

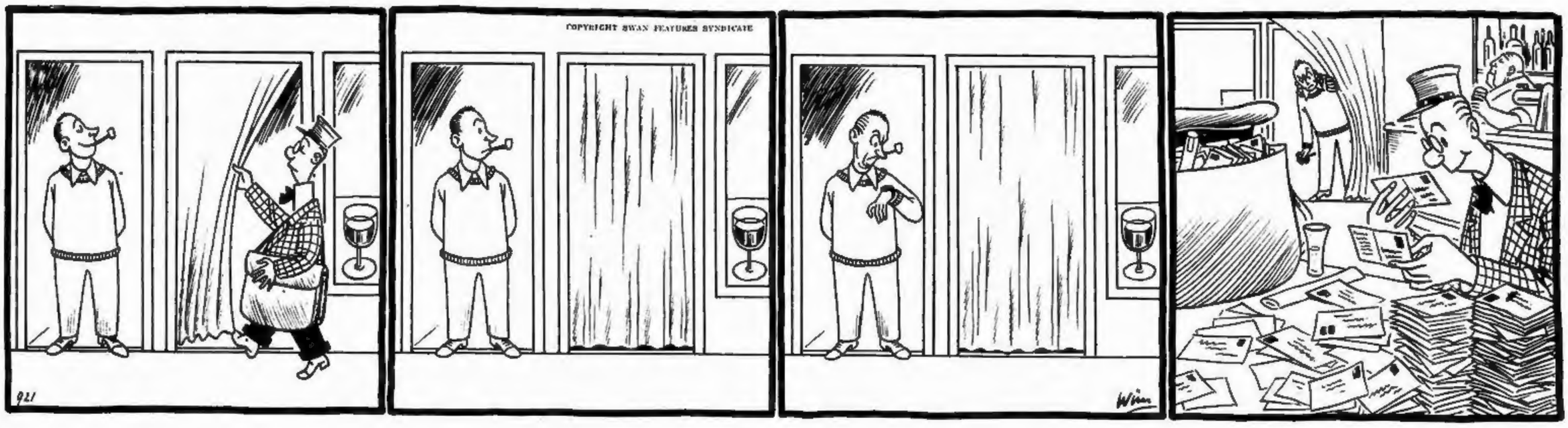

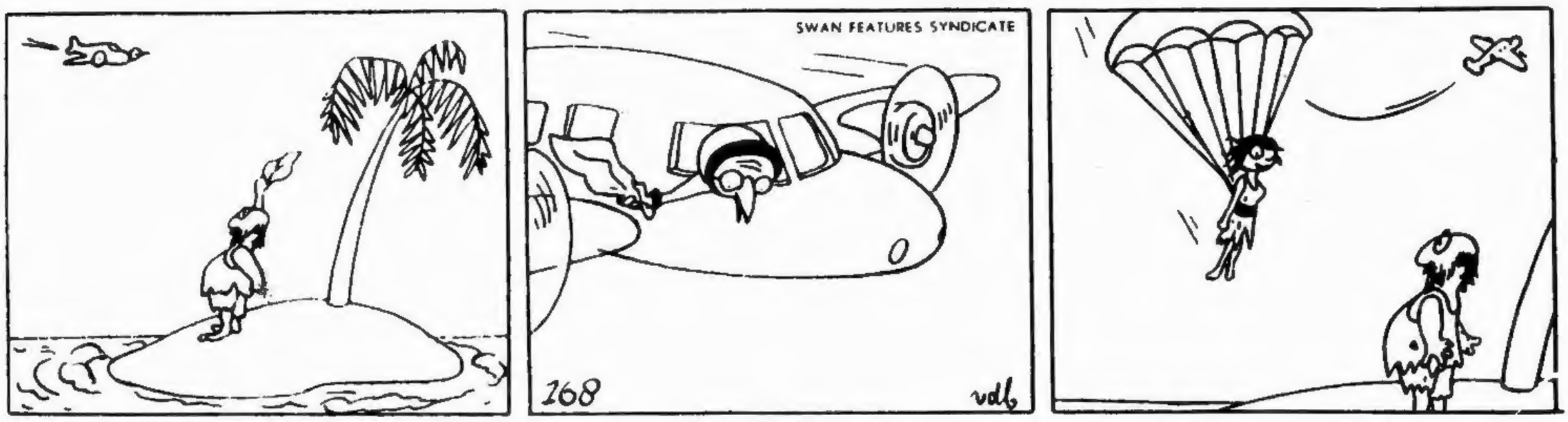

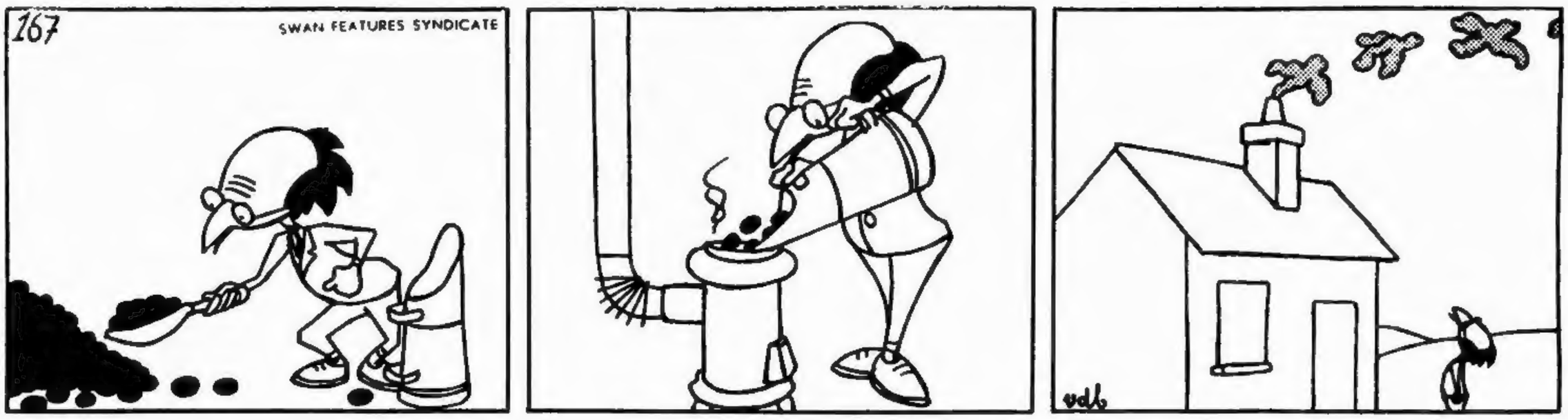

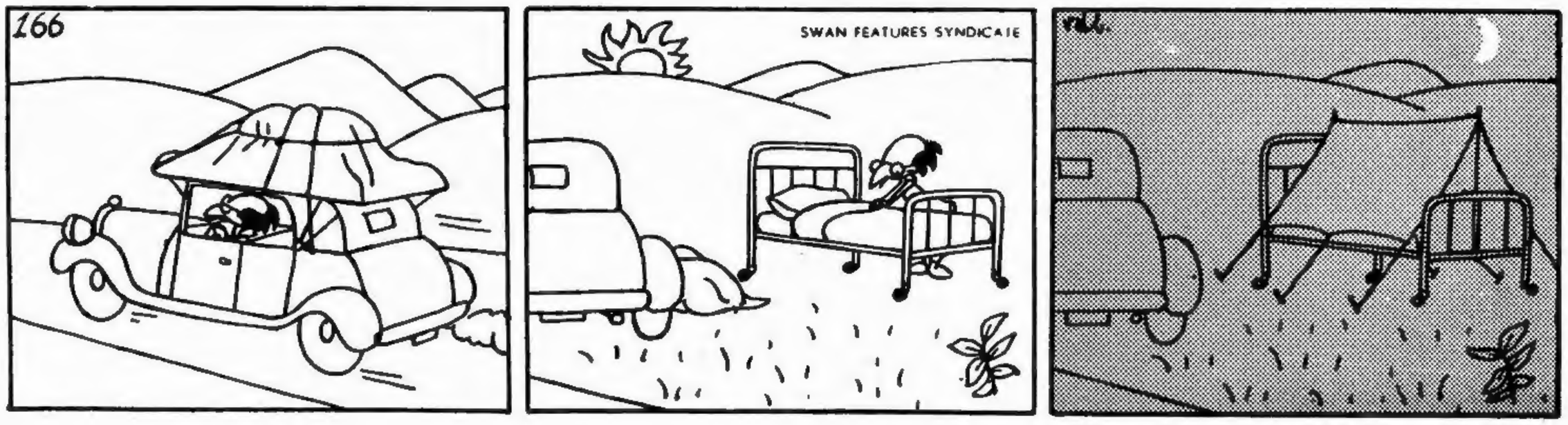

Vluchten kan nog wel...

Weer zo'n heel apart stripalbum. Het tweede deel uit de serie „Er was eens een voorbijganger..." Sprookjes die in deze tijd spelen.

In dit verhaal gaat het om een vredig vissersdorpje, dat een rumoerig toeristen-centrum dreigt te worden, enkel en alleen omdat een slimme zakenman daar veel geld mee hoopt te verdienen.

Het romantische oude kasteel op de rotsen moet zelfs verdwijnen om plaats te maken voor toeristen-hotels. De bevolking laat de ontwikkelingen aanvankelijk gelaten over zich heen gaan. Daar komt echter ineens verandering in, als de „voorbijganger" in het dorpje belandt.

Het verzet groeit. Tenslotte verlaat de gehele bevolking met hun hele hebben en houen het dorp en trekt over zee naar het eind van de wereld.

Een fantastisch verhaal in een fantastisch album.

64 pagina's in harde kaft!

f 12,95

Overal verkrijgbaar.